

Paulí Bayer i Coll (Osor, 1855-Montblanc, 1916), mestre i poeta, patriarca d'una nissaga d'artistes i intel·lectuals

Nativitat **Castejón Domènech**

Paulí Bayer i Coll (Osor, 1855-Montblanc, 1916), mestre i poeta, patriarca d'una nissaga d'artistes i intel·lectuals

Nativitat Castejón Domènech

Directora de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès

acbaixpenedes.cultura@gencat.cat

Resum: Paulí Bayer Coll (Osor, 1855-Montblanc, 1916) fou un reconegut mestre i pedagog que va deixar petjada en les tres poblacions on va exercir: la Roca del Vallès (1881-1882), el Vendrell (1883-1887) i Montblanc (1887-1915). La seva llarga trajectòria professional es va assentar sobre tres pilars en què alhora fonamentà la seva vida: la música, la poesia i la fe. Ha estat el patriarca d'una nissaga que arriba als nostres dies, hereva de la seva sensibilitat pel coneixement, la llengua i la música. Aquest estudi dona a conèixer la gran família Bayer, un exemple de perseverança, treball i esforç, que des del segle XIX ha nodrit el país de mestres, secretaris d'ajuntament, poetes i músics.

Paraules clau: família Bayer, Osor, la Roca del Vallès, el Vendrell, Montblanc, el Morell, magisteri, literatura, música.

La família osorenca dels Bayer

Paulí Bayer Coll va néixer el 4 de març de 1855¹ a Osor, un poble del partit judicial de Santa Coloma de Farners, a la comarca de la Selva. Aleshores, vers el 1849, la seva població era de 490 habitants, amb una única parròquia, Sant Pere d'Osor, i una única escola, que el 1846 tenia 12 alumnes.²

Els seus pares, Antoni Bayer Lascombas (Osor, 1814³-La Roca del Vallès, 1881⁴) i Antònia Coll Roca (Sant Hilari Sacalm, 1817⁵-Barcelona, 1893⁶), el van batejar a l'endemà de néixer, el 5 de març, i li posaren els noms de Paulí, Salvador i Pere. Els seus padrins foren Salvador Roura, de professió serrador, i Magdalena Roura, esposa de Francesc Villaret, bracer, tots ells naturals d'Osor.⁷

Pel que fa als avis, els paterns eren Joan Bayer,⁸ traginer, natural d'Osor, i Maria Lascombas, natural d'Arbúcies, i els materns, Benet Coll, sastre, de Sant Hilari Sacalm, i Maria Roca, de Mataró.⁹

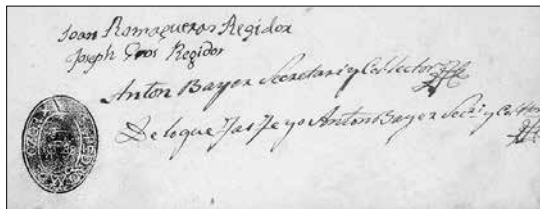
Entre 1836 i 1859¹⁰ el pare de Paulí, Antoni Bayer, ocupà el

Vista de l'església de Sant Pere d'Osor [1890-1910].
Fotografia d'autor desconegut. ACSE.
Fons Família Oller.

càrrec de secretari i col·lector de l'Ajuntament d'Osor, és a dir, encarregat de recollir certs impostos i drets, alhora que, també fou mestre de l'escola de primera ensenyança del poble de 1843 a 1846.¹¹

El matrimoni Bayer Coll va tenir vuit fills, dels quals en van sobreviure sis: Antònia (1842), Benet (1843), Josep (1845), Marcel·lí (1849), Maria (1852) i Paulí (1855). En canvi, van morir de ben petits un altre Marcel·lí, que va néixer el 12 de juny de 1847¹² i

Signatura d'Antoni Bayer Lascombas, 12 de gener de 1840.
Arxiu Comarcal de la Selva. Fons Ajuntament d'Osor.
Llibre d'actes (1816-1854), sense numerar.

va morir el 16 d'agost de 1848 amb només un any i dos mesos d'edat,¹³ i Maria Mercè, que fou batejada el 28 de juny de 1859¹⁴ i va morir el 9 de juliol, als dotze dies de néixer.¹⁵

Els ingressos que Antoni Bayer aconseguia a partir de les seves funcions de secretari municipal eren molt minsos, per això el 2 d'octubre de 1847 va exposar a l'Ajuntament d'Osor que amb el salari de 6 rals i 20 maravedís de billó diaris no podia fer front a les despeses familiars i que la feina de secretari no li permetia tenir una altra ocupació, per la qual cosa va sol·licitar un petit augment de sou fins als 8 rals de billó, al·legant que durant onze anys havia desenvolupat correctament el seu càrrec:

«...el buen espíritu y amor con que trabaja el recurrente en favor del pueblo y de la muy il·lustrada corporación de ese Ayuntamiento...»¹⁶

Com que no va rebre cap resposta de la corporació, el 8 de novembre de 1847 s'adreçà a altres instàncies de Girona i exposà la situació econòmica crítica en què es trobava («...apenas podemos comer un bocado de pan...»)¹⁷ manifestant que, en cas de no atendre la seva demanda, es veuria obligat a deixar l'Ajuntament d'Osor i acceptar el càrrec de majordom del seu nebot Josep Bayer, hisendat d'Osor i resident a la vila de Santa Coloma de Farners, amb l'encàrrec de tenir cura del seu patrimoni.

Finalment, el 30 de gener de 1848 l'alcalde primer, Manuel Benet Subirà, l'alcalde segon, Pere Panella, i l'alcalde pedani, Josep Coll, es reuniren a la casa consistorial per tractar la sol·licitud d'Antoni Bayer tot acordant que se li augmentés el salari fins a 2 pessetes diàries a partir de l'1 de gener de 1848, ja que a banda de secretari i recaptador també feia de mestre. Uns dies després, el 6 de febrer, es van tornar a reunir els alcaldes per ratificar l'acord.

El 1871 la família vivia al carrer de França, número 9, d'Osor. Aleshores, Paulí, amb 16 anys, i la seva germana Maria, amb 19, eren escriptors. El 24 de desembre de 1877, però, la família va fer un canvi de domicili.¹⁸ Segurament es va traslladar a la Roca del Vallès on vivia el seu fill Marcel·lí, que era secretari de l'Ajuntament d'aquest municipi. Aprofitant l'avinentesa, Antoni Bayer va entrar a treballar-hi com a escriptor el 1878, tot i que va haver de deixar la feina per motius de salut el 30 de juny de 1881. Fou substituït l'1 de juliol de 1881¹⁹ pel roquerol Jaume Vidal Ramis, aleshores batxiller en arts.²⁰ En aquell moment tota la família vivia amb el fill Marcel·lí, aleshores encara solter, a la plaça de la Constitució. Val a dir que durant un temps va coincidir amb el seu fill que, com hem dit, n'era secretari. Poc després, el 24 d'agost de 1881,²¹ morí al domicili familiar. Al certificat de defunció consta el seu fill Marcel·lí com a secretari del Jutjat de la Roca del Vallès.

Seguint la tradició familiar, els fills d'Antoni Bayer foren secretaris d'ajuntament i mestres.

Antònia Bayer Coll (Osor, 1842 - Arbúcies, 1913)²²

Va néixer el 22 de març de 1842.²³ Es va casar el 29 de juliol de 1864 a Arbúcies en primeres núpcies amb Antoni Camps Vaguer (Arbúcies, 1827-1879)²⁴ amb qui va tenir quatre fills: Antoni, Àngela, Maria (1876) i Rosario. El 9 de desembre de 1882 es va casar en segones núpcies amb Josep Fuster.²⁵

Benet Bayer Coll (Osor, 1843 – l'Havana, 1905)

Va néixer el 10 de setembre de 1843.²⁶ Entre 1855 i 1860 va aprovar el batxillerat a l'Institut Provincial de Girona. El 15 de setembre de 1859 consta que vivia al carrer de la Pujada dels Alemanyans, número 1, primer pis, de Girona.²⁷

Va emigrar a l'illa de Cuba, si bé el març de 1866 va retornar a Espanya amb el vapor correu espanyol «Isla de Cuba», el qual procedia de l'Havana amb destinació a Cadis.²⁸ A l'illa es va instal·lar a Güines,²⁹ on el 1881 regentava la dolceria La Colmena, hi va desenvolupar una important activitat social. Tothom el coneixia pel nom de pila «Don Digno», que li havia donat José Francisco Vergez.³⁰

De pensament conservador i gran hisendat, fou secretari de la Junta de Libertos, tresorer i president del Casino de Güines, administrador del gasòmetre, secretari de la Junta Local del Partido Liberal, capità de voluntaris i conseller de governadors,³¹ editor de *El Español Constitucional* –l'administració i la redacció estaven ubicades a casa seva–,³² portaveu de la Unión Constitucional,³³ partit que va controlar la vida política cubana entre 1868 i 1895, i aliat del poder colonial.³⁴

Val a dir que va tenir una brillant carrera política, ja que ocupà nombrosos càrrecs de responsabilitat: regidor de l'Ajuntament de Güines,³⁵ secretari de la Intendencia General de Hacienda y del Gobierno Civil de Santa Clara (1888),³⁶ segon tinent d'alcalde de Güines (1892),³⁷ secretari de l'alcaldia de l'Havana (1893),³⁸ càrrec al qual va haver de renunciar en ésser nomenat alcalde de Güines (1893-1897),³⁹ i secretari del Gobierno Civil de Matanzas (1897),⁴⁰ primer tinent d'alcalde de Güines (1897),⁴¹ president del comitè reformista de Güines i home de confiança de la Junta Central de partit (1897).⁴²

Benet Bayer, que va viure els temps convulsos del bandolerisme⁴³ i les guerres de la Independència cubana (1868-1898), el setembre de 1893⁴⁴ va haver d'anar a judici amb altres regidors de Güines per ús de documentació falsa i per intent de defraudar la hisenda pública ja que, a través d'un acord municipal de data 14 de març de 1881, els regidors van aprovar un crèdit a costa del pressupost municipal a favor de Benet, el qual l'havia sol·licitat per al seu germà Marcel·lí. Al final, però, tots foren absolts.⁴⁵

Fou el penúltim alcalde de Güines de l'època colonial espanyola. Durant el seu mandat com a alcalde, va completar el segell oficial de la vila de Güines. Així, el 1893 hi va afegir la figura de Sant Julià, patró de la vila, amb tres plantes de tabac, tot mantenint el disseny de l'anterior alcalde Juan Ocejo Eguia, en què el segell, en

forma de llança, tenia una corona a la part superior i dues branques de tabac als seus extrems, amb una torre o castell amb la bandera envoltada per la llegenda «Ilustre Ayuntamiento de Güines» en un camp blau ovalat. Aquesta nova versió es va mantenir més de cent anys i es va traslladar també als medallons de bronze que portaven els regidors en els actes oficials.⁴⁶

La seva posició benestant el va portar a actuar també com a filantrop, com és el cas de la fundació d'un col·legi de nenes, dirigit per les germanes de la caritat, el qual el 8 de setembre de 1903⁴⁷ es va inaugurar en una casa propietat de Benet Bayer al carrer de Maceo, a Güines.

Benet es va casar i va tenir dos fills: Benito i Angelina Bayer Sala. Benito va fer carrera en el cos de la policia nacional de l'Havana, primer com a sergent,⁴⁸ després com a tinent⁴⁹ i finalment com a capità i membre de la Comisión de Retiros y Pensiones del Cuerpo.⁵⁰ Va morir el 17 de setembre de 1937,⁵¹ deixant com a vídua Consuelo López Jofré Tacón.⁵² D'aquest matrimoni hem documentat tres fills: Mario, Antonio i José.⁵³

Pel que fa a Angelina, va contraure matrimoni amb Mercurial Suárez Zapigo, que fou quart tinent d'alcalde de Güines el 1893 quan Benet n'era alcalde.⁵⁴ Quan Mercurial va morir el 30 de març de 1903 a l'Havana,⁵⁵ Angelina va seguir vivint en aquesta mateixa ciutat fins a la seva mort, el 26 de juliol de 1926.⁵⁶

Benet Bayer va morir a l'Havana el 27 de juliol de 1905. Aleshores vivia al carrer Zequeira, número 68. Fou enterrat al cementiri de Colón de la mateixa ciutat.⁵⁷

Josep Bayer Coll (Osor, 1845 - Montblanc, 1906)

Va néixer el 23 de maig de 1845⁵⁸ i es va casar a Arbúcies el 17 de juliol de 1871 amb Teresa Camps Monplet (Arbúcies, 1848).⁵⁹

De 1875 a 1886 fou secretari de l'Ajuntament de Granollers. El 25 de febrer de 1886 va sol·licitar la dimissió del càrrec al·legant problemes de salut relacionats amb la vista a causa de la sobrecàrrega de treball. L'Ajuntament lamenta que la seva salut es ressentí del treball i, en conseqüència, li accepta la dimissió tot manifestant sinceres mostres de gratitud en l'acta de l'1 d'abril de 1886:

«La Corporación Municipal hace constar en actas, para que en todo tiempo pueda servir de satisfacción al Sr. Bayer, el profundo sentimiento que á la misma causa, al verse privada de un empleado tan inteligente como honrado, y tan laborioso como incansable defensor de los intereses generales de la población, que han reportado de sus

desvelos inmensos beneficios; por lo que, consigna igualmente este Cabildo, en nombre de la población, su gratitud más complida á dicho funcionario».⁶⁰

El setembre d'aquell mateix any, en un acte celebrat a la sala d'espectacles del Casino de la ciutat,⁶¹ Josep Bayer va participar en un certamen literari en el qual va rebre com a premi una copa artística d'or i plata, concedida pel diputat provincial Pere de Roselló, pel document *Industrias agrícolas que podrían establecerse (sic) en lo Vallés*.

El 1888 consta que Josep Bayer i la seva família, la seva dona Teresa Camps i els seus fills Angelina (Arbúcies, 1865), Mario (Arbúcies, 1872), Aureli (Granollers, 1880) i Lídia (Granollers, 1885 – Montblanc, 1918)⁶² vivien al carrer del Portalet, número 15 de Granollers.⁶³ Lídia es va casar el 1905 amb l'advocat i polític montblanquí Joan Poblet Teixidor (1877-1918),⁶⁴ que fou alumne de Paulí Bayer.⁶⁵ El matrimoni va anar a viure a Montblanc.

Josep Bayer fou també secretari de l'Ajuntament de Cardedeu durant dos períodes: del 16 de desembre de 1890 al 9 de gener de 1898 i del 21 de gener de 1899 a l'1 de desembre de 1900.⁶⁶

El 23 d'abril de 1895 Josep Bayer va participar en l'Assemblea de Secretaris d'Ajuntaments de Catalunya per adherir-se a la campanya iniciada a Madrid per reclamar que el secretariat fos elevat a la categoria de carrera. A tal fi, es creà una comissió executiva permanent de secretaris d'ajuntaments catalans de la qual Josep Bayer i el seu germà Marcel·lí foren vocals.⁶⁷

Josep Bayer va establir-se a Montblanc on va morir el 21 de juliol de 1906.⁶⁸

Marcel·lí Bayer Coll (Osor, 1849 - Barcelona, 1930)

Va néixer el 15 de maig de 1849.⁶⁹ Es va casar amb Rosalia Brillas Bayer (Vila de Gràcia,⁷⁰ 1863 - Barcelona, 1931),⁷¹ filla de Josep Brillas Juvé⁷² i Raimunda Bayer. El matrimoni va tenir nou fills: Josep, Maria, Hermínia,⁷³ Emili,⁷⁴ Julio, Marina, Elvira,⁷⁵ Jaume⁷⁶ i Antoni.⁷⁷

El 23 de novembre de 1877 prengué possessió de la plaça de secretari de l'Ajuntament de la Roca del Vallès,⁷⁸ càrrec que ocupà fins al 26 de juny de 1885.⁷⁹ Durant aquest anys, va viure a la plaça de la Constitució, número 1, de la Roca del Vallès, amb els seus pares Antoni Bayer i Antònia Coll i el seu germà Paulí, que fou mestre de nens d'aquest municipi de 1881 a 1882. Cal recordar que Marcel·lí va triar com a escrivent del consistori el seu pare el

qual va haver de deixar el càrrec per motius de salut.⁸⁰ Marcel·lí, la seva dona Rosalia i la seva mare Antònia foren baixa del padró d'habitants el 24 de setembre de 1887.⁸¹ Fou membre del Consell d'Administració de La Carbonífera del Ebro, S. A. (Barcelona).⁸² Va morir el 15 de maig de 1930. Aleshores vivia al carrer Mallorca, número 184, de Barcelona.⁸³

Retrat de Marcel·lí Bayer Coll.
*Fotografia de Miquel Renom
Preseguer. Barcelona.*
Arxiu de la família Bayer.

Maria Bayer Coll (Osor, 1852- Barcelona, 1928)⁸⁴

Va néixer el 10 d'abril de 1852.⁸⁵ Es va examinar entre el 28 i el 29 de juny de 1877 a l'Escola Normal de Mestres de Barcelona⁸⁶ i va aprovar les assignatures per obtenir el títol de mestra elemental. Aleshores Maria vivia a la vila de Gràcia (Barcelona). El 17 d'octubre sol·licità el títol amb previ pagament de les taxes, 82 pessetes. Val a dir que per accedir als exàmens va haver de presentar el 17 de maig de 1875 un certificat de bona conducta moral i política, que el seu pare Antoni Bayer va sol·licitar a l'alcalde d'Osor, Josep Gros, el rector Joan Turon i el jutge municipal.⁸⁷

El 1883, juntament amb el seu germà Paulí, es va presentar a oposicions per cobrir vacants a les escoles públiques de la província de Girona. Maria tenia gran interès pels centres de Palamós i Canet d'Adri. Tot i que va aprovar, no va obtenir plaça.⁸⁸ La seva primera destinació, però, va ser a Navata (Alt Empordà),⁸⁹ on el 28 de març de 1883 va prendre possessió de la plaça de mestra pública. Amb tot, al mes de juliol va aprovar l'oposició per a la plaça de mestra

pública de Sant Llorenç de la Muga (Alt Empordà).⁹⁰ Al cap de sis anys, el gener de 1889, va presentar la dimissió per les males condicions d'aquesta escola, per bé que el 22 de febrer la Junta Provincial d'Instrucció Pública de Girona obligà l'alcaldia de Sant Llorenç de la Muga a readmetre-la.⁹¹

Es va casar en primeres núpcies amb José Marxo Palmada⁹², i en segones amb Pere Llopart Rigol (Sant Sadurní d'Anoia, 1838-Barcelona, 1903).⁹³ Maria Bayer va acollir a casa seva, al carrer Còrsega de Barcelona,⁹⁴ la seva neboda Àurea Bayer Gaspà que volia estudiar magisteri.⁹⁵

Paulí Bayer Coll (Osor, 1855-Montblanc, 1916)

Formació acadèmica

De ben segur que Paulí Bayer va seguir els ensenyaments del seu pare, però també va anar a l'escola de nens d'Osor amb Segismund Sala Pol,⁹⁶ que fou mestre d'instrucció pública de 1861 a 1898.⁹⁷ Entre 1872 i 1877 es va examinar de batxiller en Arts a l'Institut Provincial de Girona.

Als 21 anys Paulí fou allistat per al servei militar el 1875, però el van declarar exempt el 29 d'abril de 1876 per tres motius: l'alçada, només mesurava 1,55 cm, la deformitat del seu cos, a causa d'una malaltia reumàtica que el va mantenir immobilitzat durant tres anys, i una deformació als peus.⁹⁸

Entre 1877 i 1878 es va examinar de diverses assignatures a la Facultat de Ciències Exactes de la Universitat de Barcelona. Durant aquest temps consta domiciliat al carrer Amargós, número 20, 3r pis, de la ciutat comtal.⁹⁹

El 1881 aprovà els exàmens de revàlida de mestre elemental, verificats per l'Escola Normal de Girona, i el 1882 rebé el títol corresponent, quan era mestre a la Roca del Vallès.¹⁰⁰

El 1888, essent ja mestre públic de Montblanc, Paulí aprovà el grau superior dels exàmens de revàlida a l'Escola Normal de Tarragona,¹⁰¹ però no fou fins al 1895 que obtingué el títol de mestre superior de Primera Ensenyança.¹⁰²

El 23 de setembre de 1896 sol·licità ampliar els seus estudis a l'Escola Normal de Mestres de Barcelona, és a dir, va demanar cursar les assignatures de 4t curs de la carrera de Magisteri. Dos dies després va presentar una nova sol·licitud on demanava de poder matricular-se de les assignatures de Religió i Moral, Retòrica

Retrat de Paulí Bayer Coll, 1914. *Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.*

i Poètica, Pedagogia i Legislació. Gràcies a les dades que figuren en la instància que va presentar, sabem que aleshores vivia al carrer dels Castanyers, número 6, 1r pis, de Sant Gervasi (Barcelona), on vivia la seva mare en el moment de la seva mort el 1893.¹⁰³ A l'any següent, el 25 de juny de 1897, va demanar d'examinar-se de revàlida. L'examen escrit el va fer el 28 de setembre i un dels exercicis que va desenvolupar, que tractava un tema de pedagogia, portava per títol *Necesidad, naturaleza y medios de desenvolvimiento de las facultades humanas*. Dos dies després, el 30 de setembre, va fer l'examen oral. La nota final obtinguda fou excel·lent.¹⁰⁴ Així, el juliol de 1897 l'Escola Normal Superior de Barcelona li va atorgar el títol de mestre superior,¹⁰⁵ una titulació que va recollir el 1898 a la secretaria de l'Escola Normal.¹⁰⁶

Activitat personal i professional

Mestre a la Roca del Vallès (1881-1883)

La primera destinació de Paulí fou l'escola de nens de la Roca del Vallès, on fou nomenat mestre públic interí el 12 d'agost de 1881.¹⁰⁷ Desgraciadament dotze dies després, el 24 d'agost, va morir el seu pare.

Mentre Paulí va treballar a la Roca del Vallès segurament va viure a la plaça de la Constitució, número 1, amb el seu germà Marcel·lí, aleshores solter, que hi residia des de 1877, i els seus pares.¹⁰⁸ En aquella època, la Roca del Vallès tenia una població de 1.800 habitants.¹⁰⁹

Plaça de la vila de la Roca del Vallès.

Fotografia d'autor desconegut. Extreta de FERRER I LLOBET, Pasqual (2010). Rutes, llegendes i fets històrics de la Roca del Vallès. La Roca del Vallès: Ajuntament de la Roca del Vallès, p. 80.

El 14 d'abril de 1882,¹¹⁰ Paulí fou nomenat secretari interí per cobrir la plaça del seu germà Marcel·lí, el qual el Govern Civil de la Província de Barcelona va suspendre temporalment del càrrec juntament amb l'alcalde i l'interventor de la Roca del Vallès. El 2 de juny tots s'incorporaren de nou als seus respectius càrrecs, de manera que Paulí tornà a dedicar-se només a les seves classes, per bé que el 6 de juny¹¹¹ va cessar com a mestre.

Signatures de Paulí Bayer, secretari sortint, i Marcel·lí Bayer, secretari entrant. AMRV. Acta de 2 de juny de 1882, f. 40v.

Mestre al Vendrell (1883-1887)

El gener de 1883 es va presentar a la mateixa oposició que la seva germana Maria, la qual opositava per una plaça de mestra a Castelló d'Empúries i Cadaqués,¹¹² però ni l'un ni l'altra no van obtenir plaça.

El 21 d'abril de 1883 acabaren les oposicions a mestre per a cobrir unes places vacants a les escoles de nens de la província de Tarragona i a Paulí el van proposar per a una plaça del Vendrell.¹¹³ Un cop a la vila, es va instal·lar a viure al carrer Nou, número 3, tot compartint casa amb el mestre igualadí Jaume Riba Balcells, la seva dona Josefa Juvé i el fill del matrimoni Joan Ribas Juvé.¹¹⁴ Anteriorment, en aquesta mateixa casa hi va viure el mestre d'escola Jaume Crusat Fraga (Vilanova d'Escornalbou, 1835-1882)¹¹⁵ i la seva família.¹¹⁶ Jaume Crusat havia estat nomenat mestre el 22 de juliol de 1874.¹¹⁷ En morir Jaume, Paulí va ocupar la seva plaça i l'11 d'octubre de 1883 l'Ajuntament es donà per assabentat de la presa de possessió de la plaça de mestre en propietat d'aquesta escola de nens.¹¹⁸

Val a dir que aquesta escola del carrer Nou existia des de 1856. El 13 de maig de 1855¹¹⁹ l'Ajuntament del Vendrell i Jaume Socias Rubió, en representació del seu pare Joan Socias Escofet, propietari d'una finca al carrer Nou, número 3, van acordar que el propietari hi construiria, a la primera planta, un local adequat per a escola amb una capacitat per a 200 alumnes. També es va pactar prohibir que sota aquest nou local s'hi establís cap boter per evitar els sorolls que podrien pertorbar el bon funcionament de les classes. L'obra s'havia d'acabar a l'agost de 1856. Aleshores, l'ajuntament va subscriure un lloguer de quinze anys; aquest lloguer contret amb la família Socias es va anar renovant fins al 31 de desembre de 1935, quan la propietat pertanyia a Joan Socias Jorba.¹²⁰

L'escola pública del carrer Nou del Vendrell, amb la bandera hissada.

Fotografia d'autor desconegut. ACBP. Col·lecció L'Abans. Salvador Corbella Taulés.

Paulí va coincidir amb altres mestres destacats, com ara Francesc Calafell, Andreu Pujol Grau, Isidre Sanromà Milà,¹²¹ Carme Pujol Carreras (1844-1928)¹²² i la mare escolàpia M. Anna Font Comes (1818-1887).¹²³

Durant la seva estada al Vendrell va conèixer quatre alcaldes: Carles Ramon Sabater, Ramon Fontana Esteve, Joan Solé Galofré i Pau Fontana Altet.¹²⁴ La seva profunda religiositat segurament el portà a mantenir una relació molt estreta i cordial amb el prevere Arseni Sacasas.¹²⁵

El Vendrell d'aquell moment era una vila de gairebé 5.300 habitants, eminentment agrícola, que havia iniciat importants treballs urbanístics i arquitectònics. Fou una època d'impuls constructiu on van confluïr iniciatives privades, com les que van permetre el bastiment de l'hospital del Santíssim Salvador (1880) i l'escola de primera i segona ensenyança de nens Colegio de Vendrell (1882), i iniciatives públiques, com l'escorxador municipal (1884), el mercat públic (1887), el passeig de la Rambla (1887) i la rectificació de voreres i rasants dels carrers de la vila.¹²⁶

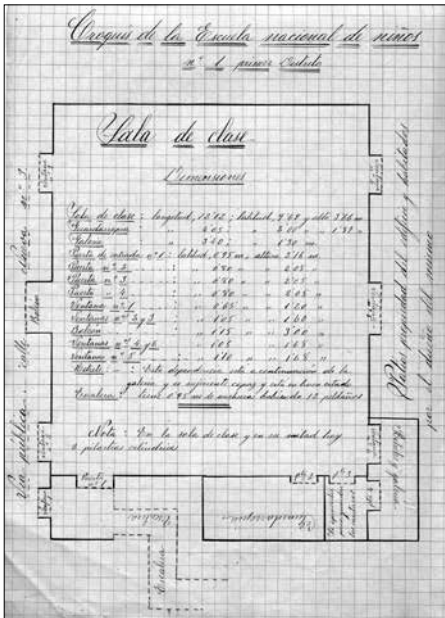
A més de les escoles públiques, el Vendrell disposava d'ensenyament privat que havien iniciat les ordes religioses d'escolapis i carmelites. El 1850 es van establir les mares escolàpies, centrades en l'ensenyament per a nenes¹²⁷ que van perdurar fins al 1946, i el 1863 els pares escolapis van sol·licitar iniciar els estudis secundaris a la vila però, malgrat que el consistori ho va aprovar,¹²⁸ no s'hi van instal·lar. Més tard, el 1868, els germans carmelites terciaris van obrir el Col·legi de Sant Josep (1868-1939), adreçat als nens, i el 1869 les germanes carmelites, el Col·legi Nuestra Señora del Carmen, que en un principi només acollia nenes.¹²⁹

Cinc mesos abans de l'arribada de Paulí Bayer al Vendrell, el 16 d'octubre de 1882 s'inaugurà, com hem dit anteriorment, el Colegio de Vendrell, un centre educatiu privat per a nens, creat per una societat anònima, que persistí fins al 1891.¹³⁰

En aquell moment al Vendrell vivien diverses personalitats de renom: el metge Fèlix Mercader Soler (Bonastre, 1849- el Vendrell, 1930), el farmacèutic i poeta Joan Ramon i Soler (el Vendrell, 1851-1900),¹³¹ l'organista i compositor Carles Casals Riba (Vila de Sants, Barcelona, 1852 – Bonastre, 1908),¹³² l'escriptor Ramon Ramon i Vidales (el Vendrell, 1857-1916),¹³³ el veterinari Llorenç Arbós Gavaldà (la Bisbal del Penedès, 1851 – el Vendrell, 1936), padastre del músic Benvingut Socias Mercadé¹³⁴ i el notari Josep Calbó Calbó.

Segurament Paulí ja devia ésser al Vendrell el 20 d'agost de 1883 quan el rei Alfons XII va passar per la vila, un esdeveniment en què va actuar l'orquestra dirigida per Francesc Juliachs.¹³⁵ El monarca feia un viatge de caire militar de València a Barcelona i Saragossa, i després de parar a Tarragona, va passar pel Vendrell en direcció a Vilafranca del Penedès.¹³⁶

Per desgràcia no s'ha conservat documentació de la Junta Local d'Instrucció Pública dels anys que Paulí fou mestre de nens al Vendrell. Això ens priva de conèixer molts detalls de la seva tasca docent, com ara quins alumnes va tenir. Tanmateix, Conrad Bayer recordava que Paulí sempre explicava orgullós que havia donat classe al nen Pau Casals (el Vendrell, 1876 - San Juan de Puerto Rico, 1973).¹³⁷ Malgrat que no s'ha pogut documentar aquesta dada, és cert que va coincidir amb Pau Casals i dos altres nens, també futurs músics, Benvingut Socias Mercadé (el Vendrell, 1877-1952) i Bonaventura Dini Fazzi (el Vendrell, 1876-Barcelona, 1936).¹³⁸

Croquis de l'escola de nens del carrer Nou, elaborat pel mestre Joan Hugas Francese el 12 de setembre de 1920. ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Instrucció Pública. Junta Local d'Instrucció Pública (1889-1935).

El 1883 el pressupost municipal assignat a l'ensenyament públic fou de 6.130 pessetes, distribuïdes de la manera següent: 4.000 pessetes en concepte de sous dels quatre mestres, 1.030 pessetes per al material escolar, 900 pessetes per als lloguers de les escoles i 200 pessetes per a premis.¹³⁹

Val a dir que el 1888 el sou anual d'un mestre de nens era de 1.200 pessetes i el d'una mestra de nenes, 1.100 pessetes. El pressupost destinat al material fungible de les escoles dels dos sexes ascendia a 1.150 pessetes. D'altra banda, el lloguer de les quatre cases dels mestres ascendia a 1.320 pessetes i es destinaven 100 pessetes a subvencions.¹⁴⁰

El 26 de setembre de 1884¹⁴¹ l'Ajuntament del Vendrell comunicà a Paulí Bayer i als altres mestres¹⁴² que finalment es desestimava la seva demanda que els nens i les nenes en edat escolar disposessin d'un certificat mèdic gratuït, ja que aquesta mesura, segons l'Ajuntament, només s'aplicava a les poblacions que tenien metge titular.¹⁴³

En aquell moment els mestres gaudien d'una bona consideració social i la seva autoritat era respectada. Així ho demostren, d'una banda el fet que el 2 de març de 1884 l'Ajuntament convidés Francesc Calafell i Paulí Bayer, entre altres autoritats, als funerals que es van celebrar a la parròquia el 4 de març en memòria dels vendrellencs que van morir deu anys abans, el 4 de març de 1874, defensant la vila de l'atac carlista,¹⁴⁴ i de l'altra, el fet que el 30 d'abril de 1886 l'Ajuntament el convidés juntament amb altres autoritats a acompanyar a viàtic que s'administrava als malats de la població i als presos.

Per aquelles dates, és a dir el mes de març de 1884, a la vila hi hagué brots de verola i xarampió. Posteriorment, a l'estiu de 1885, es va declarar una epidèmia de còlera. Tot i això, el 14 de juliol l'Ajuntament comunicà el nomenament dels membres de la Junta d'Instrucció Pública: Joaquim Ribas, Joan Nin Soler, Domingo Mata, Joan García de la Torre, Joan Carner, Josep Galofre, Lluís Rovira i Antoni Martorell. Davant l'episodi d'epidèmia, però, el 27 de juliol es comunicà als quatre mestres el tancament de les escoles.¹⁴⁵ A la fi el 22 de setembre es va donar per acabat l'episodi de còlera, de manera que el 8 d'octubre l'Ajuntament comunicà a Paulí l'obertura de les escoles atès que havien millorat les condicions higièniques.

En el pla polític, el juny de 1886¹⁴⁶ Paulí es va adherir a la campanya promoguda per *L'Arch de Sant Martí periódich polítich defensor dels interessos morals y materials del país*, el qual reivindicava els drets civils i polítics de Catalunya. En aquest sentit, recollia signatures d'adhesió al diputat irlandès Charles Stewart Parnell (1846-1891), un defensor de l'autonomia d'Irlanda. La redacció del periòdic de Sant Martí de Provençals (Barcelona) va recollir més de 6.000 signatures certificades, 793 de poblacions catalanes i 88 de fora, que van consignar en un àlbum en lletra d'or i en pergamí, el qual una

comissió s'havia d'encarregar de fer arribar al mateix Parnell.¹⁴⁷ Del Vendrell, a banda de Paulí Bayer i el mestre Jaume Riba Balcells, van signar disset veïns més:¹⁴⁸ els propietaris Joaquim Bassa Nin, Lluís Solé, Carles Ramon, Josep Orpinell, Joan Ramon, l'advocat i notari Victorino Santamaria Tous, el fuster Joan Miret Font, el cafeter Isidre Giró, l'advocat Salvador Euras Escofet, el farmacèutic i poeta Joan Ramon i Soler, el comerciant Manel Toldrà Gibert, el professor de Ciències Josep Roig Minguet, el músic Carles Casals Riba, el professor de Lletres Josep Bach Martí, els professors de primera ensenyança Miquel Pach Brualla¹⁴⁹ i Salustià Expòsit Expòsit i el professor Joaquim Lluhí Rissech.¹⁵⁰

Els matrimonis

Paulí Bayer es va casar en dues ocasions. Les primeres núpcies foren amb Carme Saura Mir (1859, Tremp - Montblanc, 1890), filla de Joan Saura Dòria (Agramunt, 1828 - Barcelona, 1914) i Ramona Mir Casases (Talarn, 1833). Tenim constància que tenia una germana, Àngela (la Seu d'Urgell, 1864), vídua de Vicente Sabaris Jáuregui, oficial de Telègrafs.¹⁵¹

El seu sogre Joan Saura Dòria era fill de Raimundo Saura, de Pont de Suert, i d'Antònia Dòria, de Gerri de la Sal. Fou mestre públic de primera ensenyança superior. Després d'obtenir el títol el 1857, va exercir durant 31 anys en moltes destinacions: Pont de Suert (1849-1850 i 1852-1853), Tremp (1856-1858 i 1859-1860), la Selva del Camp (1859-1860), la Seu d'Urgell (1860-1863), Cubells (1878-1881), el Morell (1881-1883), Montblanc (1884-1887) i el Vendrell (1887-1892).¹⁵²

Entre aquestes destinacions docents, cal esmentar també la seva estada a Barcelona. Així, el 1863 fou director del Colegio Políglota del Patriarca San José del carrer de la Boqueria, núm. 14, principal, de Barcelona.¹⁵³ A l'any següent, l'1 de febrer de 1864 el col·legi es traslladà al carrer Sant Domènec del Call, número 4, principal, on seguí dirigint-lo.¹⁵⁴ Aleshores vivia al carrer València, número 276, 3r, de Barcelona.

Pel que fa a la família Mir Casases, Carme Saura tenia com a oncles el general de Brigada Àngel Mir Casases, el reverend Salvador Mir Casases (¿-Barcelona, 1906), llicenciat en Filosofia i Lletres, catedràtic del Seminari de Barcelona, beneficiat de l'església parroquial de Sant Pere i capellà del monestir reial de Sant Pere de les Puelles,¹⁵⁵ el metge del Capítol catedralici Antoni Mir Casases (Talarn, 1830 -Barcelona, 1885),¹⁵⁶ el qual fou també vocal de la

Junta Municipal de Sanitat de Tarragona,¹⁵⁷ i el perit Tomàs Mir Casases.¹⁵⁸

Carme Saura era mestra de professió. El 1880 fou nomenada mestra de l'escola de nenes del Morell.¹⁵⁹ El 1882 es va presentar als exàmens d'oposicions juntament amb el seu pare Joan Saura.¹⁶⁰ El 1883 la van nomenar mestra de Montblanc¹⁶¹ i exercí fins a la seva prematura mort el 1890.¹⁶² Pare i filla foren nomenats mestres del Morell i Montblanc¹⁶³ i per tant foren companys de professió.¹⁶⁴

Paulí, veí i mestre del Vendrell i Carme, que treballava de mestra a Montblanc, van contraure matrimoni a l'església de Sant Miquel Arcàngel de Montblanc el 21 de febrer de 1887.¹⁶⁵ Arran d'aquest matrimoni, el mateix mes de febrer Paulí va traslladar-se del Vendrell a Montblanc fent una permuta de la plaça amb el seu sogre,¹⁶⁶ que aleshores exercia a la vila de Montblanc.¹⁶⁷ Paulí i Carme van viure al carrer de la Font del Vall, número 30, amb la serventa Antònia Florensa Carles, de Conesa (Tarragona).¹⁶⁸

El 1887, els pares de Carme Saura també van anar a viure al Vendrell, al carrer Nou, número 5, després que Joan Saura va tenir la confirmació de la permuta de la seva plaça de mestre de Montblanc per la del seu futur gendre Paulí Bayer, aleshores mestre del Vendrell. En aquell moment Paulí vivia al carrer Nou, número 3.

Ja al Vendrell, el 9 de desembre de 1888¹⁶⁹ Joan Saura va requerir la presència del notari Josep Calbó Calbó perquè emetés escriptura pública de la reunió que va tenir lloc al saló de sessions de l'Ajuntament del Vendrell, amb la presència de l'alcalde Joaquim Ribas, en el transcurs de la qual es va celebrar l'elecció de mestres habilitats del partit judicial del Vendrell, la qual cosa afectava els mestres de Banyeres del Penedès, Llorenç del Penedès, la Bisbal del Penedès, Puigtinyós (Montferri), Santa Oliva, Cunit, Santes Creus, Abinyana, Bonastre, el Montmell, la Pobla de Montornés, la Riera de Gaià, la Nou de Gaià, l'Arboç i Creixell.

Carme Saura va morir el 29 d'octubre de 1890 en el moment de donar a llum¹⁷⁰ una filla¹⁷¹ que també traspassà. Ambdues foren enterrades el mateix dia a Montblanc.¹⁷²

Quan Joan Saura es jubilà, el matrimoni marxà a Barcelona, per això en data 5 de desembre de 1892 es va fer la baixa al padró d'habitants del Vendrell.¹⁷³ El 1895 consta que estaven empadronats al carrer València, número 276, 3r, al mateix domicili que havien viscut el 1864. Val a dir que Joan fou substituït el 1893 pel mestre Rufino Carpena Montesinos (Iecla, Múrcia, 1860 - Barcelona, 1939).¹⁷⁴

Paulí Bayer va viure amb molta tristesa la mort de la seva primera esposa i de la seva filla. Tot i així, va conèixer la mestra Teresa

Gaspà Sereñana (el Morell, 1865 - Barcelona, 1951¹⁷⁵), i s'hi va casar. Teresa era filla de Rafael Gaspà Domènech, pagès i propietari, natural del Morell, i Gregòria Sereñana Sedó, natural de Salou. Tenia quatre germans: Salvador, Maria, Concòrdia i Tecla. El 1880 la família Gaspà Sereñana vivia al carrer Major, número 18, del Morell.¹⁷⁶

Retrat de Teresa Gaspà Sereñana (1914). *Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.*

Retrat de Paulí Bayer i Teresa Gaspà amb els seus fills més petits: Marcel·lí, Digna i Joana. Montblanc, 1914. *Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.*

A l'Escola Normal de Tarragona va obtenir el títol de mestra el 1886.¹⁷⁷ Aquest mateix any presentà els seus mèrits per a les oposicions de Tarragona,¹⁷⁸ però no fou fins al 1888 que obtingué la plaça de mestra pública, concretament a Blancafort (Conca de Barberà),¹⁷⁹ on treballà fins al 1891, quan sol·licità la renúncia voluntària¹⁸⁰ segurament arran del seu matrimoni amb Paulí Bayer.

Teresa i Paulí van contraure matrimoni el 25 de juliol de 1891.¹⁸¹ Malgrat que no s'ha pogut documentar on es van casar, és molt probable que fos al Morell.¹⁸² El matrimoni va tenir set fills: Conrad (1893), Guadalupe (1894), Àurea (1895), Marcel·lí (1898), Regina (1900), Digna (1903) i Joana (1905), dels quals van sobreviure sis, atès que Regina va morir amb dinou mesos (Montblanc, 1900¹⁸³ - 1902¹⁸⁴).

El 16 de maig de 1902 Teresa va reprendre l'activitat docent i fou nomenada mestra interina de l'escola de nenes del barri de Lilla de Montblanc,¹⁸⁵ amb un sou anual de 500 pessetes.¹⁸⁶ El desembre

de 1904 prengué possessió de la plaça de mestra pública interina de Montblanc amb un sou de 550 pessetes anuals.¹⁸⁷ Per tant, la parella, Teresa i Paulí, va coincidir treballant a la mateixa localitat.

Anys després, el 1911, va ser nomenada mestra interina de l'escola de nenes de Móra la Nova,¹⁸⁸ però al setembre d'aquest mateix any tornà a ser nomenada mestra interina d'una de les escoles de nenes de Montblanc.¹⁸⁹ El 22 d'octubre de 1913 novament fou designada mestra interina de l'escola de nenes número 1 de Montblanc, però no pogué exercir perquè no disposava d'un local habilitat per a funcions docents.¹⁹⁰ En la sessió del ple municipal de 20 de febrer de 1914 el senyor Poblet Calderó proposà que es desallotgés el local de l'escola de nenes número 2, que s'havia convertit en un magatzem; aleshores l'Ajuntament acordà que quan acabessin les eleccions locals es recuperaria aquest espai, però no abans, ja que aquest local era col·legi electoral.¹⁹¹

Teresa Gaspà amb les seves alumnes.

Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.

Després de cinc mesos d'esperar un local adequat, Teresa Gaspà va decidir obrir l'escola amb mobiliari particular a les golfes del seu propi domicili, al carrer de Vilanova del Mercadal, número 3.¹⁹² L'escola de nenes va estar tancada del 20 de maig de 1913 fins al 17 d'abril de 1914. El mateix 17 d'abril va començar amb dotze nenes i no va poder admetre'n més per la manca d'espai.¹⁹³

Tanmateix, la premsa informa que el mobiliari escolar que estava a l'anterior escola s'havia traslladat a l'edifici en estat ruïnós anomenat «la presó vella», que servia d'alberg per acollir transeünts.¹⁹⁴

Atès que el problema seguia sense solució, l'1 d'abril de 1914¹⁹⁵ la Junta Local d'Instrucció va celebrar una reunió a la casa de la vila per a tractar de buscar un local per a l'escola de nenes número 2. A tal efecte es va nomenar una comissió que va proposar l'arrendament d'un local adient. El 23 d'abril de 1915,¹⁹⁶ a proposta de la Junta Local d'Instrucció, l'Ajuntament va acordar l'arrendament del segon pis de la casa Monfar. Malgrat tot, el 20 de maig de 1916 Teresa Gaspà encara demanava a l'Ajuntament que pagués els lloguers de la casa.¹⁹⁷

Mestre de Montblanc (1887-1915)

Després que el mes de febrer de 1887 s'aprovés la permuta entre el seu sogre Joan Saura, mestre de Montblanc, i Paulí, mestre del Vendrell,¹⁹⁸ el 10 de març del mateix any Paulí va prendre possessió de la plaça de mestre de Montblanc, de manera que l'1 d'abril la Junta d'Instrucció Pública es dona per assabentada d'aquesta presa de possessió.¹⁹⁹

Montblanc era aleshores una vila de gairebé 5.300 habitants, més o menys com el Vendrell.²⁰⁰ Des de la seva arribada tothom s'adreçava a ell com a «don Paulino»:

«...el don li era aplicat no pas perquè sí, sinó a causa de la seva senyoria, al seu tracte, a la seva bonhomia i també pel comportament prop del centenar dels alumnes que havia d'ensenyar... »²⁰¹

I també tothom el coneixia com a «el mestre nou»:²⁰²

«...La popularidad decía de él, aludiendo a su baja estatura, que si bien era pequeño de altura, era grande de conocimientos. En la clase era bondadoso y severo a la vez y generalmente hablaba a los escolares en lengua castellana, excepto los sábados por la tarde que los dedicava a la enseñanza de la gramática catalana y al estudio y lectura del libro «El Trobador Català», finalizando la clase con el rezo del Santo Rosario igualmente en lengua materna... »²⁰³

Aquestes lectures en català foren importantíssimes per als alumnes ja que els permetia introduir-se en el coneixement de la llengua catalana, tal com ho recordava el seu alumne Josep Maria Poblet Guarro.²⁰⁴ Val a dir que els seus fills Marcel·lí i Conrad foren alumnes seus.²⁰⁵

El local destinat a l'escola era al primer pis de l'edifici de la presó, que es va construir aprofitant la paret de la muralla de Sant

El carrer de la Muralla de Sant Jordi on es trobava l'escola de nens de Paulí Bayer Coll. [1913-1925].

Fotografia d'autor desconegut. Col. Lucien Roisin.

Arxiu Històric de l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya.

Jordi;²⁰⁶ tenia una longitud de 17 m, una amplada de 8,27 m i un sostre de 3,70 m d'alçada.²⁰⁷ Malgrat les dimensions reduïdes, la matriculació va anar augmentant cada any fins al punt que el 1891 comptava amb 120 alumnes, dels quals 70 eren nens pobres. El 1902 ja n'hi havia 142 de matriculats.

El mateix Bayer era conscient que aquestes mancances repercutien en la qualitat de l'ensenyament; per això el 8 de maig de 1892 presentà una sol·licitud a l'Ajuntament exposant extensament aquestes circumstàncies (poc espai i molts alumnes) i demanant una millora de les instal·lacions, per poder atendre'ls en unes condicions més adients, i la incorporació d'un mestre auxiliar. Cal ressaltar que aquesta instància anava acompanyada de la signatura de tots els pares del seu alumnat, fet que demostra la gran estima que tothom li tenia i el recolzament que sabia aconseguir en tot moment. El 28 de juliol envià la instància al rectorat del districte universitari de Barcelona perquè ordenés al municipi la creació d'una plaça de mestre auxiliar. El 6 d'agost la Junta d'Instrucció Pública de la província de Tarragona li aprovà la petició de disposar d'un mestre auxiliar.²⁰⁸

Paulí Bayer amb els seus alumnes. El tercer nen a baix a la dreta és el seu fill Marcel·lí i el tercer nen de la segona fila, el seu altre fill, el Conrad. Marcel·lí porta un tall de cabells anomenat aleshores de ferradura. Montblanc, 1902.

Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.

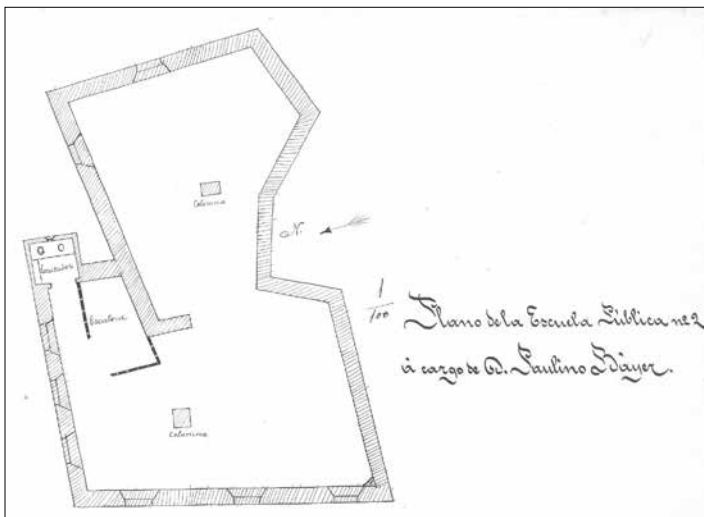
L'1 d'octubre de 1911 la Junta d'Instrucció Pública de Montblanc ressaltà els bons resultats de les escoles de nens dirigides per Paulí Bayer i Narcís J. Boix.²⁰⁹ Dos anys després, el 18 d'abril de 1913, va prendre possessió de l'escola de nens número 2 de Montblanc, amb un sou anual de 1.650 pessetes.²¹⁰ Amb molt d'esforç Paulí aconseguí que l'escola millorés els seus resultats i per això el 14 de juliol de 1915 convidà la Junta Local a veure l'exposició de treballs dels seus alumnes.²¹¹

Anualment presentava una memòria dels treballs escolars realitzats, amb la memòria de la qual avaluava el curs. En totes les memòries explica el treball desenvolupat a cada assignatura i les deficiències de la infraestructura de l'escola. Per exemple, gràcies a la seva darrera memòria, corresponent al curs 1913-1914, sabem que impartia classes de geografia, geometria, sistema mètric, dibuix, religió, tenidoria de llibres i matemàtiques, especialment aritmètica i àlgebra. Preparava els seus alumnes perquè a través dels coneixements adquirits a l'escola poguessin sortir-se'n amb desimboltura en la vida diària.

Paulí insistia incansablement en les dificultats que tenia per realitzar la seva feina a causa de les pèssimes condicions de l'edifici on estava ubicada l'escola de nens. L'aula, per exemple, tenia dues pilastres que dificultaven la visió de tot l'alumnat²¹² i estava situada sota terrat, que era insuportable a l'hivern. A més a més, recordem que l'escola estava instal·lada a la primera planta del mateix edifici de la presó:

«...lo cual no deja de ser una aberración, y situado, además, inmediatamente debajo del tejado... »²¹³

Dissortadament les inhumanes condicions higièniques de les escoles era un mal endèmic generalitzat, de manera que el Reial Decret de 2 de setembre de 1905 va reformar les juntes d'instrucció pública de primera ensenyança amb l'objectiu d'incorporar un metge que s'encarregués de visitar setmanalment les escoles, tant públiques com privades, per fer una inspecció sanitària i higiènica.²¹⁴

Plànol de l'escola pública número 2 on exercia Paulí Bayer, 1914.
*ACCB. Escoles de gramàtica i primeres lletres. Ensenyament primari.
 Plànols de les escoles de nens.*

El 1906 es descriu la situació dels locals de les escoles montblanquines:

«...a la Presó, al damunt del Escorxador,²¹⁵...la barreja d'alumnes de totes les edats y en uns locals mancats de tot atractiu –qualsevol n'hi trova

d'atractius en un hospital o presó o damunt d'un escorxador– y sense cap condició higiènica, son coses que saltan a la vista de tothom per a que siguin considerats com inútils els locals qu'avuy s'habiliten... »²¹⁶

D'altra banda, el novembre de 1903²¹⁷ s'obrí l'escola oficial nocturna per a adults que dirigien Paulí Bayer i Narcís J. Boix. Mesos després, el 12 de gener de 1904,²¹⁸ l'alcalde visità aquesta escola per interessar-se del seu funcionament.

El 1906²¹⁹ i el 1907²²⁰ es va anunciar al setmanari *La Conca de Barbarà* com a professor de primera ensenyança que, a més a més, impartia llengua francesa, càlcul mercantil i tenidoria de llibres. En les seves classes admetia interns, pensionistes i externs a preus mòdics.

El 1913 fou ascendit al nivell de mestre de categoria superior,²²¹ amb un sou de 1.375 pessetes,²²² de manera que el 18 d'abril de 1913 va prendre possessió de la seva plaça a l'escola pública de nens número 2. En consonància amb la seva perseverant manera de treballar, el juliol de 1914 va organitzar una exposició a l'escola nacional número 2 de nens, la qual fou visitada per la Junta Local de Primera Ensenyança.²²³

Pedagog

Paulí Bayer exercia el seu magisteri més enllà de l'aula, la qual cosa el portà a impartir conferències de contingut pedagògic, ser membre de juntes d'ensenyament i escriure algun article a la premsa comarcal. També fou vocal de la primera junta directiva de l'Asociación Provincial del Magisterio Público de Tarragona, creada el 1901.²²⁴

En el vessant periodístic, va participar en el primer número de *La Conca de Barbará*, publicat el 19 d'abril de 1903. La redacció i l'administració d'aquest setmanari comarcal anava a càrrec de la impremta d'Artur Monmany, situada a la plaça Major de Montblanc. Hi va escriure l'article titulat «Avant», en el qual fa una reflexió sobre la importància de tenir una publicació a la vila que informi de les notícies comarcals d'interès:

«...la nostra vila es l'única població dels diferents caps de partit de la província de Tarragona que no publicava periòdich de cap mena. A remediari, donch, aqueixa deficiència y a omplir aqueix vuit ve destinat lo nostre setmanari, com y també a fi de que nostra aymada vila pugua ocupar lo lloch que li pertoca en lo camp del progrés y civilisació... »²²⁵

D'altra banda, fou vicepresident de la primera junta directiva de l'Associació Catalanista,²²⁶ entitat constituïda el 14 de maig de 1903 amb l'objectiu d'organitzar activitats formatives de sensibilització nacional

i defensar el regionalisme, una Catalunya autònoma i descentralitzada.²²⁷

Posteriorment, el 10 de març de 1909 fou nomenat pel diocesà, vocal de la Junta Local d'Instrucció Pública, un càrrec que va exercir novament a partir del 14 d'agost de 1913.²²⁸

En el terreny pedagògic cal remarcar les nombroses conferències que va impartir sobre temàtica molt diversa. Així, el 23 de maig de 1904, al local de l'escola de Narcís J. Boix es va reunir l'Associació de Mestres del partit de Montblanc, en la qual Paulí va presentar una conferència sobre el mètode pràctic i racional de l'ensenyament del castellà a les escoles catalanes. Paulí va fer un preàmbul on manifestà el lamentable estat en què es trobaven les escoles del partit. A continuació va exposar que l'ensenyament del castellà s'havia de fer a partir de la llengua catalana que era la que els nens coneixien:

«...establint una comparació de lo conegut ab lo desconegut, ab lo que's logra que perfeccionin lo primer y aprenguin sense violencia el segon...»²²⁹

El juliol de 1904 Paulí va participar en les Conferències Pedagògiques celebrades a Tarragona, on va presentar una ponència amb el títol *Extensió normalista pedagògica*, on defensava la utilitat de portar al professorat dels centres rurals allunyats de la capital el coneixement pràctic del treball manual, destacant la importància de les excursions escolars i altres procediments moderns d'ensenyament i educació.²³⁰

Finalment, el desembre de 1912 va participar en dues conferències de temàtica pedagògica. La primera fou organitzada per l'Ajuntament de Montblanc i comptà amb la col·laboració de l'Associació de Mestres Públics del partit. Hi assistiren representants dels ajuntaments de la comarca.²³¹ La segona va tenir lloc al local del cinema del carrer d'Aguiló de Montblanc; en aquesta ocasió hi va participar també Alexandre Galí, aleshores director del Col·legi Vallparadís de Terrassa.²³²

Poeta

Durant els quatre anys que Paulí Bayer va viure al Vendrell va estar estretament integrat a la vida cultural i social de la vila. El Vendrell de finals del segle XIX tenia un gruix associatiu molt important.²³³ Aquesta integració queda demostrada per la seva participació en actes culturals.

El 29 de juny de 1886 es va llegir el seu poema *A Maria*,²³⁴ dedicat a la Verge Maria, durant la vetllada literàrio-musical que va organitzar la recentment creada Sociedad Círculo Moral Instructivo del Vendrell.²³⁵

Aquest és el primer poema documentat de Paulí Bayer que coneixem

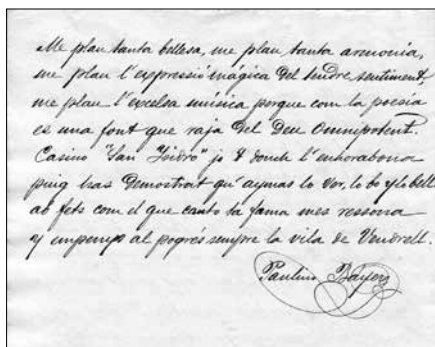

Fragment del poema *A Maria*, 1886. Arxiu Comarcal del Baix Penedès. Fons Joan Ramon i Soler. *Obra d'altres autors. Poesia, 887.*

fins ara, escrit arran de l'amistat que tenia amb el vendrellenc Joan Ramon i Soler (1851-1900), farmacèutic i poeta, el qual el guardava juntament amb quatre més: *A la vetllada. Me plau*,²³⁶ dedicat al Casino San Isidro del Vendrell, associació documentada el 1859,²³⁷ *Lo jurament. Fermesa*,²³⁸ *A Sant Joseph*, escrit a Barcelona el 19 de març de 1897,²³⁹ i *Les set paraules*, escrit a Barcelona el 15 d'abril de 1897,²⁴⁰ on descriu el sofriment del crucificat, amb un misticisme intens però sense complicacions poètiques.²⁴¹

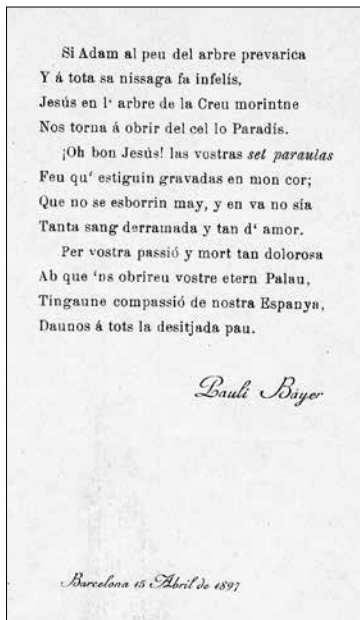
Quan la Junta d'Instrucció Pública del Vendrell, juntament amb

Fragment del poema *A la vetllada. Me plau*, de Paulí Bayer Coll dedicat al Casino San Isidro del Vendrell. Arxiu Comarcal del Baix Penedès. Fons Joan Ramon i Soler. *Obra d'altres autors. Poesia, 904.*

l'Ajuntament del Vendrell, va organitzar el 27 de juliol de 1887 un certamen científico-literari, Paulí hi va participar. El president del jurat fou Àngel Guimerà i el secretari, el seu amic Joan Ramon i Soler. Paulí va presentar dues composicions que corresponen al tema II, dedicat a la vila del Vendrell (número 24), i al tema XI, dedicat a les germanes de la caritat (número 49),²⁴² però cap no fou premiada.²⁴³ Malauradament desconeixem el contingut d'aquests poemes perquè la documentació era retornada als autors una vegada finalitzat el certamen.²⁴⁴ En canvi, sí que coneixem les obres premiades.²⁴⁵

Ja establert a Montblanc, s'impregnà de la gran devoció que la

Fragment del poema *Les set paraules*.
Barcelona, 15 d'abril de 1897.

*Arxiu Comarcal del Baix Penedès. Fons
Joan Ramon i Soler. Obra d'altres
autors. Poesia, 900.*

vila ducal havia mostrat sempre per la MaredeDéu de la Serra.²⁴⁶ Així, el 1906 escriu la lletra de *Déu vos guard, Verge Santa de la Serra*,²⁴⁷ un himne a la Mare de Déu de la Serra,²⁴⁸ que va musicar el vallenc Francesc Xavier Gelambí a dos cors i dues bandes de música, i que fou estrenat el 7 de setembre amb motiu de les festes de la coronació canònica de la Mare de Deu de la Serra. En el transcurs d'aquesta festa es van lliurar els premis del certamen literari que la comissió organitzadora havia convocat, del qual Paulí era membre. Val a dir que al premi XI,²⁴⁹ destinat a la millor descripció en prosa de Montblanc i el seus llocs pintorescos, li va correspondre

un objecte artístic que va oferir el diputat provincial Emili Folch Andreu (Montblanc, 1872 - el Vendrell, 1949), un montblanquí establert al Vendrell.²⁵⁰

Els alumnes de les escoles públiques i privades de Montblanc, a l'exterior del Santuari de la Serra, van cantar l'himne amb l'ajut del cor El Agricultor, dirigits pel mateix mestre Francesc Gelambí Dalmau (Alcover, 1856²⁵¹ - Barcelona, 1914²⁵²). Es va fer una segona audició el 9 de setembre del cant coral infantil a la plaça Major quan passà la processó.²⁵³

Com ja hem dit, es tracta d'una obra a dos cors i dues bandes de música que fou cantada en totes les celebracions solemnes de la patrona de la vila. Gelambí, encarregat de posar-li música, era germanastre del popular mossèn Joan Gelambí Pallisé,²⁵⁴ més conegut com «l'organista».²⁵⁵

Aquest poema es va publicar al setmanari comarcal²⁵⁶ i fou imprès en diverses ocasions després de la mort de Paulí per dues impremtes montblanquines: Monnany²⁵⁷ i Requesens.²⁵⁸ El 7 de setembre de 1945 la impremta Requesens va fer una altra edició del poema²⁵⁹ fins que la Junta d'Obres de la Serra i el reverend Josep Maria Farré van acordar el 1960 enregistrar l'himne amb veus montblanquines.²⁶⁰

Paulí fou autor també de la lletra de l'himne dedicat a la Congregació del Nom de Maria, establerta a l'església de l'hospital de Santa Magdalena (1911).²⁶¹ Anys després, el 1914, encara va escriure un altre poema,²⁶² dedicat al seu amic mossèn Xavier Plassa Estil·les amb motiu de la celebració de la seva primera missa el 28 de juny a l'església de la Primera Ensenyança de Tarragona.²⁶³

En el record

*Com cal jo prou voldria Mossen Xavier Plassa
Avuy felicitarvos per vostra potestat,
Qu' essent tan gran y augusta los angels tots en massa
Embadalits tenian a un y altre costat.*

*Jo prou cantar voldria lo tendre y l' excel·lencia
De vostre ministeri sagrat y poderós
Mes may podria ferho ab tan acert y ciencia
Com heu sentit qu' ho feya lo sabi Mossen Ros.*

*De sa eloquent paraula brollaba l' armonia,
Les veritats eternas y pensaments mes rics
Des la sagrada càtedra a tots mos enternia
Quan vos recomanava vostres parents y amichs.*

*No puch ni dech, so pena de ser molt temerari,
Parlarvos dels assumptos en que jo hi soch profà;
Tan sols en mon llenguatge, encar qu' estrafalari,
De vostra immensa ditxa faré evinent un gra.*

*Donaume angels puríssims la vostra melodia;
Donaume vostra llengua aucellas del verger
Perque puga cantarne en tan venturós dia,
La gran ditxa que gosa lo nou Mossen Xavier.*

Obsequi de la Junta d'Obra del Santuari, amb motiu de la restauració de la Sagrada Imatge, Cambra Angelical i Església.

*Déu us guard, Verge Santa de la Serra
imant del nostre cor;
vida i conhort d'eixa afligida terra
encesa en vostre amor.*

*Si tota nostra Conca us venera
amb devoció fervent,
en canvi sou l'escut i la bandera
que arborà triomfalment.*

*I avui explota de sa fe i tendresa
l'ardent volcà que bull,
al coronà-us a Vós, dolça Princesa
i nina del seu ull.*

*A Vós, que sou refugi de clemència,
de bat a bat obert,
per fer-nos menys amarga l'existència
d'eix món en el desert.*

*La mà'e ve a oferir en vostres braços
son tendre fill amat,
perquè el deslliureu de tots els llaços
de l'angel condemnat.*

*Arca és de fe, d'amor i d'esperança
vostre sagrat palau;
per ço els que hi entren diuen amb reança
Regina, amb Déu siau.*

*El típic plany de l'ànima afligida
en tota eixa regió,
és ¡Verge de la Serra! com quan crida
sa mare l'infantó.*

*De Montblanc sou la joia diamantina
que brilla més que el sol,
i sou el seu socors i medicina
en tota pena i dol.*

*I puix sou nostra Mare tendra i pia
més dolça que la mel,
amb eix mantell cobriu-nos nit i dia
i guieu-nos cap al Cel.*

HIMNE

A LA

MARE DE

DÉU DE LA

SERRA

MONTBLANC

8 - SETEMBRE - 1957

✚ PAULÍ BAYER.

Montblanc, 7 de setembre del 1906.

REQUESENS - MONTBLANC - TEL. 14

Himne a la Mare de Déu de la Serra. Obsequi de la Junta d'Obra del Santuari amb motiu de la restauració de la imatge.

Montblanc, 8 de setembre de 1957.

Impremta Requesens. Arxiu de la família Bayer.

Paulí Bayer va morir al seu domicili de carrer Vilanova del Mercadal el 5 d'abril de 1916, a les vuit del matí, a causa d'una embòlia cerebral.²⁶⁴ Tenia 61 anys i durant 28 havia exercit de mestre a Montblanc. El 12 d'abril, una setmana després de la seva mort, va prendre possessió de la plaça el seu substitut, el mestre interí Joan Soler Perejoan.²⁶⁵

La Junta d'Instrucció de Primera Ensenyança de Montblanc, presidida

Necrològica de Paulí Bayer
Coll. *La Conca de Barbarà.*
setmanari social i agrícola.
Montblanc, 8-4-1916, p. 5.

per l'alcalde Josep Poblet Calderó, es va reunir de manera extraordinària el mateix dia de la defunció de Paulí i va acordar per unanimitat:

- Fer constar en acta la profunda i sensible condolença per la seva pèrdua després de tants anys d'exercir la docència a la vila i com a tribut a la seva memòria una comissió de la Junta l'acompanyà en el sepeli.

- Que en compliment de la llei vigent es comunicui la defunció al governador civil i al president de la Junta Provincial d'Instrucció Pública.

- Que el dia que designi la Junta, una comissió es faci responsable del local de l'escola fins que les claus i l'inventari es lliurin al professor que ocupi la vacant.

El seu fill Conrad va escriure un epitafi a la seva tomba:

Tomba de Paulí Bayer Coll
al cementiri de Montblanc.
Arxiu de la família Bayer.

«Amb fe i amor trenta anys en eixa vila:
Si fou, per son treball, mestre d'infants,
Per son exemple fou mestre de grans».²⁶⁶

Val a dir que en el moment de la seva mort, el seu fill gran Conrad era absent, atès que es trobava a les Illes Canàries a bord del vaixell Princesa de Asturias. Per tant, la seva esposa, Teresa Gaspà, es va fer càrrec del sepeli que ascendí a 47 pessetes. Aleshores els seus fills Marcel·lí, Àurea i Guadalupe vivien i estudiaven a Barcelona, mentre que Teresa i les seves filles Digna i Joana seguien vivint a Montblanc. La vídua va continuar treballant de mestra tot esperant l'arribada del seu fill Conrad per decidir si marxaven tots a viure a Barcelona.²⁶⁷ Finalment la família va decidir anar-hi a viure i es va establir al carrer Muntaner, número 80.²⁶⁸

El 8 d'abril el setmanari comarcal *La Conca de Barbará* va publicar la necrològica i unes emotives paraules:

«...Ha mort amb ell, un mestre que ho era, veritablement, de vocació exemplaríssim en tot moment en son gloriós càrrec, que milers de montblanquins n'han hagut el profitós llevat d'ensenyances inolvidables en les lletres i en l'educació de l'esperit car D. Paulino, com aixís tothom l'anomenava, unia al seu profund talent i il·lustració, un caràcter assenyat, reflexiu i ple d'unció caritativa, que'l feia sumament simpàtic...».²⁶⁹

«A la memòria del mestre exemplar».
Portada de La Conca de Barbará, setmanari social i agrícola, número 116. Montblanc, 5 de maig de 1916. ACCB.

La seva mort va trasbalsar els montblanquins. El mateix setmanari li dedicà un número extraordinari com a homenatge pòstum. Fou el número 116, del 5 de maig de 1916, titulat «A la memòria del mestre exemplar», en el qual diversos alumnes expressen els seus records i els sentiments envers la figura del mestre:

A tall d'exemple citem Josep Maria Magrinyà que, des de Barcelona, va escriure «El mestre nou»:

«...Erem encara infants que sentirem recontar als més grans, que hi havia un mestre nou. Venia a substituir al de cal Voltes. Després s'extengué, i aviat, la seva fama. ¡És molt petit d'estatura, però molt gran de coneixement!...».²⁷⁰

El prevere Josep Roselló Sans va arribar a dir:

«...consignar, entre les excel·lents qualitats que l'adornaven en la noble missió, que desempeñà, aquell dó que posseïa de saber dirigir l'intel·ligència i'l cor dels escolars amb l'aplicació d'un mètode didàctic, anomenat art d'ensenyar...».²⁷¹

Josep Llobera Ribera també manifestà el seu sentiment:

«...ses llissóns de amor a Deu, a Catalunya (i amb quin amor ens en parlava, amb quin interès ens feia llegir en català!) i a la nostra vila, no l'oblidarem mai...».²⁷²

El canonge-arxiver Josep Gaya, des de Lleida, li dedicà l'escrit titulat «El meu mestre»:

«...A ell, després dels meus pares, li dec tot el més preuat de ma vida, car ell va ésser qui'm plasmá les primeres energies i sentiments de ma joventut...».²⁷³

Josep Puig Esteve, president del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, des de Barcelona, va escriure:

«...Jo més que res, vaig apéndre d'ell a estimar. Amb la força de l'exemple, sense intervenció de la voluntat, per irradiació, per que era en ell una segona naturalesa, me va ensenyar a estimar Catalunya fent-me estimar sa literatura i sa historia...».²⁷⁴

El mestre públic Silvestre Bel, des de Vilavert, es va afegir a les paraules de condol i record:

«...Com a confrare en l'ensenyansa, tots els mestres l'estimaven: tots el teníem per amic, per company, veritablement per mestre...».²⁷⁵

També el prevere J. Domingo, amb el poema titulat «Dolç record», volgué recordar les seves principals virtuts:

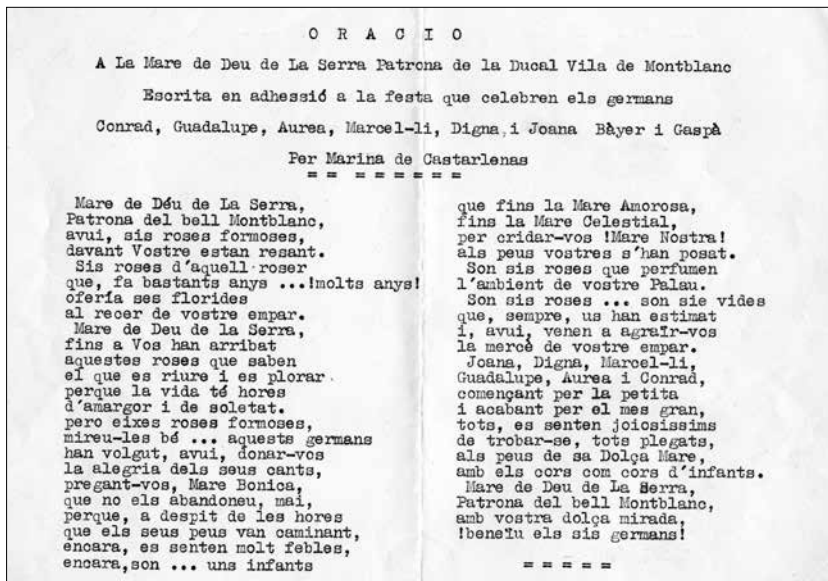

«Sa conversa i tractament,
!qu'era agradable per mí!
Senzill, franc, complert, atent...»²⁷⁶

Finalment, el 16 de juliol de 1916 en la reunió de mestres nacionals del partit de Tarragona es va fer constar en acta el sentiment dels associats per la seva mort.²⁷⁷

Al cap d'un any del seu decés, les dues parròquies de Montblanc li dedicaren misses per la seva ànima.²⁷⁸

Posteriorment en diferents moments s'ha trobat l'oportunitat de recordar Paulí Bayer. En aquest sentit el 14 de juliol de 1957 l'escriptor montblanquí Lluís Vives Poblet, conegut pel pseudònim Jorge Vallespinosa, va emetre per Radio Montblanch, a la secció «Noticias nuevas de archivos viejos», una crònica molt emotiva dedicada a Paulí Bayer. Més endavant, el 23 de maig de 1965,²⁷⁹ els seus fills Conrad, Guadalupe, Àurea, Marcel·lí i Digna, residents a Barcelona, van organitzar una trobada familiar juntament amb Joana que seguia vivint a Montblanc. Es va oferir una missa al Santuari de la Mare de Déu de la Serra, oficiada per mossèn Ramon Saperas, de la parròquia del Betlem de Barcelona. Hi va participar l'Orfeo parroquial que interpretà la *Plegaria a la Mare de Déu de la Serra*,

Poema de Marina de Castarlenas dedicat a la Mare de Déu de la Serra amb motiu de la trobada dels germans Bayer Gaspar i llegit el 23 de setembre de 1965 a Montblanc. *Arxiu de la família Bayer*.

escrita per Conrad Bayer i dirigida per mossèn Magí Sabaté. A continuació els nombrosos assistents arribats de moltes poblacions van cantar l'*Himne a la Mare de Déu de la Serra*, escrit pel seu pare Paulí el 1906. En acabar, mossèn Saperas llegí un poema de la poetessa, escriptora i pianista Marina de Castarlenas Angurell (Barcelona, 1900-1974),²⁸⁰ escrit per a l'ocasió. Un dels assistents a l'esdeveniment fou el destacat poeta Domènec Juncadella, que dedicà el poema *Ofrena* als germans Bayer Gaspà.²⁸¹

La figura del mestre Paulí Bayer ha perdurat fins als nostres dies. Així, per exemple, l'escola pública Les Muralles de Montblanc²⁸² desenvolupa un projecte educatiu de Medi Social dedicat a la història de l'ensenyament a la vila de Montblanc, dirigit pel mestre vendrellenc Joan Casellas Carbó i adreçat als alumnes de 3r de primària. En aquest projecte es fa una menció especial de Paulí Bayer i també quines aportacions va fer a la pedagogia.

La nissaga Bayer

Paulí Bayer i Teresa Gaspà van tenir sis fills, 19 nets i 52 besnets.²⁸³ Paulí Bayer Coll ha estat el patriarca d'una nissaga nombrosa que aplega artistes i intel·lectuals, la qual cosa mereix una referència dels seus descendents directes:

Els fills de Paulí Bayer i Teresa Gaspà. D'esquerra a dreta: Conrad, Digna, Àurea, Guadalupe, Joana i Marcel·lí. Dècada de 1950.
Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.

«Llegint aquestes estrofes –referint-se a un poema de l'avi Paulí– tan profundes i espirituals no m'estranya que d'aquestes arrels de FE en sortissin uns fills amb una ànima selecta perquè tots heu heretat tanta sensibilitat!»²⁸⁴

Com a cloenda, podem dir que Paulí Bayer fonamentà la seva vida en tres pilars importants: la música, la poesia i la fe, tal com ho expressa en un escrit:

«Me plau l'exelsa música perquè com la poesia es una font que raja del Deu Omnipotent».²⁸⁵

*Conrad Bayer Gaspà (Montblanc, 1893-Barcelona, 1972)*²⁸⁶

Va néixer el 22 de febrer de 1893.²⁸⁷ Conrad i el seu germà Marcel·lí foren alumnes del seu pare a l'escola de nens de Montblanc.²⁸⁸ En aquesta població el van ocupar de ben jovenet com a dependent de merceria,²⁸⁹ després va treballar d'aprenent a la farmàcia de Francesc Chaparro Papiol (el Vendrell, 1868²⁹⁰ - Girona, 1926²⁹¹), del carrer Major de Montblanc,²⁹² i en una farmàcia de Tarragona. Tornà a Montblanc i el van contractar per treballar a Casa la Camalada, una de les empreses més importants de la comarca pel que fa a l'elaboració de teixits. Arran d'aquesta darrera feina va haver de traslladar-se a Barcelona. El 21 de setembre de 1909, quan Conrad ja estava amb el senyor Recort (*sic*), el seu pare, Paulí, li va escriure i li donà consells:

«...Procura siempre tenir contentos á tu principal y á quien le represente cumpliendo al pie de la letra y con toda puntualidad todo cuanto te ordenen. ... No te des prisa en contestarme, ya lo harás cuando puedas sin exponerte á faltar á tus deberes, puesto que primero es la obligación que la devoción...»²⁹³

El 1912 Conrad li expressa al seu pare la seva voluntat d'enrolar-se a l'armada per arribar a ésser conestable, però Paulí li recomana que, abans de prendre aquesta gran decisió, la mediti detingudament:

«...En fin, si es que te sientes con verdadera vocación para ello, adelante y no te arredres; pues como ya te he dicho, nosotros no nos oponemos jamás á que sigas este o aquel derrotero si es que crees que pueda conducirte a feliz término... »²⁹⁴

A la fi, el 1914, va fer el servei militar a la marina i va estar al creuer de guerra «Princesa de Asturias»; entre altres tasques hi feia de carter. S'escau que aleshores el capità d'aquest creuer era Manuel Casas Homs i, com que tots dos eren catalans, entre ells va sorgir una bona amistat. Conrad sempre recordava el dia que va

haver d'entregar-li una carta en la qual li comunicaven la mort de la seva mare Teresa Homs Rosell el 1915.²⁹⁵ Aquesta trista notícia Conrad la va explicar a la seva família, que residia a Montblanc. La seva germana Àurea va escriure al capità per donar-li el condol de la família i des d'aleshores es va iniciar una relació epistolar que acabà en casament. Finalment Conrad no va continuar a la marina. Va treballar a les oficines de la farmacèutica Lafarquim i també com a comerciant tèxtil, feina que el va portar a viatjar per tota Espanya. El 1930 fou vocal del Centro de Dependientes del Comercio y la Industria de Barcelona.²⁹⁶

Conrad es va casar en primeres núpcies el 9 de desembre de 1921 amb Maria Castellà Pons a la parròquia de Santa Madrona de Barcelona. Amb motiu dels seus 35 anys de casats, la família Bayer va fer una celebració a Barcelona el 30 de juny de 1957, en la qual el seu germà Marcel·lí els va dedicar un poema.²⁹⁷

Es va quedar vidu el 17 de setembre de 1961.²⁹⁸ Poc temps després, el 15 de novembre del mateix any, es va casar en segones núpcies amb M. Carme Badia Gallego a la parròquia de Nostra Senyora de Betlem de Barcelona.²⁹⁹ De cap d'aquests dos matrimonis no hi hagué descendència.

Conrad Bayer Gaspà. A l'esquerra, Maria Castellà Pons, i a la dreta, Joana Bayer Gaspà, 1951. *Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.*

Conrad era amant dels jocs de paraules, fet que el va portar a tenir el 1928 una secció anomenada «Mes revuelta» a la revista setmanal il·lustrada *Mediterráneo*, editada a Barcelona. També era seguidor dels jocs de lletres de la revista *Nuevo Mundo*, editada a Madrid.³⁰⁰

Els qui el conegueren el definien com un home fidel a la família, els amics i la terra on havia nascut, malgrat que la vida el va portar a viure a Barcelona,³⁰¹ ciutat amb la qual va mantenir estrets lligams. Així, el febrer de 1932,³⁰² fou nomenat secretari de l'elenc amateur «Peña de lo més...», una entitat fundada a Barcelona el 1927 que s'encarregava d'organitzar activitats teatrals, festivals, etc.³⁰³

Conrad, que sabia tocar el piano i el llaüt,³⁰⁴ fou per vocació un poeta popular i jovial com el seu pare Paulí. Les fonts d'inspiració de Conrad eren molt diverses: l'aniversari d'un amic, un naixement, un homenatge, una felicitació de Nadal que tothom esperava rebre.³⁰⁵ Tot plegat ha fet que la seva obra poètica hagi romàs dispersa. Gràcies a l'escriptor Josep Maria Poblet Guarro, que va escriure un perfil biogràfic seu,³⁰⁶ coneixem una sèrie de poemes, com ara el que va dedicar al Barça, el que porta per títol *La Manilla*, inspirat en els versos de *La Sardana* de Joan Maragall, o el que va crear en la seva joventut titulat *Segadors* (1909).³⁰⁷ Cal destacar que va posar lletra a la sardana *Angelina*, de Vicenç Bou Geli, que es va estrenar a Sils el 27 de setembre de 1920.³⁰⁸

D'altra banda val a dir que la família Bayer conserva diversos poemes que mostren clarament el talent poètic de Conrad: *Nit de guerra!* (1948), *La petita pàtria*, dedicada a la montblanquina americana Maria Esther Lloret Torres (1949), *Prega per nosaltres!* (1957), dedicada al seu nebot i pare escolapi Àngel Casas Bayer en la seva primera missa solemne, *Dotze mil nou-centes nits* (1957), dedicada a la seva primera esposa Maria Castellà. Cal destacar el poema ofert a l'artista Artur Potau en l'acte de col·locació d'un bust del pintor al Museu Arxiu de la vila el 1964. També es conserva un relat titulat *Viaje a Santiago* (1965), on Conrad relata les anècdotes d'un viatge en grup a Santiago de Compostel·la.

El setembre de 1956,³⁰⁹ amb motiu de la commemoració del cinquantenari de la coronació de la Mare de Déu de la Serra, es va interpretar el seu poema *La Pregària*,³¹⁰ musicat pel reconegut compositor Agustí Borgunyó Garriga (Sabadell, 1894-Barcelona, 1967),³¹¹ establert als Estats Units.³¹² Des de Nova York va compondre aquesta peça per a una veu, arpa i orquestra de corda

o amb acompanyament d'orgue o harmònim i per a cor a quatre veus mixtes i orgue o harmònim.³¹³ Aquest esdevingué el segon himne dedicat a la Verge de la Serra, ja que el primer, de 1906, fou el del seu pare Paulí. Borgunyó mantenia estrets lligams amb la vila de Montblanc, atès que estava casat amb la montblanquina Maria Escoté Òdena.

El 5 de febrer de 1959³¹⁴ va participar en el festival en pro de la campanya benèfica de Ràdio Tarragona a Montblanc. Poc temps després, el 5 d'abril,³¹⁵ es va crear la primera Junta de Govern del Museu de Montblanc, de la qual en formà part durant molts anys, concretament de les seccions de Foment, Propaganda i Cultura. El 23 d'agost d'aquell mateix any, Conrad, que no oblidava mai la seva vila nadiua, va tornar per fer un recital poètic al Casal Montblanquí, aleshores presidit per Sebastià Pedrol Martí. Francesc d'Asís Bullo fa la crònica d'aquest acte al *Diario Español*. Conrad, per la seva banda, hi va exaltar la figura del seu pare:

«...Pero con él no murió la obra ni el maestro. Dejó a sus hijos impregnados de su romanticismo auténtico, de su sentir patriótico hacia Montblanch y hasta diremos de su espiritualidad poética...»³¹⁶

En el transcurs de l'acte, Conrad es va dedicar a recitar els seus propis poemes: *Cómo se vive en España*, *Les tres verges*, *Deportiva*, *El primer net*, *Violetes de Sant Medir*, *A una voz*, *A una Nuria*, *Dotze mil nou-centes nits* i *La petita Pàtria*.³¹⁷

El 18 d'octubre de 1959³¹⁸ la penya benèfica «Colla Fonts» de Barcelona, fundada feia un any per Josep Fonts Gelambí, va retre homenatge a Conrad al Saló Cafè del Gran Teatre del Liceu i el va nomenar soci de mèrit. Tots els seus germans i els cunyats hi estigueren presents.³¹⁹ Cal destacar també els donatius que realitzà per a la construcció de la Sagrada Família.³²⁰

Guadalupe Bayer Gaspà (Montblanc, 1894-Barcelona, 1980³²¹)

Va néixer el 13 de maig de 1894.³²² Es va casar en primeres núpcies amb Antoni Pedrol Pedrol. El matrimoni va tenir tres filles: Maria Teresa, Guadalupe i Maria Antònia. Anys després, el 12 de febrer de 1947, va tornar a casar-se en segones núpcies amb Franz Wenzel Marschner a la parròquia de Nostra Senyora de Betlem de Barcelona. Franz Wenzel fou apoderat i cap de compres de la farmacèutica BAYER, S. A.³²³ Va morir a Barcelona el 26 de novembre de 1969.³²⁴ Aquest segon matrimoni no va tenir fills.

Àurea Bayer Gaspà (Montblanc, 1895- Barcelona, 1982)

Va néixer el 10 de desembre de 1895.³²⁵ Va estudiar amb les germanes carmelites de Montblanc.³²⁶ Va heretar del seu pare la passió per la poesia, la qual cosa la va portar a participar en diversos esdeveniments culturals, com ara l'homenatge al poeta Joan Maragall, organitzat per l'Associació Catalanista de la vila el 1912, on recità el poema *L'aufàbrega*³²⁷ i, mesos més tard, una vetllada literària musical on recità *La cançó de Catalunya*, d'Albert de Quintana, acompanyada al violí pel seu germà Marcel·lí i al piano per mossèn Ramon Amorós, els quals interpretaren *Fantasia de violí*.³²⁸

Professionalment va seguir l'activitat pedagògica dels seus pares. El 1914 va obtenir el títol de mestra elemental després d'aprovar els exàmens de revàlida.³²⁹ El 1916, com a alumna de l'Escola Normal de Barcelona, va obtenir el grau de mestra superior.³³⁰

El 5 de juliol de 1916 va aprovar la plaça de mestra agregada de les escoles municipals de Barcelona.³³¹ El 13 de febrer de 1917 fou nomenada mestra agregada. L'1 de març de 1917³³² s'incorporà amb un sou de 600 pessetes anuals i exercí a l'escola del carrer Ponent, número 44.³³³ Durant uns anys fou directora de les colònies escolars a Sant Feliu de Guíxols.³³⁴

El 29 de desembre de 1918 fou nomenada mestra de l'Escola Nacional de nens i nenes de Font-Rubí (Alt Penedès), amb un sou de 1.250 pessetes.³³⁵

El 8 d'octubre de 1919 és nomenada professora de les classes de Cultura general de l'Escola Municipal de Labors i Oficis de la Dona «Luisa Cura» de Barcelona i el 10 de novembre va prendre possessió de la plaça.³³⁶

Retrat de Manuel Casas Homs. 1932.
Fotografia Napoleón Fernando Fernández
Tiffon. Arxiu de la família Martí Casas.

Es va casar el 26 de gener de 1921 amb Manuel Casas Homs (Valls, 1892 - Barcelona, 1935) a la parròquia de Nostra Senyora dels Àngels de Barcelona.³³⁷ Manuel tenia el títol de capità de la Marina Mercant i era pràctic del port de Barcelona.³³⁸ Era el segon fill d'Emili Casas Llobet (Valls, 1859³³⁹ - Vilanova i la Geltrú, 1927³⁴⁰), comerciant, i Teresa Homs Rosell (Valls, 1860³⁴¹ - 1915³⁴²). Emili regentava una botiga de roba i Teresa una fàbrica de pastes de sopa a Valls. L'Emili i la Teresa es van casar el 30 de desembre de 1889 a Valls³⁴³ i van tenir nou fills dels quals en van sobreviure vuit, atès que un d'ells, Àngel, va morir el 1897 als vint-i-tres dies de néixer.³⁴⁴ Aquests fills foren: Emili³⁴⁵ (1890), Manuel³⁴⁶ (1892), Maria (?), Josep Maria³⁴⁷ (1894-1979), Zacaries³⁴⁸ (1895), Teresa³⁴⁹ (1898), Àngel³⁵⁰ (1902) i Mercè³⁵¹ (1903).

Emili Casas Homs va emigrar a Xile i el 2 d'agost de 1916 es va casar amb la mestra Dolores Sender a Santiago de Xile. Josep Maria Casas Homs va estudiar a l'Escolania de Montserrat. Llicenciat en Lletres per la Universitat de Barcelona, amplià els estudis a Alemanya i Itàlia i es va doctorar a Madrid. Fou catedràtic de segon ensenyament de llatí a Sevilla i Barcelona, així com un gran lexicògraf i historiador. Formà part de l'Institut d'Estudis Catalans, ocupà càrrecs de responsabilitat i dugué a terme una intensa tasca traductora; en aquest sentit, fou redactor literari de *La Veu de Catalunya*, membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, delegat a Barcelona del Centre d'Investigacions Científiques, traductor d'autors clàssics a la Fundació Bernat Metge, traductor d'alemany i col·laborador de l'editorial Proa.³⁵² El 18 de setembre de 1926 es va casar amb Maria Pedrol Sabaté a l'església de Santa Maria de Montblanc.

Pel que fa a Maria Casas Homs, va ésser monja del convent de Santa Maria de Valldonzella (Barcelona). Teresa Casas Homs fou germana carmelita mentre que Zacaries Casas Homs es va casar el 28 de novembre de 1925 amb Maria Fàbregas Ferrando a la parròquia de Sant Sadurní d'Anoia.

A causa d'una pèssima administració del pare i la mort de la mare, la família Casas Homs va patir dificultats econòmiques, la qual cosa va comportar que els fills anessin a viure amb l'oncle Zacaries Casas Llobet (Valls, 1866³⁵³ - Vilanova i la Geltrú, 1956). L'oncle Zacaries va estudiar al Seminari de Tarragona on destacà per les seves habilitats musicals que el portaren a realitzar algunes composicions.³⁵⁴ El 1888 fou nomenat sotsdiaca³⁵⁵ i el 13 de març de 1890 va oficiar la seva primera missa a la capella de Nostra

Senyora dels Dolors a la parròquia de Sant Joan Baptista de Valls.³⁵⁶ A l'any següent, el 1891, ja exercia de capellà a l'església de Santa Maria de La Geltrú. Va establir la seva residència en aquesta vila, de manera que el 1913 vivia al carrer de Sant Antoni, número 5, de Vilanova i la Geltrú.³⁵⁷ Era organista de l'església de Santa Maria de La Geltrú, professor del Col·legi de Santa Teresa de Jesús i mestre de cor de l'església arxiprestal de Sant Antoni Abat.³⁵⁸

Retrat familiar. De dreta a esquerra:
l'avi Emili Casas Llobet, Teresa Casas
Bayer, Mercè Casas Homs, Maria
Pedrol Sabaté, promesa de Josep
Maria Casas Homs a la seva esquerra,
mossèn Zacaries Casas Llobet i Xavier
Pedrol Sabaté. 1927.

*Fotografia d'autor desconegut. Arxiu
de la família Martí Casas.*

El matrimoni Àurea Bayer i Manuel Casas va tenir vuit fills: Manel (Barcelona, 1921-2013), Teresa (Barcelona, 1923), Rafel (Barcelona, 1924-1929), Maria Jesús (Barcelona, 1926-2012), Antoni (Barcelona, 1929-2003), Maria Rosa (1930), Àurea-Joana (Barcelona, 1933) i Marcel·lí (Barcelona, 1935-2020).³⁵⁹ Els seus tres fills van estudiar enginyeria industrial i per mitjà de la germana d'Àurea, Guadalupe, van treballar a l'empresa Corberó de Barcelona. Quant a les filles, Maria Jesús fou infermera, Maria Rosa, professora de francès a Sankt Gallen (Suïssa), Àurea-Joana, mestra de perruqueria i Teresa, infermera i mestra.³⁶⁰

Tant Teresa com el seu germà Marcel·lí eren molt aficionats a la música.³⁶¹ Val a dir que quan va començar la guerra civil espanyola, mossèn Zacaries Casas, que va haver de refugiar-se a casa de Digna Bayer a Barcelona,³⁶² anava a casa d'Àurea, que vivia al carrer Urgell, una vegada a la setmana a impartir classes de piano a Teresa. Pel que fa a Marcel·lí, va rebre classes de saxofon del seu oncle Marcel·lí Bayer Gaspà.

Retrat familiar dels fills d'Àurea Bayer i Manel Casas. D'esquerra a dreta: Teresa, Antoni, Maria Rosa, la mare Àurea, l'àvia Teresa, Manel i Maria Jesús. 1 de gener de 1931.

*Fotografia Lumière d'Àngel López de Barcelona.
Arxiu de la família Martí Casas.*

L'11 d'octubre de 1929 va demanar una excedència voluntària de cinc anys de la plaça de professora de l'Escola Municipal de Labors i Oficis de la Dona «Luisa Cura».³⁶³ L'Administració li ho va concedir. Però si bé s'havia d'incorporar abans del 29 d'octubre de 1934, les circumstàncies familiars no ho van fer possible. Dissortadament, el 4 de gener de 1935³⁶⁴ Manel Casas va morir. Aquesta tragèdia familiar va obligar Àurea, aleshores embarassada del seu fill Marcel·lí, a tornar a treballar. Així, el 12 de juny de 1936 sol·licità el reingrés i l'1 d'octubre s'aprovà el seu retorn.³⁶⁵

El 1937, en plena guerra civil, formà part de la Junta Assessora per a la Setmana de la Dona, encarregada d'organitzar activitats adreçades a les dones amb la col·laboració de l'Ajuntament de Barcelona.

Va treballar, juntament amb la mestra Estrella Cortichs Vinyals (Gironella, 1902- Barcelona, 1985), a l'Ajut Infantil de Rereguarda, organització republicana creada el 1937 per la Generalitat de Catalunya per tal de socórrer els infants que havien estat desplaçats dels territoris ocupats pels franquistes. També va treballar a la colònia de Canet de Mar creada el 1938 a l'antiga Casa dels escolapis.³⁶⁶

El 23 de febrer 1939, acabada la guerra civil, fou nomenada professora d'ensenyament primari en virtut de l'excedència voluntària com a professora de Cultura general de l'Escola Municipal de Labors i Oficis de la Dona.³⁶⁷

El 25 de gener de 1952 guanyà el concurs de mèrits per cobrir la plaça de directora de la secció de nenes de la reconeguda Escola del Bosc, ubicada a la muntanya de Montjuïc,³⁶⁸ la primera escola municipal de Barcelona creada el 1914 com a projecte pedagògic de Rosa Sensat, la qual s'inspirà en un model alemany per fundar escoles a l'aire lliure on l'alumnat aprenia estant en contacte amb la natura. Fou nomenada el 21 de febrer i prengué possessió del càrrec el 17 de març.³⁶⁹

Retrat familiar dels fills d'Àurea Bayer i Manuel Casas. D'esquerra a dreta, a primer terme Teresa, la mare Àurea, Maria Jesús; a segon terme Antoni, Àurea-Joana, Manuel, Maria Rosa i Marcel·lí, 1962.

Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.

Tot i que va viure i treballar a Barcelona, Àurea, igual que els seus germans, no va perdre mai el vincle amb Montblanc i sempre que podia participava en la vida cultural i social de la vila. Així, no només va escriure algun article per a la premsa local, per exemple, «Algo sobre las escuelas» (1951),³⁷⁰ «De Navidad» (1954)³⁷¹ o el

poema *Els misteris dels goigs*, que fou representat al Teatre d'Acció Catòlica per l'alumnat carmelita (1954),³⁷² sinó que també va participar en l'Esmorzar de Germanor pel centenari de les germanes carmelites (1953)³⁷³ i en la commemoració del cinquantenari de la coronació de la Mare de Déu de la Serra, que va tenir lloc del 8 al 12 de setembre de 1956. En aquesta celebració es va convidar als montblanquins que vivien a Barcelona a fi que formessin part de l'associació «Amics de Montblanc», una associació recentment creada per mantenir el vincle amb la vila. Àurea i Conrad foren vocals de la delegació per a la festa.³⁷⁴ Cal destacar que com a montblanquins absents tots els germans van contribuir en la subscripció popular.³⁷⁵

El 27 de novembre de 1965 va rebre un premi en la festa anual del Dia del Mestre que es va celebrar al Saló de Cent de Barcelona en reconeixement a la seva trajectòria docent.³⁷⁶

Àurea va morir el 15 de març de 1982 a Barcelona.³⁷⁷ A la seva mort, en recordança seva, l'associació «Amics de Montblanc» va publicar a la circular per als socis, festes i fires de Sant Maties, del mes de maig de 1982,³⁷⁸ un escrit titulat *Adéu, Aubada!*, l'autora del qual fou la seva filla Teresa Casas Bayer; hi destacà la seva faceta humana, el seu mestratge i la seva vocació literària que la portà a publicar el poema *Mare*.

Teresa Casas Bayer, la neta de major edat de Paulí Bayer i Teresa Gaspà, tocant el piano amb 99 anys. 2022. ACBP.

Marcel·lí Bayer Gaspà (Montblanc, 1898 – Barcelona, 1977)

És el primer músic i compositor de la família Bayer que hem documentat. Va néixer l'11 de novembre de 1898³⁷⁹ i va rebre les primeres lliçons de música de mossèn Ramon Amorós, organista de l'església de Santa Maria de Montblanc. Més tard s'instal·là a Barcelona, on perfeccionà els seus coneixements musicals al costat del violinista Josep Maria Pedrol,³⁸⁰ de tal manera que va poder convalidar dos cursos de violí al Conservatori Superior de Música del Liceu de Barcelona.³⁸¹ Al conservatori va seguir el mestratge de Joaquim Zamacois Soler, Joan Lamote de Grignon i Josep Munner Mitjans. Realment era un alumne destacat, tal com palesa el premi que va rebre el 1918 quan cursava 4t curs de solfeig.³⁸²

Retrat de Marcel·lí Bayer Gaspà tocant el violí, 1917. *Fotografia de Josep Esplugas Puig, Barcelona. Arxiu de la família Bayer.*

Tot compaginant sempre l'activitat artística amb la docent, va sobresortir principalment com a solista de saxo i violí, però cal recordar que també tocava el clarinet, el flautí i la flauta dolça.

El 1920 obtingué el diploma de Professor de Música. A la tardor de 1921 el van allistar per fer el servei militar i el van enviar durant dos anys a Ceuta i Melilla, dues destinacions arriscades després de la derrota espanyola al desastre d'Annual durant la guerra del Rif. Tanmateix, la seva condició de músic va fer que el destinessin a tasques no militars, principalment tocava en formacions musicals integrades per soldats.³⁸³

Anys més tard, el 14 d'agost de 1928,³⁸⁴ fou nomenat professor interí de saxo contralt a la Banda Municipal de Barcelona,³⁸⁵ el 8 de gener de 1932, després d'aprovar les oposicions, passà a professor fix³⁸⁶ i el 24 de desembre de 1934 va ascendir al tercer grup de l'escalafó de la Banda Municipal de Barcelona,³⁸⁷ prenent-ne possessió l'11 de gener de 1935. A més a més, des de 1931 actuà com a solista de saxo³⁸⁸ i, com a violinista, també va formar part de l'Orquestra Pau Casals. D'altra banda, el 22 d'octubre de 1938, en plena guerra civil, fou mobilitzat i formà part de la banda de música de l'Aviació.³⁸⁹ Es reintegrà a la seva plaça el 6 de febrer de 1939.³⁹⁰

Després del conflicte armat, entre 1939 i 1976, va impartir classes de saxo, clarinet i violí al Conservatori del Liceu.³⁹¹ De fet, es va convertir en el primer professor oficial de saxo a Espanya.³⁹² En aquest sentit, el 1945 fou nomenat professor del Conservatori Municipal de Música de Barcelona on exercí fins al 1969. Aquest mateix any l'editorial Boileau de Barcelona li va publicar *Escalas y arpeggios para saxofón* i va fer nombroses transcripcions per a saxo per tal de facilitar la pedagogia d'aquest instrument. Anys després, el 12 de desembre de 1956, fou nomenat professor auxiliar de violí i durant el curs 1957-1958 va suplir l'excedència del catedràtic Lluís Benejam.

Tot i que havia guanyat una plaça de saxofonista a la Secció d'Instruments de vent de la Banda Municipal de Barcelona, es presentà novament a oposicions, tot obtenint el número 1 per una plaça de segon violí a l'Orquestra Municipal de Barcelona. Val a dir que s'hi va haver de presentar perquè la Banda Municipal de Barcelona, de la qual formava part, s'havia dissolt el 1943. Així, va dimitir de la plaça de saxo alt per ocupar la plaça de violí que havia guanyat i de la qual prengué possessió el 7 de gener de 1944. A l'Orquestra Municipal de Barcelona hi treballà fins a la seva jubilació el 7 de desembre de 1968.³⁹³

El 22 de març de 1945 es va casar amb la lleidatana Pilar Isant Balasch (Plandogau, Oliola, 1915 - Barcelona, 2007) a la parròquia de Sant Josep Oriol de Barcelona.³⁹⁴ El matrimoni, que es va quedar

a viure amb la mare del Marcel·lí, Teresa Gaspà, al seu domicili al carrer Muntaner de Barcelona, va tenir una filla, Pilar Bayer Isant (Barcelona, 1946). Marcel·lí i Pilar van tenir cura de Teresa Gaspà fins que va morir el 1951.³⁹⁵

De ben jove Marcel·lí va començar a actuar amb grups instrumentals com ara l'Orquestra La Nova de Montblanc³⁹⁶ (entre 1911 i 1915).³⁹⁷ A la dècada de 1930 va actuar amb el prestigiós Quintet Vilalta al Gran Café Español de Barcelona.³⁹⁸ Aquest quintet, dirigit pel pianista i compositor Alexandre Vilalta, no només va obtenir un gran èxit en les seves actuacions diàries en l'esmentat cafè, sinó que va aconseguir apropar la música al públic obrer del barri del Paral·lel, sobretot a través dels concerts dels divendres al vespre, amb audicions selectes i amb la col·laboració d'artistes reconeguts.³⁹⁹

Músics de Melodian's Orquestra. A la dreta, Marcel·lí Bayer amb el saxofon. Dècada de 1930. *Museu Comarcal de la Conca de Barberà.*

També va formar part de l'Orquestra Iberians, l'orquestra Planas, La Grazy Boys⁴⁰⁰ i la Melodian's Orchestra, considerada una de les millors orquestres catalanes de jazz, la qual amenitzava els balls de nombrosos locals de la ciutat comtal, com el restaurant La Maison Dorée,⁴⁰¹ el cabaret Estambul,⁴⁰² el Teatre Còmic,⁴⁰³ el Teatre Casino de Masnou⁴⁰⁴ i la Granja Royal.⁴⁰⁵ La Melodian's Orchestra va

arribar a actuar fins i tot a Montblanc, a instàncies de la Societat Recreativa La Artesana, amb motiu de la festa major.⁴⁰⁶ El 1935 la Societat Prado Suburense també la va contractar per a la festa major de Sitges.⁴⁰⁷

El 7 de novembre de 1935,⁴⁰⁸ a la Casa Llibre de Barcelona, es va presentar la nova agrupació de solistes i virtuoses anomenada Los 16 artistas unidos, promoguda per Al Laurenz. Aquest nou grup musical, del qual Marcel·lí Bayer formava part, es va especialitzar en música de jazz a l'estil americà.

D'altra banda, Marcel·lí també actuava en directe com a concertista de saxo a les sessions radiofòniques de Radio Barcelona EAJ1, acompanyat del pianista Alexandre Vilalta.⁴⁰⁹ Així mateix, tocava a les orquestres que actuaven a Unión Radio Barcelona⁴¹⁰ i a Ràdio Associació de Catalunya⁴¹¹ que el 1933 va contractar Melodian's Orchestra per fer les seves emissions.⁴¹² El 1935 va enregistrar a Barcelona el foxtrot corejat titulat *El ratoncito Pérez = Mickey mouse* de Harry Carlton i Marcel·lí Bayer amb l'Orquestra Planas per la Transoceanic Trading Company.⁴¹³

Com a professor del Conservatori del Liceu actuava en els concerts que s'hi organitzaven,⁴¹⁴ com ara els concerts de l'Associació d'Estudiants del Conservatori. També va actuar en un concert a l'Escola Professional per a la Dona el 12 setembre de 1937.⁴¹⁵

De les moltíssimes actuacions de Marcel·lí Bayer en terres catalanes i en ciutats suïsses i italianes,⁴¹⁶ esmentarem les més significatives. En aquest sentit, el 30 d'octubre i l'1 de novembre de 1959 va actuar al Palau de la Música de Barcelona com a solista de saxo de l'Orquestra Municipal de Barcelona en el concert per a saxo i trompeta de Jean Rivier. El 12 de març de 1961 va triomfar com a solista de saxo⁴¹⁷ amb la Banda Municipal de Barcelona, dirigida per Joan Pich Santasusana, al concert de clausura del VII Concurs Internacional de piano Maria Canals, que va tenir lloc al Palau de la Música de Barcelona. Va interpretar *Concertino de Cámara* per a saxo i onze instruments, de Jacques Ibert⁴¹⁸ i *Hilandera* de E. Dunkler. El 5 de març de 1967 va tocar com a violinista al Museu Arxiu de Montblanc en un concert de música de cambra amb obres de Haydn i Beethoven; en aquest concert també hi van intervenir el violoncel·lista Josep Trotta i els violinistes Mateu Valero i el també montblanquí Jaume Llecha.⁴¹⁹

Com a compositor fou autor de diverses sardanes, com *Pilareta* (1957) dedicada a la seva filla i, sobre temes montblanquins, *Montblanc joiós* (1951)⁴²⁰ i *Montblanc*, una sardana per a piano i cant (1954).⁴²¹

Marcel·lí Bayer i la seva dona Pilar Isant, 1962. Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.

Val a dir que el 1998⁴²² es va editar el disc *Montblanc i la sardana* amb sardanes de compositors montblanquins interpretades per la Cobla Selvatana, i entre les peces hi ha *Pilareta*. La família Bayer també conserva la partitura d'una marxa militar titulada *General Prim* que va compondre per a saxo soprano i l'edició del pasdoble *Fragancia española* dedicat als clavells de Sitges (1964).⁴²³

Marcel·lí va morir a Barcelona el 24 de febrer de 1977⁴²⁴ i amb ell, lamentablement, se'n va anar tot un referent, solista i pedagog, per a moltes generacions de saxofonistes.

La seva filla Pilar Bayer Isant va seguir en part el mestratge del seu pare, ja que va cursar estudis de música, però els va compaginar amb la carrera universitària de matemàtiques. Així, el 1967 va obtenir el títol de professora de piano al Conservatori Superior de Música de Barcelona i el 1968 es va llicenciar en Matemàtiques per la Universitat de Barcelona. El 1975 es doctorà a la mateixa universitat. Ha estat investigadora i professora de Matemàtiques de la Universitat Autònoma de Barcelona, Regensburg Universitat (Alemanya), Universitat de Santander, Universitat de Barcelona i actualment és catedratica emèrita d'lgebra d'aquesta darrera institució.

Pilar Bayer Isant i el seu fill
 Marcel·lí Bayer Isant al terrat
 del pis del carrer Muntaner de
 Barcelona, on va viure Teresa
 Gaspà Sereñana. 2022.
Fotografia d'Alexandra Garzón.

D'altra banda, és acadèmica de la Reial Acadèmia Europea de Doctors (1994),⁴²⁵ la Real Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (2001), la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid (2010) i membre de l'Institut d'Estudis Catalans (2001). En el camp dels reconeixements cal assenyalar que el 1998 va rebre la Medalla Narcís Monturiol al mèrit científic i tecnològic, i el 2004 fou nomenada Emmy-Noether-Professor de la Universitat Georg-August de Göttingen (Alemanya).⁴²⁶

Pilar Bayer va formar una família monomarental. El seu fill Marcel·lí Bayer Isant (Barcelona, 1982) ha seguit les petjades del seu avi, ja que també es dedica professionalment a la música. Va estudiar clarinet a l'Escola Luthier de Barcelona (1990-2000). Després va començar a estudiar els estudis de Jazz i Música Moderna al Taller de Músics de Barcelona i els va compaginar amb els de Magisteri Musical a la Universitat de Barcelona (2001-2004). El 2010 va obtenir el Grau Superior en l'especialitat de Saxo Jazz a l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC). Actualment compagina l'activitat docent com professor d'instruments de vent al Taller de Músics amb l'activitat musical com a instrumentista, compositor i arranjador, especialment a l'escena del jazz i les músiques improvisades. En aquest sentit, el 2011 va rebre els premis «Disc de l'Any» de l'Associació de Músics de Jazz i Música Moderna de Catalunya i l'Enderrock de la

crítica pel seu disc de debut «Marcel·lí Bayer Nonitz featuring Lee Konitz». Posteriorment ha participat en una cinquantena de projectes i enregistraments (amb grups com Seward o Tàlveg i músics com Albert Cirera, Ramon Prats, Juliane Heinemann, Celeste Alias, etc.) i ha tocat professionalment per països com Bèlgica, Holanda, Portugal, Àustria, Suïssa, Malawi, Colòmbia, Itàlia, etc.

El seu darrer disc en solitari es titula *La Filatura* (2021) i va ser enregistrat en una nau de 800m² al centre de residències artístiques Konvent Puntzero, al Berguedà.⁴²⁷

Fruit del seu matrimoni amb Alexandra Garzón (Bogotá, 1988), en Marcel·lí té un fill de nom Paulí (Barcelona, 2021), recuperant d'aquesta manera un dels noms històrics de la família Bayer.

*Digna Bayer Gaspà (Montblanc, 1903 - Barcelona, 1985)*⁴²⁸

Va néixer el 7 de març de 1903.⁴²⁹ Va conèixer al que serà el seu marit Àngel Casas Homs (Valls, 1902⁴³⁰ - Barcelona, 1984) arrel del casament de la seva germana Àurea amb Manuel Casas Homs. Digna i Àngel es van casar el 18 de maig de 1929 a la parròquia de Sant Antoni de Barcelona. El matrimoni va tenir quatre fills: Àngel (Barcelona, 1930-2021), que fou pare escolapi amb una important vida sacerdotal i missionera,⁴³¹ M. Carme (Barcelona, 1931),⁴³² Josep Maria (Barcelona, 1935) enginyer industrial, i Jordi (Barcelona,

Jordi Casas Bayer amb els seus pares quan va ingressar a l'Escolania de Montserrat. Monestir de Montserrat, setembre de 1957.

Arxiu de la família Casas Bayer.

1948). El seu espòs Àngel Casas fou president i vicepresident segon de Propaganda Autonomista del CADCI (Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, Entitat Obrera) durant la guerra civil.⁴³³

El seu fill *Jordi Casas Bayer* va iniciar els estudis musicals a l'Escolania de Montserrat. Després es va llicenciar en Dret a la Universitat de Barcelona, però la seva autèntica vocació ha estat la música, especialment la direcció musical i artística de grups corals. El 1966 va fundar la coral El Violet com una secció infantil de la coral Cantiga dels Lluïsos de Gràcia. Fundador de la Coral Càrmina (1972-1988), membre del quintet «Cantare con la Gorgia»,

Retrat de Jordi Casas Bayer. 2016. *Fotografia de Ram Giner. Cor de Cambra Femení Scherzo de Vila-seca.*

especialitzat en música renaixentista.⁴³⁴

Ha estat director del cor de Radiotelevisión Española en dos períodes (1987-1988, 2011-2013),⁴³⁵ de l'Orfeó Català (1988-1998), fundador i director del Cor de la Cambra del Palau de la Música Catalana (1990-2011),⁴³⁶ del Cor de la Comunidad de Madrid (2000-2011), del Cor del Teatro Real de Madrid (2004-2008) i col·laborador habitual de l'Orquesta Sinfónica de Madrid (2004-2008). Ha impartit nombrosos cursos de direcció coral a Espanya i a l'estranger. Ha participat com a director en els més prestigiosos festivals d'Europa. El 1997 va dirigir l'European Youth Choir del Festival Europa Cantant.

Des del 2013 Jordi Casas és artista resident de l'Orquesta Sinfónica de Castilla y León (Centro Cultural Miquel Delibes de Valladolid) pel que fa a la vessant coral, i col·labora, com a director convidat,

amb el Cor de Cambra Femení Scherzo de Vila-seca.⁴³⁷

*Joana Bayer Gaspà (Montblanc, 1905 - 1999)*⁴³⁸

Va néixer el 22 de maig de 1905.⁴³⁹ Fou modista de professió. Es va casar en primeres núpcies el 14 de desembre de 1927 a l'església de Sant Antoni Abat i Nostra Senyora dels Àngels de Barcelona amb el dentista José Calvo Ramo, del qual obté la separació conjugal del Tribunal Eclesiàstic el 1930.⁴⁴⁰ Posteriorment es va casar amb Pablo Latorre, del qual enviudà.

Es casà en terceres núpcies el 26 de juliol de 1939 amb Francesc Xavier Amorós Sabaté (Montblanc, 1906-1988), pel qual era el segon matrimoni atès que es va quedar vidu de Maria Andreu Català el 1934⁴⁴¹ i amb qui va tenir una filla, Maria Amorós Andreu.

Xavier Amorós tenia el renom de Xolis⁴⁴² i portava el negoci de ferreteria que havia iniciat el seu avi al carrer Pere Berenguer,

Joana Bayer i Francesc Xavier Amorós amb el seu fill Xavier, 1962. *Fotografia d'autor desconegut. Arxiu de la família Bayer.*

número 2-4 de Montblanc. El 1934 era soci de la Lliga Regionalista de Montblanc i pobles agregats.⁴⁴³ Durant la guerra civil va estar al Camp de Classificació de la Merced, el qual va funcionar entre el juny 1937 i el juny 1939 tot ocupant l'antic convent de la Merced (Pamplona). El 9 de febrer de 1939 Xavier Amorós escriu des d'aquest camp de concentració franquista a la seva esposa Joana, que estava embarassada, amb la inquietud de no saber si havia tingut un nen o una nena i li demana que aconseguís tots els avals que pogués de la seva conducta per tal que l'informin si havia nascut el seu fill o

filla –havia nascut la Joana–.⁴⁴⁴

El 7 de novembre de 1947 fou regidor de Montblanc i nomenat tinent d'alcalde, sota la presidència de Josep Maria Abelló Barrios. Durant la seva llarga gestió municipal estigué treballant en les comissions d'Hisenda, Governació, Instrucció Pública i fou també dipositari. Aquesta activitat va finalitzar el 31 de gener de 1961.⁴⁴⁵ Joana Bayer i Francesc Xavier Amorós van tenir tres fills: Joana (Montblanc, 1939 – Barcelona, 2020), Xavier i Josep Maria.

Xavier Amorós Bayer (Montblanc, 1943-1991) va treballar amb el negoci familiar, però era aficionat a la música -tocava el bombo a la banda municipal de Montblanc-, i sobretot a la pintura. Va iniciar els estudis de pintura a la vila amb l'artista Josep Martínez Lozano (Barcelona, 1923 – Llançà, 2006). Després va continuar a l'estudi de Josep Cimas Pérez (1931-2011). La major part de la seva obra, en aquarel·la, oli, relleus, retaule o tapís pintat, està dedicada a figures i monuments de Montblanc.

Josep Maria Amorós Bayer (Montblanc, 1948),⁴⁴⁶ conegut com el Xolis petit, aficionat a la poesia i també a la pintura com el seu germà, s'ha dedicat professionalment a la música com el seu padrí Marcel·lí Bayer Gaspà.

Va fer els estudis de primària i primer curs de comerç al Col·legi de la Mercè de Montblanc. De ben petit participava en els festivals infantils que es feien, com el celebrat al local Acció Catòlica pel Nadal de 1953.⁴⁴⁷ Va començar a estudiar música amb el músic i compositor Maties Amorós Dalmau (Montblanc, 1901-1979) que havia fundat el Quartet Amorós el 1919 i que el 1925 es va convertir en orquestra.⁴⁴⁸

El seu interès per la música el va portar a estudiar piano amb les monges carmelites de Montblanc que el deixaven accedir al recinte de l'escola-convent per rebre lliçó fins el 1962. Després va matricular-se al Conservatori de Música de Tarragona, on va estudiar solfeig i grau elemental de piano (1965). Ha compaginat la música clàssica amb la música pop i lleugera amb especial interès per la nord-americana i llatinoamericana.

El 1963 formà el Duo Xogïn amb Tomàs Sanahuja Caralt i iniciaren actuacions setmanals a Ràdio Reus al programa «La Amistad» de Javier Tacle. Aquestes actuacions van durar un any i van permetre a Josep Maria compondre les primeres cançons. El 1965 s'incorporà al grup montblanquí «Conjunto Capri», i començà una època on va treballar amb nombrosos grups, com ara «The

Record Men's», on va començar també a cantar a més de tocar la guitarra, i a Los Álamos.

Mentre feia el servei militar a Tarragona (1970-1971) va actuar amb el grup «Los cuatro de oro». El 1972 s'instal·là a Palma de Mallorca i actuà amb el grup «Claudia con Ramon y sus showmen». Ramon era el fill del seu primer mestre de música Maties Amorós Dalmau. Després va crear el Quartet Tamao,⁴⁴⁹ juntament amb el mallorquí Josep Llopart Lliteres, amb el qual també tocaven els músics Jaume Serrano Hernández i Manuel Garcia Santamaria. Aquest fou el darrer grup on va treballar fins el 1982. Va aprofitar la seva residència a Palma de Mallorca per continuar els estudis de piano, harmonia, contrapunt i fuga al Conservatori de Música.⁴⁵⁰

El 1975 es va casar en primeres núpcies amb la mallorquina Maria Magdalena Llopart Borràs (1957), amb qui ha tingut dos fills: Alexandra (Palma de Mallorca, 1976) i Josep Maria (Palma de Mallorca, 1978). Alexandra ha estat actriu de teatre a la companyia Buffon's d'en Gori Artieda, a Els Impresentables i a l'empresa Sonrisas a domicilio. També va ser cantant del grup de pop-rock Seasons i del grup La Canción del Verano. Pel que fa a Josep Maria, és membre d'un grup de rock Tarantoni's Band, tots grups de Palma de Mallorca.

El 1983 Josep Maria Amorós començà a treballar en solitari com a pianista de la cadena hotelera Prince Hotels, feina que l'ha portat a recórrer molts indrets. El 2004 va contraure matrimoni amb la metgessa Marina Korotkova⁴⁵¹ i el 2009 la família s'instal·là definitivament a Montblanc. El seu fill Alexandre Amorós Korotkova, conegut com 'Sasha' (Puerto del Rosario, Fuerteventura, Illes Canàries, 2008) és un alumne avantatjat de música. Abans de complir tres anys va començar a estudiar violí amb la violinista polonesa Ivona Burzinska a Tarragona. Als sis anys estudià a l'Escola Municipal de Música Miquel Porter Rovira de Montblanc on va començar el piano com a segon instrument i després al Conservatori de Música de Vila-seca. El 2017 va guanyar a Rússia el Projecte Internacional de Festivals. Concursos de Cultura, Art, Ciència, Educació i Esport 'Sofia-Rus', en la categoria d'instruments de corda, violí. El 2018 va obtenir el 1r premi en el III Concurs de Violí de Barcelona en la categoria de 10 a 12 anys, organitzat per la prestigiosa Escola de Música Sant Gregori, acompanyat al piano pel mestre Marc Torres. El 2020 inicià l'ensenyament de secundària a Moscou a l'Escola Central de Música per preparar-se per al seu futur ingrés al prestigiós Conservatori de Música Txaikovski de la capital russa.⁴⁵²

Josep Maria Amorós, Marina Korotkova i el seu fill Alexandre Amorós.
Montblanc, 2022.

Josep Maria Amorós és autor d'una quarantena de composicions (música i lletra) moltes de les quals dedicades a Montblanc: *Cant de llunyania* (1981), en honor de la Mare de Deu de la Serra, *Per a molts anys* (1996), *Nostre Montblanc* (1996), *Himne a Montblanc* (2000),⁴⁵³ *In memoriam* (2000), en els 700 anys del Santuari de la Serra, *Suite montblanquina* (2006), les sardanes *Montblanc 2018 i sempre*, amb motiu de la capitalitat de la sardana, i *Ara i per sempre amb nosaltres* (2022), en la celebració dels 725è aniversari de la Mare de Déu de la Serra.

També ha compost les sardanes *Amicalment*, *La font de la Ginesta*, *La sardana del centenari*, *Montblanc en pleniluni*, *Plenitud montblanquina*.⁴⁵⁴ Obres dedicades a persones, com ara una dedicada a l'avi Paulí tot i que evidentment no el va conèixer, però el record familiar era tan fort que el va motivar a escriure uns versos que va musicar; una dedicada al seu germà Xavier Amorós, la sardana *Brigid*, dedicada a la seva neboda Brigid Amorós Òdena, filòloga catalana, filla del seu germà Xavier i Carme Òdena Giner; la sardana *La Vall de Montblanc*, dedicada al seu amic Josep Maria Contijoch Casanovas, i altres obres dedicades a Josep Maria Poblet Guarro i a Jaume Civit Solé. El 2014 va escriure el poema *A Maties Palau*

Ferré (1921-2000) en homenatge al seu amic i artista montblanquí.⁴⁵⁵ També unes dedicades a entitats, com *Ball de gegants de les comarques meridionals* (text), *Ball de nans*, *Ball de Vilasuaba*, *Geganters de Montblanc*, *Nanos amics meus*, *l'Himne Club Fútbol Montblanc* (1983), *Himne associació esportiva de Montblanc* i la sardana *Reus Jove* (2018), dedicada al 20è aniversari de la cobla reusenca. També és autor de dos poemes: *Cal modelar l'infant* i *Al retrobar-nos* que va musicar amb motiu del 150è aniversari de les germanes carmelites verdunes de Montblanc (2003) que foren enregistrades.⁴⁵⁶

La seva dedicació i l'estimació que sent per Montblanc li foren reconegudes el 23 d'abril de 2016, quan el van nomenar fill predilecte de la vila ducal de Montblanc.⁴⁵⁷

En conclusió, la figura de Paulí Bayer ha transcendit la seva època, convertint-se en un referent pedagògic que persisteix en la memòria col·lectiva, de manera especial en la seva família, que ha sabut mantenir viu el seu record.

Agraïments

Vull destacar, en primer lloc, l'acollida i l'interès de la família Bayer per aquest treball, especialment Josep Maria Amorós Bayer, Pilar Bayer Isant, Marcel·lí Bayer Isant, Jordi Casas Bayer, Teresa Casas Bayer, Violant Martí Casas i Àurea Martí Casas, els quals m'han proporcionat moltes dades que han fet possible la culminació d'aquest estudi.

També es mereix un sincer agraïment la col·laboració dels tècnics de les institucions que m'han facilitat la informació necessària per portar a terme aquesta investigació:

Ramon Alberch Fugueras, arxiver i professor visitant d'universitats espanyoles i d'Amèrica Llatina; Joan Banús Tort, de l'Arxiu Municipal de Cardedeu; Joaquim Carreras i Joaquim Puigdemont, de l'Arxiu Comarcal de la Selva; Joan Casellas Carbó, mestre de l'Escola Les Muralles de Montblanc; Àlex Cruces Redondo, de l'Arxiu Municipal del Morell; Elvira Corbelle Sanjurjo i Enis Pérez Castillo, de l'Archivo Nacional de Cuba; Eduard Contijoch Miquel, escriptor; Maria de la Serra, del Registre civil de Montblanc; Eva del Ara Fonseca Pablos, de l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona; Montse Gomà i Míriam Gambús, de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà; Rafel Ginebra Molins, de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic; Francesc

Xavier Hernández Corominas, secretari de l'Ajuntament d'Osor; Neus Jaumot, de l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona; Sílvia Mancebo, de l'Arxiu Històric de Girona; Marina Muro, de l'Arxiu Municipal de Granollers; Xavier Pérez, de l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental; Marisa Puig, del Registre civil d'Arbúcies; Joan-Xavier Quintana, de l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona; Carme Juan Richarte, de l'Arxiu Municipal de la Roca del Vallès; Jaume Teixidor Montalà, de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp; Jordi Torruella Llopart, de l'Arxiu Històric de Sabadell, i Linus Urpí, de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès.

Arxius i biblioteques

Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà (ACAE)

Fons Ajuntament de Navata

Arxiu Comarcal del Baix Camp (ACBC)

Fons notarial de Reus

Arxiu Comarcal del Baix Penedès (ACBP)

Fons Ajuntament del Vendrell

Fons família Batet Vallès

Fons notarial del Vendrell

Fons Joan Ramon i Soler

Hemeroteca

Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB)

Col·lecció Antoni Roselló Sans

Fons Ajuntament de Montblanc

Fons notarial de Montblanc

Hemeroteca

Arxiu Comarcal del Garraf (ACG)

Fons Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell (ACPU)

Patronat de la Mare de Déu de les Sogues de Bellvis. Col·lecció de goigs

Arxiu Comarcal de la Selva (ACSE)

Fons Ajuntament d'Osor

Fons Família Oller

Fons notarial de Santa Coloma de Farners

Arxiu Comarcal del Vallès Oriental (ACVO)

Fons notarial de Granollers

Arxiu família Bayer

Arxiu família Casas Bayer

Arxiu família Martí Casas**Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT)**

Fons Parròquia de l'Assumpció d'Alcover

Fons Parròquia de Sant Joan Baptista de Valls

Fons Parròquia de Santa Maria de Montblanc

Fons Parròquia de Sant Miquel Arcàngel de Montblanc

Fons Parròquia de Sant Salvador del Vendrell

Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona**Arxiu Històric de Girona (AHG)**

Fons Institut de Batxillerat Jaume Vicenç Vives

Arxiu Històric de Sabadell**Axiu Històric de l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya****Arxiu Històric de Tarragona (AHT)**

Fons Institut Antoni de Martí i Franqués de Tarragona

Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona (AHUB)

Fons Escola Normal de Mestres de Barcelona

Fons Escola Normal Femenina de Tarragona

Fons Facultat de Ciències Exactes

Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV)

Fons Parròquia de Sant Pere d'Osor

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (AMCB)**Arxiu Municipal de Cardedeu (AMCAR)****Arxiu Municipal de Granollers (AMG)****Arxiu Municipal del Morell (AMM)****Arxiu Municipal de la Roca del Vallès (AMRV)****Archivo General de la Administración (AGA)****Archivo Nacional de Cuba****Associació Joan Manén****Biblioteca Nacional de Catalunya**

Portal ARCA

Biblioteca Nacional de España

Biblioteca Digital Hispánica

Hemeroteca Digital

Biblioteca-Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT)

Premsa digitalitzada

Biblioteca Pública Terra Baixa

Hemeroteca

Círculo Güinero de Los Ángeles (Estats Units)**Generalitat de Catalunya – Departament de Cultura**

Portal XAC Premsa

Hemeroteca digital *La Vanguardia*

Ministerio de Cultura i Deporte

Biblioteca Virtual de Prensa Histórica

Ministeri de Justícia

Registre civil d'Arbúcies

Registre civil de Montblanc

Registre civil de la Roca del Vallès

Museo de la Conca de Barberà

Portal Clifford - Fotoconnexió

Portal Family Search

Ajuntament de Barcelona. Índex de defuncions

Parròquia de Sant Hilari i Santa Julita d'Arbúcies

Portal Sardanista de la Confederació Sardanista de Catalunya

Bibliografia

- ALMACELLAS DIEZ, Josep Maria. *Banda Municipal de Barcelona, 1886-1944. Del carrer a la sala de concerts*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història de l'Art. Tesi doctoral, 2006.
- ANGLÈS SANAHUJA, Jordi – GRAU PUJOL, Josep Maria, «Anar a servir: les minyones a Montblanc durant la primera meitat del segle XX (1930-1950)». *Podall. Publicació de cultura, patrimoni i ciències* (Montblanc), núm. 3, 2014, pàg. 147- 164.
- ANGLÈS SANAHUJA, Jordi (2019), «Apunts genealògics de la nissaga Poblet, de Barberà de la Conca a Montblanc (segles XVII-XX)», *Podall. Publicació de cultura, patrimoni i ciències* (Montblanc), núm. 8, pàg. 296-308.
- ASENSIO SEGARRA, Miguel (2007), «Marcelino Bayer un saxofonista extraordinario». *Viento*. Irún (Guipúzcoa), núm. 6. Mafer Música.
- ASENSIO SEGARRA, Miguel. *El saxofón en España (1850-2000)* (2012). València: Universitat de València. Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació. Tesis doctoral.
- BADIA BATALLA, Francesc - GRAU PUJOL, Josep Maria (2008). *Diccionari biogràfic històric de Montblanc (1155-1920)*. Montblanc: Tot Conca, Fundació Martí L'Humà.
- BALLÚS GIMENO, Antoni (2021), «P. Àngel Casas Bayer a Sancto Giorgio (Barcelona 1930 – Barcelona 2021)». *Consueta Memoria*, EC X, pàg. 1.938-1.955.
- BAYER ISANT, Marcel·lí (2010), «Biografia de Pilar Bayer Isant»,

- 16 Dones Científiques Catalanes*. Barcelona: Associació Catalana de Comunicació Científica (ACCC) i Departament d'Innovació, Universitat i Empresa de la Generalitat de Catalunya.
- BRUGUERA LIGERO, Fèlix – RAMIÓ DIUMENGE, Narcís (1997). *Osor*. Girona: Diputació de Girona, Caixa de Girona. Quaderns de la Revista de Girona, 70. Sèrie: Monografies, 40.
- BRUGUERA LIGERO, Fèlix. *Recull de noms d'Osor* (2010). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Treballs de l'Oficina d'Onomàstic, XVII. Universitat de Girona.
- CAPELLA, Francina (2018), «Rufino Carpena, més enllà del magisteri». Actes de les I Jornades d'Estudis Locals de Lluçmajor de 2017, Mallorca, vol. 2, pàg. 737-764.
- CARALT SALVÓ, Salvador (2007). *Consueta. Usos i costums de la parròquia de Sant Salvador de Vendrell*. El Vendrell: Comissió del 700 aniversari de la creació de la parròquia de Sant Salvador del Vendrell.
- CARNÉ, LLUÍS (2021) Biografia de Bonaventura Dini (Internet).
- CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2019). *Benvingut Socias Mercadé (1877-1952), un músic vendrellenc per descobrir. Estudi del seu llegat a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès*. El Vendrell: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i el Consell Comarcal del Baix Penedès.
- CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2021), «Emili Folch i Andreu (Montblanc, 1872-el Vendrell, 1949), una vida dedicada a l'administració pública i la política.». *Aplec de treballs* (Montblanc), 39, pàg. 89-118.
- CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2022), «La intervenció del mestre d'obres Joan Ramonacho Clerch (1844-1923) en l'arquitectura i l'urbanisme de la vila del Vendrell». BROSÀ, ALICIA – GKOZGKOU, DIMITRA (eds.) *Scripta Mirabilia. A Immaculada Socias i Batet. Historiadora de l'Art*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 177-195.
- CONTIJOCH CASANOVAS, Josep Maria, «Persones, terra. Cal Xolis» (1994), *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina* (Montblanc), 1 d'octubre de 1994, 92, pàg. 30-31.
- CONTIJOCH MIQUEL, Eduard (2017). *La Fàbrica*. El Ejido: Editorial Círculo Rojo.
- ESTÉBAN NIN, Remei (2013). *El setge carlista a la vila del Vendrell (1872-1874)*. Autoedició, el Vendrell.
- ESTIVILL PÉREZ, Josep (2003). *Revolució, república i monarquia*. El

- Morell (1868-1900). El Morell: Ajuntament.
- FERNÁNDEZ SANZ, Fernando (2001), «El primer ferrocarril español se construyó en Cuba», *Revista Hispano-cubana* (Madrid), 9, pàg. 77-84.
- FERRER PUIG, Jaume (2015). *Josep Maria Poblet i Guarro (1897-1980): periodisme, literatura testimonial i memorialisme*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres. Departament de Filologia Catalana. Tesi doctoral.
- FERRÉ TRILL, Xavier (2016), «El Setmanari de la Conca de Barberà, de Montblanc: catalanisme agrarista (1903-1908)». *Aplec de Treballs* (Montblanc), núm. 34, Centre d'Estudis de la Conca, pàg. 127-143.
- FOGUET BOREU, Francesc (2005). *Teatre, guerra i revolució. Barcelona, 1936-1939*. Barcelona: L'Abadia de Montserrat.
- FUGUET, Joan i PLAZA ARQUÉ, Carme (coord.) (2020). *Història de la Conca de Barbera. Cultura tradicional i popular*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili i Consell Comarcal de la Conca de Barberà.
- GOBIERNO Y CAPITANÍA GENERAL DE CUBA (1884). *Guia de forasteros de la siempre fiel isla de Cuba para el año 1884*. La Habana: Imprenta del Gobierno y Capitanía General por S.M.
- GALLEGO JIMÉNEZ, José Joaquin (2019). *El bandolerismo en la provincia de Santa Clara de Cuba y su represión durante el gobierno del Capitán General Camilo García de Polavieja (1890-1892)*. Sevilla: Universidad de Sevilla. Tesi doctoral.
- GONZÁLEZ PÉREZ, Teresa (1994), «Trazos históricos sobre la formación de maestros». *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado* (Múrcia), 21, setembre-desembre, pàg. 175-198.
- JÀCEGA ROSELLÓ, Josep Maria, «Fins que es va fundar el Museu (la seva prehistòria)». *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina* (Montblanc), 21, 1-9-1983, pàg. 32-33.
- LÓPEZ LÓPEZ, Maria Begoña (2017). *En mig de gent estranya: Agustí Borgunyó Garriga, un cas de camaleonisme al país del jazz. Aproximació a la seva biografia i catàleg*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Filosofia i Lletres, Departament d'Art i Musicologia. Tesi doctoral.
- MARCO PALAU, Rosa de les Neus (2016), «La comunicació de l'art. L'artista Maties Palau Ferré vist pel poeta Josep M. Amorós Bayer». *Aplec de treballs* (Montblanc), núm. 34, Centre d'Estudis de la Conca, pàg. 235-250.
- MEDRANO TORRES, Núria (2000), «Entrevista a Josep Maria Amorós

- Bayer», *El Foradot. Revista bimestral de Montblanc* (Montblanc), núm. 3, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, pàg. 12-15.
- MEDRANO TORRES, Núria (2001), «2006: Centenari de la coronació canònica de la Mare de Déu de la Serra». *El Foradot. Revista bimestral de Montblanc* (Montblanc), núm. 8, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, pàg. 4-7.
- MEDRANO TORRES, Núria (2006). *Un segle d'agrupacions musicals (1844-1936). Els casos de Montblanc, l'Espluga de Francolí, Sarral i Solivella*. Valls: Premis Aires de la Conca, 8. Cossetània Edicions.
- MEDRANO TORRES, Núria (2008), «Dades inèdites sobre al trajectòria de l'Orquestra La Nova, de Montblanc (1910-1917)». *Aplec de Treballs* (Montblanc), núm. 26, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, pàg. 169-201.
- MEDRANO TORRES, Núria (2010). *Ballem? Les orquestres a la Conca de Barberà (1936-1979)*. Valls: Premis Aires de la Conca, 9. Cossetània Edicions.
- MONMANY LAURÍN, Josep (1982), «Les sortides de la Mare de Déu de la Serra en el present segle». *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina* (Montblanc), 9, 1-9-1982, pàg. 37-42.
- MORAN GIMENO, Neus (2018). *El CADCI. Guerra i memòria espoliada (1936-1939)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Secció d'Història Contemporània i Món Actual. Tesi doctoral.
- NOGUÉS CARRERAS, Magda – CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2020). *L'Orde Carmelita al Vendrell des de 1868. 150 anys al servei de les persones*. El Vendrell: Carmelites Missioneres Teresianes.
- OLIVERAS SAMITIER, Neus (2017). *Ramon Ramon i Vidales. Una mirada vilatana (El Vendrell, 1857-1916). Estudi del llegat de la família Ramon a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès*. El Vendrell: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Consell Comarcal del Baix Penedès.
- OLIVERAS SAMITIER, Neus (2021). *Farmàcia, poesia i societat al Vendrell de Joan Ramon i Soler (1851-1900). Estudi del seu llegat a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès*. El Vendrell: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Consell Comarcal del Baix Penedès.
- OLIVERAS SAMITIER, Neus (2022). *Dones del segle XIX al Vendrell i presència de Carme Karr*. El Vendrell: Ònix Editor. Col·lecció L'Àngel Negre. Edicions Vendrellenques, 5.
- OSSORIO BERNARD, Manuel (1903). *Ensayo de un catalogo de*

- periodistas españoles del siglo XIX*. Madrid: Imprenta y litografía de J. Palacios. vol. I.
- POBLET GUARRO, Josep Maria (1971). *Montblanc començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*. Barcelona: Editorial Pòrtic. Col. Llibre de Butxaca, 30.
- POBLET GUARRO, Josep Maria (1975). *Aquell Montblanc...Tipus, costums, efemèrides. Breu història-guia de la vila ducal*. Barcelona: Editorial Selecta.
- PORTA BALANYÀ, Josep Maria (2018). *Les Sortides de les marededeus de la Serra de Montblanc (1687-2016): devoció i festa*. Valls: Cossetània Edicions. Col. El Bagul, núm. 17.
- PORTA BALANYÀ, Josep Maria - NAVÀS MARINÉ, Pilar (COORD.) (2003). *150 anys de les Germanes Carmelites Vedrunes a Montblanc*. Montblanc: Comunitat Germanes Carmelites Vedrunes.
- PORTELA MIGUÉLEZ, Maria José (2004). *Redes de poder en Cuba en torno al Partido Unión Constitucional, 1878-1898*. Cadis: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz.
- RECASENS LLORT, Josep (2019), «La Segona República a la Conca de Barberà i els partits polítics (193-1936)». *Podall. Publicació de cultura, patrimoni i ciències* (Montblanc), pàg. 52-53 i 39-84.
- RECHE ANTÓN, José (2017). *El quartet de trompes de l'Orquestra Pau Casals (1920-1937)*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres. Departament d'Art i de Musicologia. Tesi doctoral.
- ROLDÁN DE MONTAUD, Inés (2004). *La banca de emisión en Cuba (1856-1898)*. Madrid: Banco de España. Servicio de Estudios. Estudios de Historia Económica, núm. 44.
- RUART GÜIXENS, Jaume (1981), «El tinent de navili Ferran Chaparro», *Informes Baix Penedès* (el Vendrell), núm. 171, 21-5-1981, pàg. 5.
- SABANÉS ALBERICH, Anna – SANTACANA FIGUEROLA, Àngels (2007). *El Vendrell. Recull Gràfic 1863-1965*. El Papiol: Efadós. Col·lecció L'Abans.
- SANS MONSENY, Josep Maria (2002). *Les Escoles de Montblanc: mig segle d'història del nostre col·legi públic: 1951-2001*. Montblanc: Col·legi Públic Les Muralles.
- SERRAT MARTIN, Maria (2017). *Origen del Conservatori del Liceu (1837-1967)*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- VIVES, Elisa (1966). *Pau Casals*. Barcelona: Rafael Dalmau. Madrid, Banco de España. Servicio de Estudios. Estudios de Historia Económica, número 44, pàg. 17 i 81.

Notes

- 1.-ACSE. Fons Ajuntament d'Osor. Padró d'habitants, 1871. *Suplemento a La Escuela Moderna*. Madrid, 30-6-1915, pag. 48-49.
- 2.-ACSE. Fons Ajuntament d'Osor. Llibre d'actes (1816-1854), sense numerar.
- 3.-Va néixer el 21 de febrer de 1814. ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/3, f. 63r.
- 4.-Registre civil de la Roca del Vallès. Acta de defunció número 35, 1881, f. 37.
- 5.-Va néixer el 13 de setembre de 1817. ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Hilari Sacalm, A/6, f. 535.
- 6.-Va morir el 17 de maig de 1893 d'una hèrnia estrangulada. Vivía aleshores al carrer Castanyers, número 6, primer pis de Sant Gervasi (Barcelona). AMCB. Índex de defuncions, 1893.
- 7.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/4, f. 32v.
- 8.-Bayer és un cognom molt habitual a Osor des del segle XIV fins a l'actualitat. Cal matisar que la grafia d'aquest cognom presenta algunes variants: Bayer, Baier i Bayé. Segons Fèlix Bruguera, es tracta d'un antroponímic que pot tenir dos orígens etimològics, o bé del topònim francès «Bayeux» o bé d'una grafia incorrecta del mot «abeller». BRUGUERA LIGERO, Fèlix (2010). *Recull de noms d'Osor*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Treballs de l'Oficina d'Onomàstica, XVII. Universitat de Girona, pàg. 126-127.
- 9.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/4 f. 107v.
- 10.-El 28 de juny de 1859, quan van batejar la seva filla Maria Mercè, consta que Antoni Bayer era secretari de l'Ajuntament d'Osor. ACSE. Fons Ajuntament d'Osor. Llibre d'actes (1816-1854), sense numerar.
- 11.-ACSE. Fons Ajuntament d'Osor. Llibre d'actes (1816-1854), sense numerar.
- 12.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/3, f. 250v.
- 13.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, D/2, f. 321v.
- 14.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/4 f. 107v.
- 15.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, D/3, f. 33v.
- 16.-ACSE. Fons Ajuntament d'Osor. Llibre d'actes (1816-1854), sense numerar.
- 17.-Ibidem.
- 18.-ACSE. Fons Ajuntament d'Osor. Padró d'habitants, 1871.
- 19.-AMRV. Acta municipal de 7 d'abril de 1882, f. 29r-v.
- 20.-Posteriorment fou advocat i al juliol de 1898 fou nomenat notari del districte de Ripoll. *Gaceta de Madrid*, núm. 2, 2-1-1899, pàg. 21-22; *La Veu del Vallès*, 23-7-1899, pàg. 6. Hi exercí les funcions de notari fins poc temps abans de la seva mort el 1922. *El Gall de Ripoll*, 11-2-1922, pàg. 6.
- 21.-Va morir d'una embòlia cerebral. Vegeu nota 4.
- 22.-Va morir el 18 de desembre de 1913. Registre civil d'Arbúcies. Defuncions. ABEV.
- 23.-Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/3, f. 221r.
- 24.-Arxiu parroquial de Sant Hilari i Santa Julita d'Arbúcies. Llibre de matrimonis, f. 73v. Family Search.
- 25.-Arxiu parroquial de Sant Hilari i Santa Julita d'Arbúcies. Llibre de matrimonis, f. 235r. Family Search.
- 26.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/3, f. 231v.
- 27.-AHG. Fons Institut de Batxillerat Jaume Vicens Vives. Expedients d'alumnes, 113.

- 28.-*El Pensamiento Español. Diario católico, apostólico y romano*. Madrid, 24-3-1866, pàg. 3. *La Correspondencia de España*, Madrid, 26-3-1866, pàg. 1.
- 29.-El 19 de novembre de 1837 s'inaugurà el primer ferrocarril d'Espanya i d'Iberoamèrica que va unir l'Havana amb Güines, la zona més important de producció de canya de sucre de Cuba. ROLDÁN DE MONTAUD, Inés (2004). *La banca de emisión en Cuba (1856-1898)*. Madrid, Banco de España. Servicio de Estudios. Estudios de Historia Económica, número 44, pàg. 17 i 81. FERNÁNDEZ SANZ, F. (2001). «El primer ferrocarril espanyol se construyó en Cuba». *Revista Hispano-Cubana*, núm. 9. Madrid, pàg. 77-84.
- 30.-En la crònica és descrit com «el tipo perfecto de los reaccionarios, de la intransigencia y la doblez política». *Revista de las Antillas: periódico de los intereses económico-político-sociales de las islas de Cuba y Puerto*. Madrid, 28-4-1883, pàg. 100 i 8-12-1883, pàg. 5. OSSORIO BERNARD, Manuel (1903). *Ensayo de un catálogo de periodistas españoles del siglo XIX*. Madrid: Imprenta y litografía de J. Palacios. vol. I, pàg. 474.
- 31.-*Revista económica, Periódico mensual de estudios económicos-sociales dedicado a tratar de los intereses morales y materiales de la Isla de Cuba*, L'Havana, 11-12-1881, pàg. 236.
- 32.-*Revista de las Antillas: periódico de los intereses económico-político-sociales de las islas de Cuba y Puerto*, Madrid, 18-2-1884, pàg. 3.
- 33.-Círculo Güinero de Los Ángeles. Estats Units.
- 34.-PORTELA MIGUÉLEZ, Maria José (2004). *Redes de poder en Cuba en torno al Partido Unión Constitucional, 1878-1898*. Cadis: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, pàg. 21.
- 35.-GOBIERNO Y CAPITANÍA GENERAL DE CUBA. *Guia de forasteros de la siempre fiel isla de Cuba para el año 1884* (1884). La Habana: Imprenta del Gobierno y Capitanía General por S.M., pàg. 87-88.
- 36.-*Guía oficial de España*, 1888, pàg. 786. *Diario de la Marina: Periódico del apostadero de La Habana*. La Habana, 10-10-1886, pàg. 1.
- 37.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. La Habana, 2-8-1892, pàg. 2.
- 38.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. La Habana, 8-7-1893, pàg. 3.
- 39.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 27-7-1893, pàg. 1 i 29-7-1893, pàg. 2-3.
- 40.-*El Día*. Madrid, 12-1-1897, pàg. 2.
- 41.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 2-6-1897, pàg. 3.
- 42.-*El Correo Militar*. Madrid, 26-1-1897, pàg. 2.
- 43.-GALLEGO JIMÉNEZ, José Joaquín (2019). *El bandolerismo en la provincia de Santa Clara de Cuba y su represión durante el gobierno del Capitán General Camilo García de Polavieja (1890-1892)*. Sevilla: Universidad de Sevilla. Tesi doctoral.
- 44.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 7-9-1893, pàg. 2-3.
- 45.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 17-9-1893, pàg. 2.
- 46.-Círculo Güinero de Los Ángeles. Estats Units.
- 47.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 15-9-1903, pàg. 4.

- 48.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 25-7-1905, pàg. 2.
- 49.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 31-8-1909, pàg. 6.
- 50.-Fou membre de la comissió fins al 1930. *Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 23-2-1921, pàg. 4, i 22-2-1930, pàg. 24.
- 51.-Fou declarat intestat. *Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 9-3-1939, pàg. 11.
- 52.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 17-11-1937, pàg. 10.
- 53.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 28-7-1905, pàg. 2.
- 54.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 31-3-1903, pàg. 7.
- 55.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 31-3-1903, pàg. 4.
- 56.-*Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 26-7-1926, pàg. 3.
- 57.-*La Gaceta*. L'Havana, 29-7-1893, pàg. 225. Necrològica. *Diario de la Marina, periódico oficial del apostadero de La Habana*. L'Havana, 28-7-1905, pàg. 2, 29-7-1905, p. 2 i 31-7-1905, pàg. 6.
- 58.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/3, f. 242r.
- 59.-Arxiu parroquial de Sant Hilari i Santa Julita d'Arbúcies. Registre de matrimonis, f. 135v. Family Search.
- 60.-*La Reforma*, Granollers, 28-11-1886, pàg. 2-3.
- 61.-*La Reforma*, Granollers, 8-9-1886, pàg. 3.
- 62.-Segons el certificat de defunció va morir de bronco-pneumònia i consta que va tenir quatre fills: Maria, Montserrat, Joan i Ramon. Registre civil de Montblanc, número 154, 1918. Eduard Contijoch al seu bloc «Quan Montblanc va patir la grip» concreta que va morir a causa de l'epidèmia de la grip de 1918. Segons la crònica barcelonina Lídia Bayer va morir sis hores després de donar a llum el seu fill Ramon. El nadó va morir pocs dies després de néixer. *La Veu de Catalunya*. Barcelona, 23-10-1918, pàg. 10 i *La Veu de Catalunya*. Barcelona, 7-11-1918, pàg. 13.
- 63.-AMGR. Padró d'habitants, 1888.
- 64.-*La Veu de Catalunya*. Barcelona, 3-7-1905, pàg. 2. ANGLÈS SANAHUJA, Jordi (2019). «Apunts genealògics de la nissaga Poblet, de Barberà de la Conca a Montblanc (segles XVII-XX)», *Podall. Publicació de cultura, patrimoni i ciències* (Montblanc), núm. 8, pàg. 296-308.
- 65.-MONSALBUS (1984). «Galeria de montblanquins». *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina*, 1 setembre, pàg. 95.
- 66.-AMCAR. Llibre d'actes (1890-1900). *Anuario-Riera. Guía general de Cataluña*. Barcelona: Centro de Propaganda Mercantil. Eduardo Riera Solanich, 1899, pàg. 599.
- 67.-*La Vanguardia*, Barcelona, 24-4-1895, pàg. 2 i 26-4-1895, pàg. 3.
- 68.-AHAT. Montblanc. Parròquia de Santa Maria la Major. Llibre IX d'òbits (1904-1929), f. 24r. *La Conca de Barberà. Setmanari Comarcal*. Montblanc, 28-7-1906, pàg. 3.

- 69.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/3, f. 260v.
- 70.-AMCB. Padró d'habitants, 1930, P30-VI-21-401.
- 71.-Va morir el 9 de gener de 1931 amb 68 anys. *La Vanguardia*. Barcelona, 18-1-1931, pàg. 2. *La Veu de Catalunya*. Barcelona, 19-1-1931 edició del vespre, pàg. 2.
- 72.-Va morir el 12 de desembre de 1887 i es va oficiar la missa a l'església de Sant Josep de Gràcia (Barcelona). *La Publicidad*. Barcelona, 16-12-1887, pàg. 4.
- 73.-Va morir el 8 d'octubre de 1945. Estava casada amb Lluís Bayer Girós. *La Vanguardia Española*. Barcelona, 28-10-1947, pàg. 8.
- 74.-Capità de la marina mercant de Barcelona. *La Vanguardia*. Barcelona, 26-6-1927, pàg. 15.
- 75.-Va morir l'11 de març de 1974 amb 70 anys. Es va casar amb Francesc Gassol. *La Vanguardia Española*. Barcelona, 12-3-1974, pàg. 33.
- 76.-Va morir l'1 de juliol de 1928 amb 35 anys. *La Vanguardia*. Barcelona, 20-7-1928, pàg. 2.
- 77.-Era xofer i va morir el 7 d'octubre de 1934 després de fer un servei d'ajuda durant la barricada que va tenir lloc a Gràcia. *La Vanguardia*. Barcelona, 10-10-1934, pàg. 2 i 8 i 11-10-1934, pàg. 9.
- 78.-*Diario Oficial de Avisos de Madrid*, 11-4-1881, pàg. 2.
- 79.-AMRV. Llibre d'actes (1877-1885). Les actes municipals des del 26 de juny de 1885 fins al 1889 no s'han conservat.
- 80.-AMRV. Acta municipal de 7 d'abril de 1882, f. 29r-v.
- 81.-AMRV. Padrón de vecinos, 1885, pàg. 1.
- 82.-*Anuario Garciballos*. Edición de Ilustración Financiera. Madrid, 1921-1923, pp. 605-606.
- 83.-AMCB. Índex defuncions de dones, A-Z, 1931. Número de registre 76. *La Veu de Catalunya*. Barcelona, 15-5-1930, p. 2, edició vespre. *La Vanguardia*. Barcelona, 16-5-1930, pàg. 2.
- 84.-Va morir el 6 d'abril de 1928. *La Vanguardia*. Barcelona, 22-4-1928, pàg. 3.
- 85.-ABEV. Arxiu Parroquial de Sant Pere d'Osor, A/4, f. 3v.
- 86.-El 1839 es va crear la Escuela Normal Central o Seminario Central de Maestros del Reino. El 1843 es va implementar el desplegament legislatiu que considerava les escoles normals com a escoles professionals. El seu pla d'estudis comprenia dos cursos per al grau elemental, un curs per al grau superior i un altre per al de mestre normal. Els recursos didàctics d'aquestes escoles no sempre cobrien les necessitats dels aspirants al magisteri. GONZÁLEZ PÉREZ, Teresa (1994). «Trazos históricos sobre la formación de maestros». *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, núm. 21, Múrcia, setembre-desembre, pàg. 175-198.
- 87.-AHUB. Escola Normal de Mestres de Barcelona. Expedient de Maria Bayer Coll (1875-1877).
- 88.-*Boletín de Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona*, 6-2-1883, pàg. 6.
- 89.-ACAE. Fons Ajuntament de Navata. Libro de acuerdos, 1883, sense numerar. *Boletín de Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona*, 1-4-1883, pàg. 11.
- 90.-*Boletín de Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona*, 3-7-1883, pàg. 16.
- 91.-*Boletín de Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona*, 8-1-1889, p. 19 i 26-3-1889, pàg. 26.
- 92.-*La Vanguardia*, 22-4-1928, pàg. 3.
- 93.-Va morir el 9 de febrer de 1903 a Sant Gervasi (Barcelona). AMCB. Registre de defuncions. 1903. *La Vanguardia*. Barcelona, 20-2-1903, pàg. 1.

- 94.-El 1918 vivia al Consell de Cent, 365. *La Publicidad*. Barcelona, 101-1-1918, pàg. 11. El 1928 vivia al carrer París, 176. *La Veu de Catalunya*. Barcelona, 7-6-1928, edició matí, pàg. 3.
- 95.-Records familiars de Teresa Casas Bayer mecanografiats pel seu marit Joan Martí Artigas. Arxiu família Martí Casas.
- 96.-*Gaceta de Madrid*, 17-11-1894, número 321, pàg. 546.
- 97.-BRUGUERA LIGERO, Fèlix i RAMIÓ DIUMENGE, Narcís (1997). *Osor*. Diputació de Girona/Caixa de Girona. Girona: Quaderns de la Revista de Girona, 70. Sèrie: Monografies, 40, pàg. 58-59.
- 98.-ACSE. Ajuntament d'Osor. Allistament, 1875.
- 99.-AHUB. Facultat de Ciències Exactes. Expedient de Paulino Bayer Coll (1877-1878).
- 100.-*Boletín de Primera Enseñanza de la provincia de Gerona*, 4-7-1881, núm. 27, pàg. 4; 30-1-1882, núm. 5, pàg. 8 i 20-2-1882, núm. 8, pàg. 9.
- 101.-*El Orden*. Tarragona, 29-2-1888, pàg. 3.
- 102.-*La Opinión*. Tarragona, 9-4-1895, pàg. 2. *Diario de Tarragona*, 9-4-1895, pàg. 2.
- 103.-Consta que la seva mare Antònia Coll Roca va fer testament al notari de Granollers Juan Francisco Alesán. AMCB. Índex de defuncions, 1893. Malauradament el fons notarial de Granollers fou destruït durant la guerra civil espanyola. ACVO. Fons notarial de Granollers.
- 104.-AHUB. Escola Normal Superior de Barcelona. Expedient de Paulino Bayer Coll (1896-1897).
- 105.-*La Lucha. Órgano del Partido liberal de la Provincia de Gerona*, 22-7-1897, pàg. 2.
- 106.-*Diario de Tarragona*, 15-5-1898. *El Liberal de Reus*, 17-5-1898, pàg. 3.
- 107.-AMRV. Manaments de pagament, 1881.
- 108.-AMRV. Padrón de vecinos, 1885, pàg. 1.
- 109.-AMRV. Padrón de vecinos, 1885.
- 110.-AMRV. Actes municipals, 1882, f. 29v-30v i 38v.
- 111.-AMRV. Llibre d'actes, 1882. Acta de 9 de juny de 1882, f. 42v.
- 112.-*Boletín de Primera Enseñanza de la provincia de Gerona*, 2-1-1883, pàg. 10-11 i 6-2-1883, pàg. 6.
- 113.-*Boletín de Primera Enseñanza de la provincia de Gerona*, 1-5-1883, pàg. 12.
- 114.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Padró d'habitants, 1885, pàg. 48.
- 115.-*La Opinión*. Tarragona, 12-9-1882, pàg. 2.
- 116.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Padró d'habitants, 1880, pàg. 46.
- 117.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1874-1876), f. 23r-v. Val a dir que Jaume Crusat fou mestre de l'escriptor Josep Aixalà Casellas (el Vendrell, 1860 - L'Havana, 1944); vegeu Acta de 5 de maig de 1878, f. 24r. ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1874-1876).
- 118.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1877-1883), f. 56r.
- 119.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1840-1861), f. 221v-223v. SABANÉS ALBERICH, Anna – SANTACANA FIGUEROLA, Àngels (2007). *El Vendrell. Recull Gràfic 1863-1965*. El Papiol: Efadós. Col·lecció L'Abans, pàg. 571.
- 120.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Instrucció pública. Contracte de lloguer, 1930 i Despeses, cap. 10. Instrucció Pública, 1935.
- 121.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1877-1883). Acta de 23 d'agost de 1883, f. 46r.

- 122.-OLIVERAS SAMITIER, Neus (2022). *Dones del segle XIX al Vendrell i presència de Carme Karr*. El Vendrell: Ònix Editor. Col. L'Àngel Negre. Edicions Vendrellenques, 5, pàg. 20.
- 123.-OLIVERAS SAMITIER, Neus (2022). *Dones del segle XIX...op. cit.*, pàg. 19-20.
- 124.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1877-1883) i (1884-1888).
- 125.-Va exercir de juny de 1877 a gener de 1887. CARALT SALVÓ, Salvador (2007). *Consueta. Usos i costums de la parròquia de Sant Salvador de Vendrell*. El Vendrell: Comissió del 700 aniversari de la creació de la parròquia de Sant Salvador del Vendrell, pàg. 252.
- 126.-CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2022), «La intervenció del mestre d'obres Joan Ramonacho Clerch (1844-1923) en l'arquitectura i l'urbanisme de la vila del Vendrell», en BROSÀ, Alicia – GKOZGKOU, Dimitra (eds.), *Scripta Mirabilia. A Immaculada Socia i Batet. Historiadora de l'Art*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 177-195.
- 127.-NOGUÉS CARRERAS, Magda – CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2020). *L'orde carmelita al Vendrell des de 1868. 150 anys al servei de les persones*. El Vendrell: Carmelites Missioneres Teresianes, pàg. 14-29.
- 128.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1862-1870). Acta de 15 de març de 1863, f. 13v-14r.
- 129.-L'escola ha estat en quatre emplaçaments diferents i també ha canviat de nom al llarg de la seva història. Des de novembre de 1914 són a l'actual edifici del Col·legi del Sagrat Cor. NOGUÉS CARRERAS, Magda – CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2020). *L'orde carmelita...*, op. cit., pàg. 60-94.
- 130.-L'advocat i diputat provincial Josep Maria Àlvarez Fuster (Vilafranca del Penedès, 1846 - el Vendrell, 1911) fou el president d'aquesta societat que tenia com a objectiu construir un col·legi de nens de 1a i 2a ensenyança a la carretera de Valls. En aquest edifici les germanes carmelites s'hi van instal·lar el 1914. NOGUÉS, Magda – CASTEJÓN, Nativitat (2020). *L'orde carmelita...*, op. cit., pàg. 63-65.
- 131.-OLIVERAS SAMITIER, Neus (2021). *Farmàcia, poesia i societat al Vendrell de Joan Ramon i Soler (1851-1900). Estudi del seu llegat a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès*. El Vendrell: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Consell Comarcal del Baix Penedès.
- 132.-Pianista, organista i compositor, pare de Pau Casals Defilló. CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2019). *Benvingut Socia Mercadé (1877-1952), un músic vendrellenc per descobrir. Estudi del seu llegat a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès*. El Vendrell: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Consell Comarcal del Baix Penedès, pàg. 19-21.
- 133.-OLIVERAS SAMITIER, Neus (2017). *Ramon Ramon i Vidales. Una mirada vilatana (El Vendrell, 1857-1916). Estudi del llegat de la família Ramon a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès*. El Vendrell: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Consell Comarcal del Baix Penedès.
- 134.-Quan tenia 5 anys, la seva mare vídua, Anna Mercadé Palau, es va casar amb el veterinari municipal. CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2019). *Benvingut Socia Mercadé...*, pàg. 18. ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1877-1883). Acta de 28 de juny de 1883, f. 33r.
- 135.-Va cobrar 15 pessetes. ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre de comptes corrents, 1883, pàg. 15.

- 136.-*La Opinión*. Tarragona, 21-8-1883, p. 2. *Diario de Tarragona*, 21-8-1883, pàg. 2-3.
- 137.-VIVES, Elisa (1966). *Pau Casals*. Barcelona: Rafael Dalmau, pàg. 53-54.
- 138.-CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2019). *Benvingut Socias Mercadé...*, op. cit., pàg. 20. CARNÉ, Lluís (2021). Biografia de Bonaventura Dini. Web de l'Associació Joan Manén
- 139.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Pressupost addicional, 1883-1887.
- 140.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Pressupost municipal, 1888-1889.
- 141.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. *Registro salidas de comunicaciones* (1884-1891), f. 3.
- 142.-Es tractava de Francesc Calafell i Carme Pujol, que atenia l'escola de nenes a la plaça Vella. ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre de comptes corrents, 1883, pàg. 37.
- 143.-ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1884-1888). Acta de 18 de setembre de 1884, f. 112v-113r.
- 144.-ESTÉBAN NIN, Remei (2013). *El setge carlista a la vila del Vendrell (1872-1874)*. El Vendrell. Autoedició.
- 145.-Aquest mateix any i pels mateixos motius de salut pública es van suspendre els actes de la festa major de Santa Anna, la qual cosa l'Ajuntament ho comunicà al rector el 24 de juliol de 1885. Aleshores les celebracions es van traslladar al 15 d'octubre, fent-les coincidir amb la Fira de Santa Teresa. Vegeu ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. *Registro salidas de comunicaciones* (1884-1891), f. 66; ACBP. Fons Ajuntament del Vendrell. Llibre d'actes municipals (1884-1888). Acta d'1 d'octubre de 1885, f. 87v.
- 146.-*L'Arch de Sant Martí, periòdich polítich defensor dels interessos morals y materials del país*. Sant Martí de Provençals (Barcelona), 27-6-1886, pàg. 615-616.
- 147.-*L'Arch de Sant Martí, periòdich polítich defensor dels interessos morals y materials del país*. Sant Martí de Provençals (Barcelona), 8-6-1886, pàg. 322; 1-5-1887, pàg. 442.
- 148.-*L'Arch de Sant Martí, periòdich polítich defensor dels interessos morals y materials del país*. Sant Martí de Provençals (Barcelona), 27-6-1886, pàg. 616 i 4-7-1886, pàg. 627.
- 149.-Professor de l'Ateneo Sabadellés i de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell. Secretari de la secció de Ciències, Legislació e Història del Consell General del Centre Català. *Lo Catalanista*. Sabadell, 2-10-1892, p. 15; *La Vanguardia*. Barcelona, 7-10-1896, pàg. 1; *Lo Catalanista*. Sabadell, 6-10-1895, pàg. 14. Vivia al carrer Gràcia, núm. 113, de Sabadell. AHS. Ajuntament de Sabadell. Padró de veïns, 1910.
- 150.-Dirigent de la Unió Federal Nacionalista Republicana juntament amb el vendrellenc Jaume Carner Romeu. Fundador del periòdic *El Poble Català*.
- 151.-*Gaceta de Madrid*, núm. 73, 14-3-1930, pàg. 1.671.
- 152.-AGA. Expediente de clasificación de jubilación nº S-224 del maestro del Vendrell Juan Saura Doria. 62-02747-00224.
- 153.-*Diario de Barcelona*, 30-8-1863, pàg. 22.
- 154.-*Diario de Barcelona*, 31-1-1864, pàg. 4.
- 155.-*El Relámpago*, 27-10-1906, pàg. 1.
- 156.-*El Eco del Pallás*. Tremp, 12-2-1888, pàg. 1.
- 157.-*La Vanguardia*. Barcelona, 9-12-2011, pàg. 4.
- 158.-*El Eco del Pallás*. Tremp, 15-9-1893, p. 1.

- 159.-*La Opinió i Diario de Tarragona*, 8-6-1880, pàg. 2.
- 160.-*Diario de Tarragona*, 15-10-1882, pàg. 2.
- 161.-*Diario de Tarragona*, 6-5-1883, pàg. 2.
- 162.-*Diario de Tarragona*, 6-11-1890, p. 2. ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Instrucció pública.
- 163.-Joan Saura fou nomenat mestre interí de l'escola de nens de Montblanc el juliol de 1883. Vegeu ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Correspondència, 1883. *El Correo de Tortosa*, 19-7-1883, pàg. 2.
- 164.-ESTIVILL PÉREZ, Josep (2003). *Revolució, república i monarquia. El Morell (1868-1900)*. El Morell: Ajuntament, pàg. 125-126.
- 165.-Registre civil de Montblanc. Matrimonis, 1877, número 348, f. 178.
- 166.-Val a dir que el desembre de 1886 la sol·licitud de permuta encara estava pendent de ser informada per l'inspector de la Junta Provincial d'Instrucció Pública de Tarragona. Vegeu *Diario de Tortosa*, 5-12-1886, pàg. 2.
- 167.-*La Provincia de Tarragona*, 27-2-1887, pàg. 2.
- 168.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Padró d'habitants, 1889.
- 169.-ACBP. Fons notarial del districte del Vendrell. Josep Calbó Calbó. *Protocolo* (1888), vol. III, pàg. 1836-1838.
- 170.-La causa de la mort fou una febre puerperal, una infecció produïda per complicacions després de donar a llum. Registre civil de Montblanc. Defuncions, número 395, f. 396.
- 171.-Testimoni oral de Pilar Bayer Isant que recorda com la seva àvia Teresa Gaspà ho explicava.
- 172.-En el registre d'enterraments només consta el nom de la mare, Carme Saura Mir. Cal tenir en compte que un nounat ha de viure 24 hores per poder inscriure's al registre civil. Com que aquest nadó no va superar aquestes hores de vida, no el van inscriure. ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Llibre d'enterraments i entrades del cementiri (1849-1910). Reg. 798.2 cu. 13027.
- 173.-ACBP. Padró d'habitants, 1889, pàg. 38. *El Vendrellense*. El Vendrell, 27-11-1892, pàg. 3. *La Publicidad*. Barcelona, 28-1-1895, pàg. 2.
- 174.-*El Vendrellense*. El Vendrell, 24-6-1893, pàg. 3. *La Verdad. Semanario*. 26-6-1893, pàg. 3. CAPELLÀ, Francina (2018), «Rufino Carpena, més enllà del magisteri», en Actes de les I Jornades d'Estudis Locals de Lluçmajor, 2017, Mallorca, vol. 2, pàg. 737-764.
- 175.-Concretament va morir el 28 de novembre de 1951. Necrològica. Arxiu de la família Bayer. El sepeli va tenir lloc a la parròquia de Sant Josep Oriol i l'enterraren al cementiri de Sants (Barcelona). *Montblanch. Boletín de Cultura e Informació local*. Montblanc, 1-12-1951, núm. 21, pàg. 10. *El Noticiero Universal*. Barcelona, 29-11-1951.
- 176.-AMM. Padró d'habitants, 1880, f. 44.
- 177.-AHUB. Escola Normal Femenina de Tarragona. Expedient de Teresa Gaspà Sereñana.
- 178.-*Boletín de Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona*, 2-11-1886, pàg. 9.
- 179.-*Boletín de Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona*, 22-5-1888, pàg. 9.
- 180.-*El Magisterio Español. Revista General de la Enseñanza*. Madrid, 5-10-1891, pàg. 3.
- 181.-Carta de pagament per la qual Teresa Gaspà cobra 750 pessetes per la seva dot i fa depositari al seu marit Paulí Bayer. Reus, 30 de desembre de 1899. Arxiu família Bayer.

- 182.-D'aquesta data no s'ha conservat documentació relativa al Morell, ni al Registre civil ni a l'arxiu de la parròquia del bisbe Sant Martí.
- 183.-Va néixer el 16 de desembre de 1900. AHAT. Montblanc. Parròquia de Santa Maria La Major. Llibre XVI de baptismes (1891-1904), f. 224r.
- 184.-Va morir el 3 d'agost de 1902 a causa d'una enterocolitis ulcerativa. Registre civil de Montblanc. Defuncions, número 145, f. 146.
- 185.-ACCP. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Llibre d'actes d'instrucció pública, f. 2v.
- 186.-*El Progreso Vallense*, 11-5-1902, pàg 3 i *El Porvenir*. Barcelona, 17-5-1902, pàg. 3.
- 187.-*La Cruz. Diario Católico*. Tarragona, 3-12-1904, pàg. 2. *La Conca de Barberà*. Montblanc, 10-12-1904, pàg. 3.
- 188.-*Gazeta de la Conca*, 8-4-1911, pàg. 3.
- 189.-*Gazeta de la Conca*, 8-9-1911, pàg. 2.
- 190.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Llibre d'actes d'instrucció pública, f. 40r-v. *La Publicidad*. Barcelona, 1-11-1913, pàg. 7.
- 191.-*La Conca de Barberà*. Montblanc, 28-2-1914, pàg. 3. *La Conca de Barberà*. Montblanc, 21-3-1914, pàg. 3.
- 192.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Padró d'habitants, 1910.
- 193.-*La Conca de Barberà*. Montblanc, 28-3-1914, pàg. 3.
- 194.-*Diario de Tarragona*, 2-4-1914, pàg. 2.
- 195.-*La Conca de Barberà. Montblanc*, 4-4-1914, pàg. 3.
- 196.-*La Conca de Barberà*. Montblanc, 24-4-1915, pàg. 3.
- 197.-*L'Escut. Setmanari defensor dels interessos generals d'aquesta vila i sa comarca*. Montblanc, 27-5-1916, pàg. 3.
- 198.-*La Provincia de Tarragona*, 27-2-1887.
- 199.-*La Provincia de Tarragona*, 3-4-1887. *Diario de Tarragona*, 5-4-1887.
- 200.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Padró d'habitants, 1889.
- 201.-POBLET GUARRO, Josep Maria (1975). *Aquell Montblanc... Tipus, costums, efemèrides. Breu història-guia de la vila ducal*. Barcelona: Editorial Selecta, pàg. 77.
- 202.-Fins i tot és anomenat a la novel·la que l'autor dedica a Francesc Contijoch i la fàbrica d'aiguardents de Montblanc, de principis del segle XX. CONTIJOCH MIQUEL, Eduard (2017). *La Fàbrica*. El Ejido: Editorial Círculo Rojo, pàg. 245.
- 203.-Emissió radiofònica a Radio Montblanch, 14 de juliol de 1957. Arxiu de la família Bayer.
- 204.-FERRER PUIG, Jaume (2015). *Josep Maria Poblet i Guarro (1897-1980): periodisme, literatura testimonial i memorialisme*, vol. I. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres. Departament de Filologia Catalana. Tesi doctoral, pàg. 463-464.
- 205.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Memòries de l'escola de nens, 1906.
- 206.-La vila de Montblanc es va fortificar al segle XIV. A partir del segle XVIII, el desús de les muralles va provocar que anessin a parar a mans privades i, com a conseqüència, començaren a construir-s'hi negocis a la banda de llevant i cases a la de ponent. Al segle XIX ja es feia difícil veure-les. Informació facilitada per Eduard Contijoch Miquel, comissari de l'exposició *El Montblanc dels anys de l'aiguardent. Fotografies inèdites de Lucien Roisin*, que l'Ajuntament de Montblanc va organitzar el 2015.

- 207.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Inventaris de l'escola, 1902.
- 208.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Sol·licitud per nomenar un auxiliar, 1892.
- 209.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Llibre d'actes de la Junta Local de Primera Ensenyança, f. 33v.
- 210.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Llibre d'actes de la Junta Local de Primera Ensenyança, f. 39v.
- 211.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Llibre d'actes de la Junta Local de Primera Ensenyança, f. 43v.
- 212.-SANS MONSENY, Josep Maria (2002). *Les Escoles de Montblanc: mig segle d'història del nostre col·legi públic: 1951-2001*. Montblanc: Col·legi Públic Les Muralles, pàg. 21-22.
- 213.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Memòria curs de l'escola de Paulí Bayer, 1914-1915.
- 214.-*La Conca de Barbarà*. Montblanc, 17-6-1905, pàg. 1.
- 215.-*La Conca de Barbarà*. Montblanc, 17-11-1906, p. 2. I 24-11-1906, pàg. 1.
- 216.-*La Conca de Barbarà*. *Setmanari Comarcal*. Montblanc, 1-12-1906, pàg. 6.
- 217.-*La Conca de Barbarà*. *Setmanari Comarcal*. Montblanc, 22-11-1903, pàg. 3.
- 218.-*La Conca de Barbarà*. *Setmanari Comarcal*. Montblanc, 17-1-1904, pàg. 3. En un altre sentit, el 1904 Paulí va contribuir amb 2 pessetes a les despeses del 600è aniversari de Sant Pere Armengol per a la construcció de la nova urna i la restauració de la seva capella a Guàrdia de Prats (Conca de Barberà). *La Cruz*. *Diario Católico*. Tarragona, 13-9-1904, pàg. 2.
- 219.-*La Conca de Barbarà*. *Setmanari Comarcal*. Montblanc, 4 de juliol de 1906, pàg. 4.
- 220.-*La Conca de Barbarà*. *Setmanari Comarcal*. Montblanc, 13-7-1907, pàg. 4.
- 221.-*La Vanguardia*, 6-4-1913, pàg. 5.
- 222.-*Suplemento a La Escuela Moderna*. Madrid, 5-3-1913, pàg. 438. ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Expedient d'organització de la Junta Local d'Instrucció Pública (1908-1913).
- 223.-*Diario de Tarragona*, 21-7-1914.
- 224.-*Diario de Tarragona*, 26-2-1901, p. 2. *Diario de Tortosa*, 27-1-1901, p. 2 i *Diario de Tarragona*, 16-2-1902, pàg. 2.
- 225.-*La Conca de Barbarà*. *Setmanari Comarcal*. Montblanc, 19-4-1903, pàg. 3.
- 226.-FERRÉ TRILL, Xavier (2016), «El Setmanari de la Conca de Barbarà, de Montblanc: catalanisme agrarista (1903-1908)», *Aplec de Treballs* (Montblanc), 34, pàg. 127-143.
- 227.-POBLET GUARRO, Josep Maria (1971). *Montblanc començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*. Editorial Pòrtic. Col. Llibre de Butxaca, 30, Barcelona, pàg. 66, 82; FERRER PUIG, Jaume (2015). *op. cit.*, pàg. 38.
- 228.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Expedient d'organització de la Junta Local d'Instrucció Pública (1908-1913).
- 229.-*La Conca de Barbarà*. *Setmanari Comarcal*. Montblanc, 29-5-1904, pàg. 4.
- 230.-*La Vanguardia*, 8-7-1904. *Diario de Reus*, 9-7-1904, pàg. 2. *La Justicia*, 20-7-1904. *Suplemento a La Escuela Moderna*. Madrid, 13-8-1904, pàg. 1035.
- 231.-*La Vanguardia*, 13-12-1912.
- 232.-*La Cruz*. *Diario Católico*. Tarragona, 6-12-1912, pàg. 1-2. *La Publicidad*. Barcelona, 8-12-1912, pàg. 4.
- 233.-OLIVERAS SAMITIER, Neus (2021). *Farmàcia, poesia i societat...*, pàg. 103-117.
- 234.-Es conserven tres exemplars impresos. ACBP. Fons Joan Ramon i Soler. Obra

- d'altres autors, 887.
- 235.-OLIVERAS SAMITIER, Neus (2021). *Farmàcia, poesia i societat...*, pàg. 111.
- 236.-Manuscrit. ACBP. Fons Joan Ramon i Soler. Obra d'altres autors. Poesia, 904.
- 237.-OLIVERAS SAMITIER, Neus (2021). *Farmàcia, poesia i societat*, pàg. 108-110.
- 238.-Manuscrit. ACBP. Fons Joan Ramon i Soler. Obra d'altres autors. Poesia, 853.
- 239.-Imprès. ACBP. Fons Joan Ramon i Soler. Obra d'altres autors. Poesia, 1004. ACCB. Col. Antoni Roselló Sans, 1120.
- 240.-Imprès. ACBP. Fons Joan Ramon i Soler. Obra d'altres autors. Poesia, 900. ACCB. Col. Antoni Roselló Sans, 1121.
- 241.-Teresa Casas Bayer dedica un record al seu avi Paulí i reproduceix el poema. *Vegeu Lligams. Revista de l'Escola de Pares SEDEP*. Granollers, març 1987, núm. 86.
- 242.-ACBP. Fons Joan Ramon i Soler. Certamen Científic i Literari. Treballs no premiats, 832.
- 243.-ACBP. Fons Joan Ramon i Soler. Certamen Científic i Literari. Comissió Executiva. Memòria del certamen, 813.
- 244.-OLIVERAS SAMITIER, Neus (2021). *Farmàcia, poesia i societat...*, pàg. 56-63.
- 245.-Deu poemes premiats foren publicats el 1907. *Poesías premiadas en lo Certamen Literari celebrat en Vendrell lo dia 27 de juliol de 1887*. Biblioteca *La Comarca de Vendrell*. ACBP. Fons Família Batet Vallès. Biblioteca.
- 246.-PORTA BALANYÀ, Josep Maria (2018). *Les Sortides de les marededeus de la Serra de Montblanc (1687-2016): devoció i festa*. Valls: Cossetània Edicions. Col. El Bagul, núm. 17.
- 247.-ACCB. Col. Antoni Roselló Sans, 1122 i 1123. MEDRANO TORRES, Núria (2001), «2006: Centenari de la coronació canònica de la Mare de Déu de la Serra», *El Foradot. Revista bimestral de Montblanc* (Montblanc), núm. 8, pàg. 4-7.
- 248 FUGUET, Joan – PLAZA, Carme (coords.) (2020). *Història de la Conca de Barberà. Cultura tradicional i popular*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili i Consell Comarcal de la Conca de Barberà, pàg. 288.
- 249.-*Diario de Reus*, 7-7-1906, pàg. 2.
- 250.-CASTEJÓN DOMÈNECH, Nativitat (2021), «Emili Folch i Andreu (Montblanc, 1872-el Vendrell, 1949), una vida dedicada a l'administració pública i la política», *Aplec de treballs* (Montblanc), núm. 39, pàg. 89-118.
- 251.-Va néixer el 9 de febrer de 1856. AHAT. Parròquia de l'Assumpció. Alcover. Llibre de baptismes (1853-1866), f. 151.
- 252.-ACMB. Índex de defuncions, 1914.
- 253.-*La Conca de Barbará. Setmanari comarcal*. Montblanc, 6-9-1906, pàg. 3-4.
- 254.-MEDRANO TORRES, Núria (2006). *Un segle d'agrupacions musicals (1844-1936). Els casos de Montblanc, l'Espluga de Francolí, Sarral i Solivella*. Valls: Cossetània Edicions. Premis Aires de la Conca, número 8, pàg. 56.
- 255.-MONMANY LAURÍN, Josep (1982), «Les sortides de la Mare de Déu de la Serra en el present segle». *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina* (Montblanc), núm. 9, 1 de setembre, pàg. 38.
- 256.-*La Conca de Barbará. Setmanari comarcal*. Montblanc, 6-9-1906, pàg. 4.
- 257.-ACPU. *Patronat de la Mare de Déu de les Sogues de Bellvis - Els Arcs*. Col·lecció de goigs, 101. També a l'Arxiu de la família Bayer.
- 258.-ACCB. Col·lecció Antoni Roselló Sans, 1122 i 1123. També a l'Arxiu de la família Bayer.
- 259.-ACCB. Col·lecció Antoni Roselló Sans, 1131.

- 260.-*La Vanguardia Española*. Barcelona, 3-8-1960, pàg. 26.
- 261.-BADIA BATALLA, Francesc - GRAU PUJOL, Josep Maria (2008). *Diccionari biogràfic històric de Montblanc (1155-1920)*. Montblanc: Fundació Martí l'Humà. Tot Conca, pàg. 39.
- 262.-Imprès. Arxiu de la família Bayer.
- 263.-*Diario de Tarragona*, 28-6-1914, pàg. 2.
- 264.-Registre civil de Montblanc. Defuncions, 1916, número 308, f. 309.
- 265.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Ensenyament. Llibre d'actes d'instrucció pública, f. 45r-46v.
- 266.-Arxiu de la família Bayer.
- 267.-Carta de Teresa Gaspà al seu fill Conrad Bayer. Montblanc, 28 d'abril de 1916. Arxiu de la família Bayer.
- 268.-Arxiu de la família Bayer.
- 269.-*La Conca de Barbarà. Setmanari Social i agrícola*. Montblanc, 8-4-1916, pàg. 5.
- 270.-*La Conca de Barbarà. Setmanari Social i agrícola*. Montblanc, 5-5-1916, pàg. 2 i 3
- 271.-*La Conca de Barbarà. Setmanari Social i agrícola*. Montblanc, 5 de maig de 1916, pàg. 3.
- 272.-Ibidem, pàg. 3.
- 273.-Ibidem, pàg. 4.
- 274.-Ibidem, pàg. 4.
- 275.-Ibidem, pàg. 4.
- 276.-Ibidem, pàg. 5.
- 277.-*L'Escut. Setmanari defensor dels interessos generals d'aquesta vila i sa comarca*. Montblanc, 22-7-1916, pàg. 3.
- 278.-*L'Escut. Setmanari defensor dels interessos generals d'aquesta vila i sa comarca*. Montblanc, 28-4-1917, pàg. 3.
- 279.-*Juventud. Semanario Nacional Sindicalista*. Valls, 29-5-1965, pàg. 6.
- 280.-*La Vanguardia*. Barcelona, 20-10-1974, pàg. 34.
- 281.-Arxiu de la família Bayer.
- 282.-SANS MONSENY, Josep Maria (2002). *Les Escoles de Montblanc: mig segle d'història del nostre col·legi públic: 1951-2001*. Montblanc: Col·legi Públic Les Muralles.
- 283.-Informació facilitada per Pilar Bayer Isant, neta de Paulí Bayer i Teresa Gaspà.
- 284.-Carta de Teresa Casas Bayer, filla d'Àurea Bayer i Manel Casas, adreçada a la seva tia Joana Bayer. Barcelona, 26 de març de 1987. Arxiu de la família Bayer.
- 285.-ACBP. Fons Joan Ramon i Soler. Obra d'altres autors. Poesia, 904.
- 286.-Va morir el 16 d'abril de 1972. Necrològica. Arxiu de la família Bayer. Ajuntament de Barcelona. Registre de defuncions (1971-1975). Family Search.
- 287.-AHAT. Parròquia de Sant Miquel Arcàngel. Montblanc. Llibre de baptismes (1881-1900), f. 390-391.
- 288.-ACCBP. Instrucció pública. Paulí Bayer Coll. Relació d'alumnes, 1906.
- 289.-ACCB. Ajuntament de Montblanc. Padró d'habitants, 1910, pàg. 98.
- 290.-Va néixer el 19 de desembre de 1868. Fill de Ferran Chaparro, militar de marina, natural de Tarragona i Josepa Papiol, del Vendrell. AHAT. El Vendrell. Parròquia de Sant Salvador. Llibre XIV de baptismes (1867-1872), f. 113r.
- 291.-Va morir a Girona el 23 de desembre de 1926. Feia anys que hi residia atès que hi regentava una farmàcia. *Aires de la Conca*. Montblanc, 8-1-1927, pàg. 5.
- 292.-El 1901 va obtenir el títol de farmàcia a la Universitat de Barcelona. *Lo*

- Vendrellench*. El Vendrell, 23-6-1901, pàg. 3. El 1902 va establir-se a Montblanc on regentà una farmàcia. ACCB. Ajuntament de Montblanc. Contribucions industrials (1902-1916). El 1903 es va casar amb la vendrellenca Teresa de Riera Soler. *Lo Vendrellench*. El Vendrell, 31-5-1903, pàg. 3. El seu germà Ferran Chaparro Papiol també havia estudiat farmàcia el 1883 i estava casat amb la vendrellenca Teresa Galofre Lleó. *El Baix Penadès*. El Vendrell, 15-5-1909, pàg. 3. Ferran Chaparro fou alcalde de Montblanc de 1902 a 1904. El 1904 fou president de l'Associació Catalanista i delegat de la Unió de Vinyaters. El 1914 fou primer president de la Lliga Regionalista de Montblanc. FERRER PUIG, Jaume (2015). *Op. cit.*, vol. I, pàg. 38, 422-423. Els germans Chaparro, del Vendrell, eren descendents de Fernando Chaparro d'Aguiló, cavaller de la Militar Orden de San Hermenegildo, tinent de navili graduat de l'Armada i ajudant militar de Marina del districte del Vendrell, establert el 1868 al Vendrell. BOPT. Tarragona, 10-1874, núm. 215, pàg. 3. RUART GÜIXENS, JAUME (1981). «El tinent de navili Ferran Chaparro», *Informes Baix Penedès*. El Vendrell, 21-5-1981, núm. 171, pàg. 5.
- 293.-Arxiu de la família Bayer.
- 294.-Carta de Paulí Bayer al seu fill Conrad. Montblanc, 6 de juny de 1912. Arxiu de la família Bayer.
- 295.-*La Crònica de Valls*, 5-6-1915, pàg. 3. Records familiars de Teresa Casas Bayer mecanografiats pel seu marit Joan Martí Artigas. Arxiu família Martí Casas.
- 296.-*El Diluvio: diario político de avisos, noticias y decretos*. Barcelona, 28-1-1930, pàg. 17.
- 297.-Arxiu de la família Bayer.
- 298.-Maria Castellà Pons va morir el 17 de setembre de 1961. Ajuntament de Barcelona. Índex de registre de defuncions (1961-1965). Family Search.
- 299.-Va néixer el 22 de febrer de 1893. AHAT. Montblanc. Parròquia de Sant Miquel Arcàngel. Llibre de baptismes (1881-1901), pàg. 390-391.
- 300.-Biblioteca Nacional d'Espanya. Hemeroteca digital.
- 301.-POBLET GUARRO, Josep Maria (1975). *Aquell Montblanc...*, *op. cit.*, pàg. 76.
- 302.-*La Vanguardia*. Barcelona, 26-2-1932, pàg. 8.
- 303.-FOGUET BOREU, Francesc (2005). *Teatre, guerra i revolució. Barcelona, 1936-1939*. Barcelona: L'Abadia de Montserrat, pàg. 232.
- 304.-POBLET GUARRO, Josep Maria (1975). *Aquell Montblanc...*, *op. cit.*, pàg. 82.
- 305.-*Destino*, 7-1-1967, p. 12.
- 306.-POBLET GUARRO, Josep Maria (1975). *Aquell Montblanc...*, *op. cit.*, pàg. 76-94.
- 307.-FUGUET, Joan i PLAZA, Carme (coord.) (2020). *Història de la Conca...*, *op. cit.*, pàg. 288.
- 308.-Portal Sardanista de la Confederació Sardanista de Catalunya.
- 309.-*La Vanguardia*. Barcelona, 26-7-1956, pàg. 15 i 21-9-1956, pàg. 17. MONMANY LAURÍN, Josep (1982), «Les sortides de la Mare de Déu de la Serra en el present segle», *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina* (Montblanc), núm. 9, 1 de setembre, pàg. 41.
- 310.-FUGUET, Joan i PLAZA, Carme (coord.) (2020). *Op. cit.*, pàg. 288.
- 311.-*La Vanguardia*. Barcelona, 5-7-1967, pàg. 27. Ajuntament de Barcelona. Registre de defuncions (1965-1970). Family Search.
- 312.-LÓPEZ LÓPEZ, Maria Begoña (2017). *En mig de gent estranya: Agustí Borgunyó Garriga, un cas de camaleonisme al país del jazz. Aproximació a la seva biografia i catàleg*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de

- Filosofia i Lletres, Departament d'Art i Musicologia. Tesi doctoral, pàg. 132.
- 313.-La família Bayer conserva la partitura original.
- 314.-*Diario Español*. Tarragona, 5-2-1959, pàg. 8.
- 315.-JÀCEGA ROSELLÓ, Josep Maria (1983), «Fins que es va fundar el Museu (la seva prehistòria)». *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina* (Montblanc), núm. 21, 1 de setembre, pàg. 32-33.
- 316.-*Diario Español*. Tarragona, 27-8-1959, pàg. 5.
- 317.-*La Vanguardia*. Barcelona, 28-8-1959, pàg. 8.
- 318.-*Diario Español*. Tarragona, 9-10-1959, pàg. 11.
- 319.-*Diario Español*. Tarragona, 23-10-1959, pàg. 4.
- 320.-*Templo: el propagador de la devoción a San José, portavoz espiritual de devotos de San José y del Templo Expiatorio de la Sagrada Familia* Barcelona, juliol-agost 1969, pàg. 18.
- 321.-Va morir el 21 de gener de 1980. Necrològica. Arxiu de la família Bayer. *La Vanguardia*. Barcelona, 21-1-1990, pàg. 32.
- 322.-Va néixer el 13 de maig de 1894. *La Vanguardia*, 21-1-1981, p. 22. *La Vanguardia*. Barcelona, 27-11-1969, pàg. 33.
- 323.-*La Vanguardia*. Barcelona, 27-11-1969, pàg. 33.
- 324.-AHAT. Montblanc. Parròquia de Sant Miquel Arcàngel. Llibre de baptismes (1881-1901), pàg. 433-434. *La Vanguardia*. Barcelona, 21-1-1981, pàg. 22, i 21-1-1983, pàg. 20.
- 325.-AHAT. Montblanc. Parròquia de Sant Miquel Arcàngel. Llibre de baptismes (1881-1901), pàg. 471-472.
- 326.-PORTA BALANYÀ, Josep Maria - NAVàs MARINÉ, Pilar (COORD.) (2003). *150 anys de les Germanes Carmelites Vedrunes a Montblanc*. Montblanc: Comunitat Germanes Carmelites Vedrunes.
- 327.-*Gazeta de la Conca*. Montblanc, 13-1-1912, pàg. 1.
- 328.-*Gazeta de la Conca*. Montblanc, 23-3-1912, pàg. 3.
- 329.-*La Conca de Barberà*. Montblanc, 8-8-1914, pàg. 3.
- 330.-*La Conca de Barberà*. Montblanc, 8-7-1916, pàg. 4.
- 331.-*Gaceta Municipal de Barcelona*, 21-2-1917, núm. 8, pàg. 21.
- 332.-Necrològica de la família Bayer. *La Vanguardia*. Barcelona, 16-3-1982, pàg. 36.
- 333.-*L'Escut. Setmanari defensor dels interessos generals d'aquesta vila i sa comarca*. Montblanc, 27 de gener de 1917, pàg. 3. *Anuario estadístico de la ciudad de Barcelona*, 1917, pàg. 204.
- 334.-*Gaceta Municipal de Barcelona*, 8-7-1917, núm. 32, pàg. 7. *Ciutat Nova*, 31-7-1919, p. 1. *El Programa*, 7-8-190, pàg. 2.
- 335.-AMCB. Expedient de personal d'Àurea Bayer Gaspá.
- 336.-*Gaceta Municipal de Barcelona*, 9-10-1919, núm. 34, pàg. 3. *Gaceta Municipal de Barcelona. Suplemento funcionarios y empleados*, 1926, pàg. 63.
- 337.-AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre de baptismes (1889-1897), pàg. 317.
- 338.-*La Veu de Catalunya*. Barcelona, 5-1-1935, edició matí, pàg. 2. *La Crònica de Valls*, 5-1-1935, pàg. 4. *Aires de la Conca*. Montblanc, 12-1-1935, pàg. 6.
- 339.-Va néixer el 19 d'abril de 1859. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre XVII de baptismes (1857-1860), f. 478.
- 340.-*Diario de Villanueva y Geltrú*, 23-7-1927, pàg. 5.
- 341.-Va néixer el 13 de novembre de 1869. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Libro XXVIII bautismos (1860-1862), f. 47.

- 342.-*La Crònica de Valls*, 5-6-1915, pàg. 3.
- 343.-AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre XV de matrimonis (1878-1897), pàg. 401.
- 344.-AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre XIX d'òbits (1888-1902), pàg. 532.
- 345.-Va néixer el 6 d'octubre de 1890. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre de baptismes (1889-1897), pàg. 175.
- 346.-Va néixer l'1 de febrer de 1892. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre de baptismes (1889-1897), pàg. 317.
- 347.-Va néixer el 24 de juliol de 1894. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre de baptismes (1889-1897), pàg. 551. *Diario Español*. Tarragona, 7-8-1979, pàg. 21.
- 348.-Va néixer el 4 de novembre de 1895. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre de baptismes (1889-1897), pàg. 668.
- 349.-Va néixer el 14 d'abril de 1898. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre XXXVI de baptismes (1897-1904), pàg. 41.
- 350.-Va néixer el 5 de gener de 1902. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre de baptismes XXXVI de baptismes (1897-1904), pàg. 353.
- 351.-Va néixer el 25 de setembre de 1903. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre de baptismes XXXVI de baptismes (1897-1904), pàg. 474.
- 352.-*La Vanguardia*, 26-6-1980, pàg. 47.
- 353.-Va néixer el 5 de novembre de 1866. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Libro de bautismos (1866-1867), f. 204.
- 354.-*El Eco de Valls*, 19-6-1887, p. 9 i 10-5-1888, p. 2. *Diario de Tortosa*, 25-6-1897, pàg. 2.
- 355.-*El Eco de Valls*, 7-6-1888, pàg. 2.
- 356.-*El Eco de Valls*, 13-3-1890, pàg. 2 i 16-3-1890, pàg. 2.
- 357.-ACG. Fons Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Padró d'habitants, 1913.
- 358.-*Diario de Villanueva y Geltrú*, 28-6-1926, pàg. 5.
- 359.-Dades cronològiques facilitades per la família Martí Casas.
- 360.-«Memòries d'una mestra a l'Alt Pirineu fa 75 anys». *La Borrufa*. Revista gratuïta comarques del Pirineu de Lleida. Sort: Serveis Publicitaris del Pirineu, setembre 2021, núm. 282.
- 361.-El 1952 Teresa i el seu marit Joan Martí Artigas (Barcelona, 1922-2010) van comprar a Nova York un piano de segona mà Jacob Doll & Sons de 1871.
- 362.-Informació facilitada per Teresa Casas Bayer, neta de Paulí Bayer i Teresa Gaspà.
- 363.-*Gaceta Municipal de Barcelona*, 4-11-1929, núm. 44, pàg. 2 i 8. *La Vanguardia*. Barcelona, 3-8-1930, p. 10 i 5-8-1930, pàg. 9.
- 364.-Va morir el 4 de gener de 1935. *La Vanguardia*. Barcelona, 13-1-1935, pàg. 25.
- 365.-AMCB. Expedient de personal d'Àurea Bayer Gaspà. *Gaceta Municipal de Barcelona*, 28-9-1936, núm. 39-40, pàg. 12.
- 366.-Informació facilitada per Teresa Casas Bayer, neta de Paulí Bayer i Teresa Gaspà.
- 367.-*Gaceta Municipal de Barcelona*, 6-3-1939, núm. 2, pàg. 6.
- 368.-*Gaceta Municipal de Barcelona*, 25-2-1952, núm. 8, p. 114. *Montblanch. Boletín de cultura e informació local*, 1-5-1952, pàg. 10. *La Vanguardia Española*. Barcelona, 14-6-1958, pàg. 30.
- 369.-AMCB: Expedient de personal Àurea Bayer Gaspà.
- 370.-*Montblanc. Boletín de Cultura e Informació Local*, 1-2-1951, pàg. 3.
- 371.-*Montblanc. Boletín de Cultura e Informació Local*, 1-11-1954, pàg. 5.

- 372.-Montblanc. *Boletín de Cultura e Información Local*, 1-11-1954, pàg. 10.
- 373.-Montblanc. *Boletín de Cultura e Información Local*, 1-12-1953, pàg. 4.
- 374.-Montblanc. *Boletín de Cultura e Información Local*, 1-5-1956, pàg. 4.
- 375.-Montblanc. *Boletín de Cultura e Información Local*, 1-6-1956, pàg. 6.
- 376.-Retall de premsa on no es veu ni el nom de la publicació ni la data. Arxiu de la família Bayer. AMCB. Expedient dels actes celebrats el mes de novembre de 1965.
- 377.-*La Vanguardia*. Barcelona, 16-3-1982, pàg. 36.
- 378.-Arxiu de la família Bayer.
- 379.-AHAT. Montblanc. Parròquia de Sant Miquel Arcàngel. Llibre de baptismes (1881-1901), p. 541. *La Vanguardia*, 10-1-2007, pàg. 31.
- 380.-Fou un dels primers violins de l'Orquestra Pau Casals. Després d'exiliar-se a França, va anar a parar al camp de concentració d'Argelès-sur-Mer, des d'on es va cartejar amb Pau Casals. RECHE ANTÓN, José (2017). *El quartet de trompes de l'Orquestra Pau Casals (1920-1937)*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres. Departament d'Art i de Musicologia. Tesi doctoral, pàg. 76, 95-97.
- 381.-Vegeu la carta que va escriure Paulí Bayer, dos mesos abans de morir, al seu fill Marcel·lí. Montblanc, 10 de febrer de 1916. Arxiu de la família Bayer.
- 382.-*La Vanguardia*. Barcelona, 17-3-1918, pàg. 15.
- 383.-Informació facilitada per la seva filla Pilar Bayer Isant.
- 384.-ALMACELLAS DíEZ, Josep Maria (2004). *Banda Municipal de Barcelona, 1886-1944. Del carrer a la sala de concerts*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història de l'Art, Barcelona. Tesi doctoral, pàg. 381.
- 385.-*La Vanguardia*. Barcelona, 15-8-1928, p. 15. *Gasetta municipal de Barcelona: Suplemento Escalafón Personal* (1951), pàg. 59.
- 386.-*Gasetta municipal de Barcelona*, núm. 1, 11-1-1932, pàg. 3.
- 387.-*Gasetta municipal de Barcelona*, núm. 52, 31-12-1935, pàg. 12.
- 388.-Programa del concert simfònic popular de la Banda Municipal de Barcelona. Palau de la Música de Barcelona, 12 de març de 1961. Arxiu de la família Bayer.
- 389.-ALMACELLAS DíEZ, Josep Maria (2004). *Banda municipal...*, op. cit., pàg. 382.
- 390.-AMCB. Expedient de personal Marcel·lí Bayer Gaspà.
- 391.-SERRAT MARTÍN, Maria (2017). *Origen del Conservatori del Liceu (1837-1967)*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, pàg. 268.
- 392.-ASENSIO SEGARRA, Míguel (2007). «Marcelino Bayer un saxofonista extraordinario». *Viento*, número 6. Mafer Música. Irún (Guipúzcoa), pàg. 34.
- 393.-AMCB. Expedient de personal Marcel·lí Bayer Gaspà.
- 394.-AHAT. Montblanc. Parròquia de Sant Miquel Arcàngel. Llibre de baptismes (1881-1901), pàg. 541.
- 395.-Vegeu nota 175.
- 396.-Sobre les dues etapes (c. 1850-1865 i c. 1883-1921) d'aquesta orquestra, vegeu els treballs de Núria Medrano: MEDRANO TORRES, Núria (2006). *Un segle d'agrupacions musicals (1844-1936)...* pàg. 40- 78, i (2010). *Ballem? Les orquestres a la Conca de Barberà (1936-1979)*. Valls: Premis Aires de la Conca, 9. Cossetània Edicions, pàg. 206 i 253.
- 397.-MEDRANO TORRES, Núria (2008). «Dades inèdites sobre la trajectòria de l'Orquestra La Nova, de Montblanc (1910-1917)», *Aplec de Treballs* (Montblanc), núm. 26, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, pàg. 173, 175, 177 i 180.

- 398.- *La Vanguardia*. Barcelona, 1-4-1933, pàg. 19.
- 399.-*La Veu de Catalunya*. Barcelona, edició del vespre, 21-5-1930, pàg. 10.
- 400 ASENSIO SEGARRA, Miguel. *El saxofón en España (1850-2000)* (2012). València: Universitat de València. Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació. Tesis doctoral, pàg. 192, 226-227.
- 401.-*La Vanguardia*. Barcelona, 15-5-1930, pàg. 29.
- 402.-*Baluart de Sitges, setmanari català*, 1-8-1934, pàg. 5.
- 403.-*La Vanguardia*. Barcelona, 13-9-1935, pàg. 16.
- 404.-*La Vanguardia*. Barcelona, 22-9-1935, pàg. 6.
- 405.-*La Vanguardia*. Barcelona, 7-5-1939, pàg. 8.
- 406.-*La Vanguardia*. Barcelona, 25-9-1927, pàg. 25.
- 407.-*Baluart de Sitges, setmanari català*, 1-8-1934, pàg. 7.
- 408.-*La Vanguardia*. Barcelona, 8-11-1935, pàg. 10.
- 409.-*La Publicitat*. Barcelona, 27-9-1931, pàg. 9.
- 410.-*La Vanguardia*. Barcelona, 9-8-1931, pàg. 3.
- 411.-ASENSIO SEGARRA, Miguel. *El saxofón en España...*, *op. cit.*, pàg. 212.
- 412.-Es publica una fotografia de Melodian's Orquestra. *Catalunya Ràdio: portaveu dels radio-oients de les terres catalanes*. Barcelona, 13-5-1933, pàg. 5. 4-6-1933, pàg. 6. *La Vanguardia*. Barcelona, 29-3-1936, pàg. 30.
- 413.-Registre sonor musical. BNE. Biblioteca Digital Hispànica.
- 414.-*La Vanguardia Española*. Barcelona, 21-11-1956, p. 29. *La Vanguardia Española*. Barcelona, 5-2-1966, pàg. 48.
- 415.-*La Vanguardia*. Barcelona, 15-9-1937, pàg. 2. *La Humanidad*. Barcelona, 10 i 16 -9-1937, pàg. 2.
- 416.-Formava part de l'Orquestra de Jaime Planas y sus discos vivientes, que van fer una gira per Milà, Torí i Gènova (1930-1931). ASENSIO SEGARRA, Miguel. *El saxofón en España...*, *op. cit.*, pàg. 192-193.
- 417.-Vegeu la transcripció d'un fragment de l'entrevista que Ràdio Barcelona va fer a Marcel·lí Bayer amb motiu d'aquest concert al març de 1961 en ASENSIO SEGARRA, Miguel. *El saxofon en España...*, *op. cit.*, pàg. 91-92.
- 418.-*El Noticiero Universal*. Barcelona, 13-3-1961, pàg. 15. Arxiu de la família Bayer.
- 419.-Arxiu de la família Bayer.
- 420.-BADIA BATALLA, Francesc i GRAU PUJOL, Josep Maria (2008). *Diccionari biogràfic històric de Montblanc (1155-1920)*. Montblanc: Tot Conca, Fundació Martí L'Humà, p. 39. Es conserven partícels de les dues sardanes a l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols i a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, partícels de sardanes per a cobla (Acegè- Casas Bohigas) al Fons Josep i Arseni Puig i Fons Foment de la Sardana 'Pep Ventura' de Figueres.
- 421.-La família Bayer conserva la lletra d'aquesta sardana i l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà conserva la partitura donada per l'autor. ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Cultura.
- 422.-Iniciativa del Museu Arxiu de la Conca de Barberà amb el patrocini de la Fundació Martí l'Humà. *Nova Concà*. Montblanc, 10-9-1998, pàg. 13.
- 423.-Es conserven dos exemplars a la Biblioteca Nacional de España, seu de Recoletos. BNE. Catàleg general.
- 424.-Necrològica. Arxiu de la família Bayer. *La Vanguardia*. Barcelona, 25-2-1977, pàg. 23.
- 425.-*Avui*. Barcelona, 3-3-1996, pàg. 47.
- 426.-BAYER ISANT, Marcel·lí (2010). «Biografia de Pilar Bayer Isant», *16 Dones*

- Científiques Catalanes*. Barcelona: Associació Catalana de Comunicació Científica (ACCC) i Departament d'Innovació, Universitat i Empresa de la Generalitat de Catalunya.
- 427.-Informació facilitada per Marcel·lí Bayer Isant.
- 428.-Va morir el 24 de juny de 1985. *La Vanguardia*, 25-6-1985, pàg. 26.
- 429.-AHAT. Montblanc. Parròquia de Santa Maria La Major. Llibre XVI de baptismes (1891-1904), pàg. 266v.
- 430.-Va néixer el 5 de febrer de 1902. AHAT. Valls. Parròquia de Sant Joan Baptista. Llibre XXXVI de baptismes (1897-1904), f. 353.
- 431.-BALLÚS GIMENO, Antoni (2021), «P. Àngel Casas Bayer a Sancto Giorgio (Barcelona 1930 – Barcelona 2021)». *Consueta Memoria*, EC X, pàg. 1938-1955.
- 432.-M. Carme Casas Bayer ha tingut onze fills. Un dels seu nets, Martí Prats Soler, va estudiar matemàtiques a la Universitat de Barcelona i va tenir com a professora a Pilar Bayer Isant. Actualment Martí Prats és professor lector del Departament de Matemàtiques i Informàtica de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- 433.-MORAN GIMENO, Neus (2018). *El CADCI. Guerra i memòria espoliada (1936-1939)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Secció d'Història Contemporània i Món Actual. Tesi doctoral, pàg. 66, 152 i 207.
- 434.-*La Vanguardia*. Barcelona, 16-1-1988, pàg. 34.
- 435.-*La Vanguardia*. Barcelona, 14-1-1987, pàg. 26.
- 436.-*La Vanguardia*. Barcelona, 29-11-2000, pàg. 50.
- 437.-Informació facilitada per Jordi Casas Bayer, net de Paulí Bayer Coll.
- 438.-Va morir el 5 d'abril de 1999. Necrològica. Arxiu de la família Bayer.
- 439.-Va néixer el 22 de maig de 1905. AHAT. Montblanc. Parròquia de Santa Maria La Major. Llibre XVII de baptismes, pàg. 24.
- 440.-*La Vanguardia*. Barcelona, 4 d'abril de 1930, pàg. 10.
- 441.-Va morir el 2 d'abril a Vilet (Sant Martí de Riucorb, l'Urgell). *Aires de la Conca*. Montblanc, 13 d'abril de 1934, pàg. 1.
- 442.-CONTIJOCH CASANOVAS, Josep Maria (1994), «Persones, terra. Cal Xolis». *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina*. Montblanc, 1 d'octubre, núm. 92, pàg. 30-31.
- 443.-RECASENS LLORT, Josep (2019), «La Segona República a la Conca de Barberà i els partits polítics (193-1936)». *Podall. Publicació de cultura, patrimoni i ciències* (Montblanc), núm. 8, pàg. 52-53.
- 444.-Arxiu de la família Bayer.
- 445.-ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc. Llibre d'actes (1946-1949), f. 22r-v. Llibre d'actes (1959-1963), f. 38v.
- 446.-Com a curiositat, Josep Maria Amorós va néixer el 7 d'agost de 1948 a Montblanc mentre que el seu cosí Jordi Casas Bayer ho feia el mateix dia a Barcelona. Informació facilitada per Josep Maria Amorós Bayer.
- 447.-*Montblanch. Boletín de Cultura e Información Local*, núm. 45. Desembre 1953, pàg. 4.
- 448.-FUGUET, JOAN – PLAZA, Carme (Coord.). *Op. cit.*, pàg. 220.
- 449.-«Artistes de casa. Josep Maria Amorós i Bayer», *L'Espitllera. Revista d'informació montblanquina* (Montblanc), 1-3-1985, pàg. 23-25.
- 450.-MEDRANO TORRES, Núria (2000), «Entrevista a Josep Maria Amorós Bayer», *El Foradot. Revista bimestral de Montblanc*, núm. 3, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, pàg. 12-15.

- 451.-Va estudiar el grau elemental de piano a Moscou.
- 452.-Informació facilitada pels seus pares Josep Maria Amorós i Marina Korotkova.
- 453.- Es conserva el programa del concert, 2000. ACCB. Fons Ajuntament de Montblanc.
- 454.-Músic per a cobla.
- 455.-MARCO PALAU, Rosa de les Neus (2016), «La comunicació de l'art. L'artista Maties Palau Ferré vist pel poeta Josep M. Amorós Bayer», *Aplec de treballs* (Montblanc), núm. 34, pàg. 235-250.
- 456.-PORTA BALANYÀ, Josep Maria - NAVÀS MARINÉ, Pilar (COORD.) (2003). *Op. cit.*, pàg. 134-136.
- 457.-www.nocaconca.cat, 26-4-2016.

-Rebuda: agost 2022

-Valoració: Dr. Xavier Ferré Trill

-Acceptació:: octubre 2022.